

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

KATEDRA HISTORIE

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Dějiny plzeňského divadlnictví

aneb cesta města k Novému divadlu

Bc. Lucie Baranová

Vedoucí práce: PaedDr. Helena Východská

Plzeň 2024

Čestně prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedených zdrojů a materiálů.

V Plzni 2024

.....

PODĚKOVÁNÍ

Mé největší poděkování patří PaedDr. Heleně Východské za ochotu, cenné rady a odborné vedení mé diplomové práce.

Také chci velmi poděkovat BcA. Igoru Staškovičovi nejen za velmi přínosný rozhovor, ale i za vstřícný přístup.

ABSTRAKT

Diplomová práce *Dějiny plzeňského divadelnictví aneb cesta města k Novému divadlu Divadla J. K. Tyla* se zabývá historií a vývojem až do současnosti nejen divadelní tradice Plzně, ale zejména dějinami míst a budov, které sloužily k divadelním účelům. V teoretické části proto popisují historický kontext, v té praktické se naopak věnují tomu, jak veřejnost i samotní zaměstnanci objekt vnímají. Zkoumám tedy, zda byl projekt moderní divadelní budovy úspěšný, zda motivoval k návštěvě další generaci a zda se podílí na úspěchu divadla.

ABSTRACT

The diploma thesis titled *The History of Theatre in Pilsen or the city's journey to the New Theatre of J. K. Tyl Theatre* deals with the history and development up to the present not only of the theatre tradition of Pilsen, but especially with the history of places and buildings that served theatrical purposes. Therefore, in the theoretical part I describe the historical context, in the practical part I focus on how the public and the employees themselves perceive the object. I therefore examine whether the project of a modern theatre building was successful, whether it motivated the next generation to visit and whether it contributes to the success of the theatre.

KLÍČOVÁ SLOVA

Divadlo; historie divadla; Plzeň; ochotníci; německé divadlo; loutky; Divadlo Josefa Kajetána Tyla; Velké divadlo; Nové divadlo; Vladimír Kružík; Nová scéna; Malá scéna

KEY WORDS

Theatre; history of theatre; Pilsen; volunteers; german theater; puppets; Josef Kajetán Tyl
Theatre; The Great Theatre; New Theatre; Vladimír Kružík; New scene; Small scene

OBSAH

ÚVOD.....	1
I. TEORETICKÁ ČÁST	7
1. Historie české divadelní tradice	7
1.1 Období od pravěku až po osvícenství	7
1.2 První etapa novodobé divadelní kultury	10
1.3 Druhá etapa novodobé divadelní kultury	14
1.4 České divadlo v moderních dějinách	18
2. Historie a vývoj divadelnictví v Plzni	20
2.1 Kočovné a ochotnické společnosti	20
2.2 První městské kamenné divadlo	23
2.3 Národnostně-politický zápas	25
2.4 Plzeňské divadelnictví po roce 1902.....	29
2.5 Další divadelní činnost po roce 1989.....	30
2.5.1 Ochotnické soubory	30
2.5.2 Profesionální Divadlo Pluto	31
2.5.3 Další divadla a divadelní prostory	31
2.6 Plzeňské loutkářství.....	32
2.6.1 Loutkové divadlo Feriálních osad.....	33
2.6.2 Divadlo rodiny Nováků.....	41
2.6.3 Divadlo Alfa.....	42
2.6.4 Amatérské loutkářství	43
3. Divadlo Josefa Kajetána Tyla	47
3.1 Velké divadlo	50

3.2 Nové divadlo	52
3.2.1 Návrh projektu	52
3.2.2 Realizace	54
3.2.3 Finální podoba, její funkčnost a záměr	56
3.2.4 Pohled vrchního mistra	61
II. PRAKTICKÁ ČÁST	67
1. Cíl výzkumu	67
2. Metodika	68
2.1 Dotazník	68
2.2 Respondenti	69
2.3 Metody vyhodnocení získaných dat	69
3. Výsledky výzkumu	70
3.1 Demografické údaje zkoumaného vzorku	70
3.2 Otázky	74
3.3 Vyhodnocení výzkumu	103
ZÁVĚR	105
SUMMARY	107
ZDROJE	109
PŘÍLOHY	I
I. Rejstřík plzeňských míst a objektů, které byly využívány pro divadelní účely	II
II. Rejstřík divadelních ochotnických společností v Plzni	V
III. Obrazová příloha	IX

ÚVOD

Divadlo jako jeden z nejstarších projevů umění má v lidských dějinách nezaměnitelnou pozici, neboť slouží jako zrcadlo společnosti, které odráží kulturní i politický kontext doby. Jeho základy můžeme hledat už v pravěkých obřadech, souvisejících s cyklem života, přírodními jevy i vznikajícími náboženskými rituály. Věk antiky s sebou přinesl nejen ohromný kulturní rozkvět prvních civilizací, ale také první dramatické žánry, tragédii a komedii, a prvotní divadelní prostory, kruhové akustické amfiteátry. Když se křesťanství rozšířilo z Říma do raně středověké Evropy, začalo ovlivňovat jak politiku, tak i kulturu. Středověké divadelní projevy byly primárně spojeny s církevními obřady i původně pohanskými lidovými svátky, a proto zůstávaly hlavně v sakrálních stavbách. Zlom přišel až v renesanci. Nová literární díla navázala na antickou tradici a silný vliv křesťanství ustoupil do pozadí. Herci mohli přenést své umění i do světských budov a představovat nové příběhy bez přísného dohledu církve. Tento proces vyvrcholil v Londýně stavbou první samostatné divadelní budovy, *Globe Theatre*. V dobách baroka a klasicismu se začaly stavět další a další objekty určené primárně pro dramatické účely, a dokonce i první kamenná zastřešená divadla. Umělecké směry 19. století způsobily zásadní obrat v námětech, neboť se divadelní prkna stala mnohem výraznějším místem pro vyjádření emocí i pro sílící sociální kritiku. S vědeckotechnickou revolucí 20. století nastalo období experimentů a alternativní umělecké tvorby, jež ustoupilo do pozadí až s příchodem nového tisíciletí. Navzdory příchodu moderních technologií zájem o divadlo neupadl, naopak u úspěšných divadelních scén můžeme sledovat jeho neustále rostoucí oblibu u diváků, což dokládají vyprodané sály.

Česká divadelní tradice se vyvíjela v souladu s evropskými dějinami a plzeňské divadelnictví je jedním z jejích nejvýznamnějších nositelů. Stejně jako v ostatních městech i v Plzni ovlivňoval kulturu politický a hospodářský vývoj státu. **Události pozdního novověku i moderních dějin přinesly změny nejen do pojetí, žánru a repertoáru plzeňského divadla, ale zejména do samotných míst a objektů, v nichž se divadelní činnost provozovala.** Vzhledem ke své velikosti má město poměrně bohatou historii divadelních budov. Své prostory poskytovala kočovným i ochotnickým společnostem celá řada hostinců a měšťanských domů. Právě v královském městě Plzeň vznikla po Praze druhá kamenná divadelní scéna, což následně vyvolalo stavbu i samostatného německého divadla. Drama se hrálo také v kulturních besedách, kde vznikly dnes už kultovní světoznámé loutky Spejbl a Hurvínek. Počátek 20. století přinesl městu novou secesní divadelní budovu, dnes známou jako *Velké divadlo*. Městu však brzy

přestaly prostory stačit, a tak se část repertoáru přesunula do *Komorního divadla*. To se ale velmi rychle projevilo jako nedostačující. Jako jeho náhrada bylo v roce 2014 zkolaudováno *Nové divadlo*. Tato moderní budova je jedinou českou divadelní budovou postavenou od roku 1989 a zároveň jednou z pěti divadelních budov postavených v Evropě v novém tisíciletí. Je proto zajímavé, že se na *Nové divadlo* ani na plzeňské divadelní objekty žádná větší studie nezaměřuje. Moderní architektura navíc vyvolává mnoho kontroverzních reakcí a samotný objekt bývá v mnoha ohledech kritizován. Do opozice se proti negativním hodnocením staví argumenty, že se právě on velmi výrazně podílí na vzrůstajícím úspěchu plzeňského divadla.

K tématu diplomové práce mě přivedl můj zájem o plzeňské divadlo, zejména o plzeňský muzikál. Jsem jeho častým návštěvníkem. Inscenace muzikálového souboru považuji nejen za kvalitní i obohacující, ale také za edukativní a didakticky využitelné. Za jejich úspěchem stojí nejen tvrdá práce vedení a účinkujících, ale také atraktivní technické zázemí *Nového divadla*, nejnovější divadelní budovy v Plzni i v České republice. Právě proto se hlavní námět ubírá právě tímto směrem. Dějiny plzeňského divadelnictví i jeho divadelních budov jsou ale bohaté a pestré, a proto jsem se rozhodla svůj zájem rozšířit. Mým cílem bylo předložit **strukturovanou a přehlednou historii divadelní činnosti v Plzni s primárním zaměřením na konkrétní divadelní místa a objekty**. I právě proto je teoretická část poměrně rozsáhlá. Samotné **dějiny** však sloužily spíše jako **historický a politický kontext**, bez kterého by vývoj plzeňských divadelních míst nebyl možný srozumitelně vysvětlit. Na to navazoval můj další záměr, a to popsat kompletní **cestu města k vybudování zcela nového a moderního zázemí Nového divadla**. Právě na nejnovější divadelní objekt v republice se zaměřil i můj **výzkum**. Vzhledem k tomu, že jsem na budovu chtěla získat opravdu ucelený pohled, tak jsem ji zkoumala z hlediska odborného i diváckého. Za další dílčí cíle jsem si stanovila zjistit, jak **veřejnost moderní architekturu na divadle vnímá, jestli jsou kritiky oprávněné a zda dodnes vzbuzuje rozporuplné pocity**. Také **ověřuji, zda je nová budova v odborných technických aspektech lepší než ta historická a zda byly cíle tohoto nového architektonického projektu úspěšné**. Konkrétně jsem se tedy snažila zjistit, **jestli se mu podařilo do hlediště přilákat mladší generaci a jestli se jeho moderní technické zázemí opravdu podílí na úspěchu Divadla J. K. Tyla**.

Při tvorbě jsem využila více typů informačních zdrojů a metod práce. Jako ústřední zdroj jsem využila **odbornou literaturu**. I tu jsem ale podrobila potřebné kritice. Pro základní přehled o historii českého dramatu jsem zvolila odbornou studii profesora Jana Císaře, předního

českého divadelního pedagoga, historika, teoretika i kritika. Jeho uznávané dílo *Přehled dějin českého divadla* položilo této diplomové práci pomyslný základní stavební kámen, neboť právě díky dějinám na našem území lze lépe vysvětlit dějiny regionální. Jeho myšlenky jsem samozřejmě ověřovala i v jiných faktografiích. Ty jsem volila pečlivě podle jejich konkrétních specializací, abych Císařovy myšlenky ověřila, a právě proto je jich větší množství.

Dále jsem čerpala z **literatury regionální provenience**. Zásadní publikací se staly *Dějiny města Plzně* od Ing. Lumíra Aschenbrennera a kolektivu autorů. Právě ony nejvýstižněji zaznamenávají podrobnou divadelní historii města, i když samotným divadelním budovám se věnují spíše okrajově. Také III. díl končí v 90. letech, a proto tam o následném vývoji ani o *Novém divadle* není žádné zmínky. Kniha *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965* od Jana Procházky sloužila spíše k verifikaci jednotlivých faktů. J. Procházka však často odbíhá od ústředního tématu k popisu podrobné politické a hospodářské situace, naopak v kritických momentech historie divadelnictví spíše informuje povrchně, a oproti dílu *Dějiny města Plzně* spoustu důležitých faktů vynechává. Dále jsem nejvýrazněji čerpala ze studie bývalého ředitele *DJKT* Mojmíra Weimanna *Plzeň a divadlo*, protože díky osobnímu zapojení do samotných dějin divadla ve městě poskytuje v díle zajímavý pohled. Nicméně právě kvůli mírné subjektivitě jsem jeho slova brala vždy kriticky a s nadhledem.

Pro poznatky ohledně loutek jsem nejvíce využila publikaci *Plzeňské loutkářství* od Pavla Vašíčka. Jedná se o velmi podrobné a kvalitní odborné dílo, které však z dnešního pohledu čelí stejnému problému jako *Dějiny města Plzně*. Kniha byla vydána v roce 2000, a tak jsem se musela obracet i na další, zejména internetové zdroje.

Pro svůj výzkum jsem rovněž využila **širokou škálu internetových zdrojů**. Zcela základními weby se staly oficiální stránky jednotlivých divadel (např. *Divadlo J. K. Tyla, Národní divadlo, Divadlo Spejbla a Hurvínka*) a *Česká divadelní encyklopedie*, která ke svým článkům vždy předkládá bohatý poznámkový aparát. V práci jsem se věnovala i amatérskému divadlu, proto jsem často vycházela i z *Databáze českého amatérského divadla*. Závěrečnou podkapitulu jsem věnovala *Novému divadlu*, jeho stavebnímu projektu i samotné realizaci. Právě z toho důvodu se největším zdrojem pro výzkum staly weby poměrně neobvyklé pro historickou práci, neboť jsem pracovala s online platformami jako *Archiweb, Stavbaweb* nebo např. *eBeton*. Pro mou diplomovou práci jsem ale využila mnoha dalších internetových stránek, které dokládá rozsáhlý seznam zdrojů.

Nové divadlo jsem **posuzovala** ze dvou stanovisek, z toho **odborného i z názorů veřejnosti**. Pro odborné zhodnocení objektu jsem využila kvalitativní metodu **orální historie, autentický rozhovor**, který mi poskytl BcA. Igor Staškovič, vrchní mistr *Nového divadla DJKT* v Plzni. Jeho slova osvětlila některé problémy, s nimiž se budova potýká nebo pro něž je často kritizována. Vysvětlil také některé stavební prvky týkající se např. akustiky a její výhody a nevýhody.

Naopak pohled veřejnosti jsou zkoumala pomocí **terénního výzkumu**, díky němuž jsem nasbírala data pro mé dotazníkové šetření. Pro jeho tvorbu jsem využila online platformu *Formuláře Google*, a tak mohl výzkum probíhat v digitálním prostředí. To poskytlo mnohem větší možnosti, jelikož se tak formulář dostal k širší skupině respondentů, než bylo mým původním cílem.

Pro přehlednější orientaci v textu jsem divadelní místa a objekty vyznačila tučně, všechny názvy divadel, literárních děl i společností jsou psané kurzívou.

Přílohy podepírají zejména teoretickou část, neboť se v první a druhé části nachází mnou vytvořený rejstřík divadelních míst i rejstřík ochotnických souborů z internetové databáze. Třetí část příloh tvoří ikonické texty, které jsou vybrány jako doplnění k odbornému textu.

Předkládanou diplomovou práci jsem v rámci přehlednější kompozice strukturovala do části teoretické a části praktické.

Ústředním **cílem teoretické části** rozdělené na 3 kapitoly se stal **podrobný přehled dějin plzeňského divadelnictví se zaměřením na divadelní místa a budovy a objasnění cesty města Plzně k nejnovější a nejmodernější divadelní budově v republice**, tedy k budově *Nového divadla*. Zvolila jsem cestu shrnutí kompletní historie, neboť bez něho by této studii chyběl základní kontext. Právě proto se teorie nezabývá pouze vývojem *Divadla J. K. Tyla*.

K uvedení do české divadelní historie slouží celá první kapitola. Pro větší srozumitelnost je psána chronologicky a je rozdělena do několika subkapitol. Ty jsou pojmenovány a strukturovány shodně jako jednotlivé etapy v Císařově studii. Závěrečné odstavce soudobých dějin se zabývají i odkazem českých hereckých společností ve světě.

Druhá kapitola se už věnuje samotným dějinám plzeňského divadelnictví, neboť právě díky ní jsem se nemusela zabývat dalším vysvětlováním některých historických událostí. Je rozčleněna do několika celků. Zpočátku se zabývá německými hereckými kočovnými i ochotnickými

společnostmi a také prvními objekty, v nichž herci své připravené inscenace předváděli. Věnuje se celému procesu vedoucímu k postavení **druhé kamenné scény na našem území mimo Prahu** a následnému národnostně-politickému zápasu s německým národem žijícím ve městě. Právě on totiž dovedl Němce k vybudování nové **čistě německé scény**. S vývojem pokračuje až do roku 1902. Právě v září toho roku bylo zkolaudováno *Velké divadlo* budoucího *Divadla Josefa Kajetána Tyla*, kterému je vzhledem k cíli i výzkumu věnována zcela samostatná kapitola. Dějiny 20. století jsou prezentovány stručněji, protože se na kulturním provozu a vývoji výrazně podílel nacistický i komunistický režim. Se sametovou revolucí přišlo uvolnění umělecké scény i vznik nových divadelních prostor, a proto zde končí chronologický postup vyprávění a je nahrazen tematickým rozčleněním do jednotlivých celků. Práce zaznamenává jejich rozvoj až do současnosti. Zcela samostatnou část tvoří historie tradice plzeňského loutkářství, a to nejen pro spíše samostatný vývoj, ale také pro její důležitost a odkaz. Věnuje se zejména *Loutkovému divadlu Feriálních osad* působící v *Řemeslnické besedě*, krokům Josefa Skupy, vzniku Spejbla i Hurvínka a jejich další cestě. Neopomíná ale ani divadlo rodiny Nováků a amatérské soubory, *Špalíček* a divadlo *V Boudě*. Právě díky almanachu divadla *Špalíček* práce předkládá jeho podrobnější vývoj až do současnosti, který v žádné literatuře nenajdeme.

Třetí závěrečná kapitola teoretické části se zaměřuje na stručnou historii *Divadla J. K. Tyla* a vybudování *Velkého divadla*. I tato teoretická část je velkým přínosem, protože jsem se v ní věnovala převážně podrobnému výzkumu výstavby *Nového divadla*, kterým se žádná literatura ani kratší odborná studie nezabývá. Bohužel mi nebyly poskytnuty žádné archivní materiály týkající se nejnovějšího divadelního objektu, a právě proto jsem čerpala převážně z internetových zdrojů včetně vyjádření architekta Vladimíra Kružíka, díky nimž se mi podařilo několik jeho estetických i funkčních záměrů osvětlit. Tuto subkapitulu jsem rozdělila chronologicky do tří částí – návrh, realizace a finální podoba budovy. Samotný závěr slouží k představení tolika kritizovaných problémů a jejich navrhovanému řešení i negativních reakcí na samotný vzhled, což dokládají recenze a vyjádření několika návštěvníků. Nejen tyto kritiky mě vedly k vytvoření dotazníku, o který je opřena aplikační část studie.

Praktická část této diplomové práce se věnuje výzkumu týkajícímu se právě *Nového divadla*. Mým hlavním cílem bylo ověření, zda byl projekt moderní divadelní budovy opravdu úspěšný. Zjišťuji tedy, chodí-li do plzeňského divadla více diváků a jestli se na tom *Nové divadlo* se skvělým technickým zázemím nějak podílí. Také zkoumám, zdali se mu daří přitáhnout do hlediště mladší generaci. Zabývám se rovněž otázkou možné kontroverze, již architektura

pravděpodobně vzbuzuje, a nakolik případně ovlivňuje divácký zážitek i samotnou návštěvu. Vzhledem k rozdílnosti slohů obou objektů *Velké* i *Nové divadlo* porovnávám a snažím se stanovit jejich vzájemné výhody a nevýhody. Kromě jiného ověřuji, jestli tvůrcům poskytlo *Nové divadlo* větší možnosti. Na závěr se zabývám otázkou, zda by veřejnost upřednostnila spíše moderní vybavení a jeho potenciál nad historickou hodnotou *Velkého divadla*. Mým cílem bylo v této souvislosti získat názor minimálně od poloviny kapacity sálu *Nové scény*, tedy 230 lidí. Ten se mi podařilo nejen naplnit, ale i překonat, neboť jsem pro svůj výzkum **získala 323 respondentů**. Díky velikosti a různorodosti výzkumného vzorku jeho výsledky považuji za relevantní. Mnoho dotazovaných ke svým odpovědím navíc přiložilo vlastní komentáře, a proto lze výsledky výzkumu považovat nejen za kvantitativní, ale také kvalitativní. Výsledky výzkumu jsou rovněž zpracovány jednak kvantitativně ve výšečových a sloupcových grafech, a jednak kvalitativně v souvislém textu.

Za největší přínos své diplomové práce považuji nejen samotnou práci poskytující přehled divadelních míst a objektů s nově vytvořeným rejstříkem v příloze, ale také dějiny plzeňského divadelnictví v novém tisíciletí včetně ochotnických a loutkových souborů. Hlavním výstupem je **vývoj Nového divadla** a jeho **přijetí veřejností**. Na to jsem zaměřila nejen **rozhovor** s jeho vrchním mistrem, který jeho aspekty zhodnotil z odborného hlediska, ale i finální **terénní výzkum**, pro něhož jsem zvolila metodu dotazníkového šetření. Celý formulář je poměrně dlouhý a zaměřuje se na všechna kritizovaná a problémová místa moderní divadelní budovy.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Historie české divadelní tradice

1.1 Období od pravěku až po osvícenství

Vývoj dramatického umění na našem území lze ve své podstatě sledovat už od dob pravěku. Jisté performanční činnosti se pravděpodobně objevovaly v rámci rituálních či pohřebních obřadů nebo ceremonií souvisejících s magií a nadpřirozenem. Jejich interpretace je však velmi hypotetická a navíc není ničím doložitelná. Tyto protodivadelní prvky zůstaly zachovány slovanskými kmeny až do raného středověku. V jejich pohanské náboženské kultuře byly zakotvené rituály, s nimiž byly performanční činnosti spojené.¹

Zlom přinesl příchod křesťanství. Od 11. století církve zakazovala některé pohanské obřadní zvyky, např. jarní vynášení loutky, nošení obrazů a sošek démonů do polí o letnicích, zpěv a tanec žen v chrámové předsíni. Jiné naopak přejala a navázala na jejich tradici.² Jednou z nejvýraznějších zvyklostí spojující předkřesťanské a křesťanské znaky se stal masopust, český karneval. Právě v oslavě masopustu jsou doloženy jedny z prazákladů české divadelní tradice.³

S příchodem románské kultury z Itálie a Francie vyvrcholil proces zapojování českého státu do civilizačního, politického a kulturního centra středověké Evropy. Pomalu se objevily dva proudy, světské a liturgické divadlo. Liturgické divadlo představovalo proces začlenění cizích prvků do církevních obřadů. Ty se často vztahovaly právě k velikonočním obřadům. První záznam tohoto typu velikonočních slavností existuje ze svatojiřského kláštera na Hradčanech ze 12. století. Naopak světský proud zastupovaly kočovné skupiny putující západní Evropou. Jejich vystoupení zahrnovala zpěv, akrobacii, vtipy, vyprávění a mnoho dalšího. Přímé doklady o dramatické činnosti kočovníků ale chybí.⁴

¹ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 7.

² BLAHNÍK, Vojtěch Kristián. *Světové dějiny divadla*. Praha: Ot. Štorch-Marien, 1929. ISBN 978-80-7106-576-0. s. 112.

³ WINTER, Zikmund. *V ohradě měst a městských zdech*, Ř. 2. Praha: J. Otto. 1913. s. 112. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:02518680-ab78-11e4-a357-5ef3fc9ae867>.

⁴ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 9.

Vrcholné středověké divadlo skrze drama *Mastičkář* doložilo čím dál větší odklon společenského života od církevního proudu.⁵ Husitské války vývoj kultury na nějakou dobu pozastavily. Došlo k enormnímu poklesu obyvatel i k ekonomické krizi. Konsolidace poměrů začala nastávat až na konci 15. století. Na královský dvůr se znovu dostali žakéři, vrátily se hry s náboženskou tematikou, také masopusty a rytířské turnaje. Přesto byly české země po husitské etapě tak vyčerpané, že se ani na poli divadelním nemohly zařadit k evropské úrovni. Chyběla velkolepost kostýmů, hudby, výpravy i produkce s organizací. Drama zůstalo sice zachováno, ale ve velmi nevyspělé formě bez většího pokroku. Českému středověkému divadlu se nepodařila vytvořit ani zdaleka taková tradice, kterou bychom našli v okolních sousedských zemích.⁶

Nový impuls přišel s humanismem. Ten vrátil divadlo opět do školního prostředí, ovšem tentokrát ne na církevním základě.⁷ S ním se objevilo latinské školské divadlo, mezi jehož hlavní úkoly patřily: procvičování paměti, zdokonalování se v latině, dobré vystupování a výchova k mravnosti. O prosazení školského divadla se zasadil čerstvý emigrant Jan Ámos Komenský, jenž se svou třídou v maďarském Blatném Potoce dramaticky zpracoval dílo *Brána jazyků* podle zásad své knihy *Škola hrou*. Komenský ovšem změnil koncepci, kdy typ umění přeměnil na pedagogickou metodu. Pro upevnění katolické víry vzniklo rovněž divadlo jezuitské, které zaniklo až s tereziánským zákazem v 18. století, jež zavrhl všechna veřejná i neveřejná školní představení. Divadlo se rozvíjelo i na mimoškolním prostředí. Jednou z variant byly dvorské slavnosti u mimořádných příležitostí. Druhým proudem se staly profesionální herecké skupiny pronikající z alžbětinské Anglie.⁸ Od poloviny 16. století se divadlo pěstovalo nejen v jezuitské koleji,⁹ ale také vznikala interludia k odlehčení náboženských témat, jednalo se však spíše o dialogizované anekdoty. Výrazným počinem byla historická hra Jana Campana Vodňanského *Bretislaus, Comedia nova*. Její námět vzbudil takové pobouření, že měla být spálena. Nakonec však vyšla v roce 1614 u Adama z Veleslavína.

⁵ KOLÁR, Jaroslav. *Český mastičkář v dějinách vědy o kultuře*. Online. Divadelní revue. 1991. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2011/DVHc025/Kolar__Cesky_mastickar_v_dejinach_vedy_o_kulture.pdf. [cit. 2023-11-23].

⁶ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 11.

⁷ WINTER, Zikmund. *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje: kulturní obraz XV. a XVI. století*. Jubilejní fond Král. české společnosti nauk. 1899. s. 435. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:872f213f-c378-4d71-9a6b-569a9a7b966c>.

⁸ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 12-14.

⁹ PYPIN, Aleksandr Nikolajevič, SPASOWICZ, Włodzimierz, KOTÍK, Antonín. *Historie literatur slovanských*. V Praze. 1880-1882. ISBN 978-1247641638. s. 354.

Tento vývoj směřoval k cestě dramatu ven z měst a dostalo se tak k mnohem širšímu záběru publika. Velmi často však narážel na politické, náboženské i jazykové bariéry.¹⁰

Baroko přineslo nové vývojové tendence a impulsy. V renesanci a humanismu se z alžbětinské Anglie a vyspělé Itálie objevily na našem území první známky profesionálních divadelních skupin, které se v baroku definitivně zkonstituovaly. Herci a herecké společnosti nemluvili česky. Poprvé předvedli své vystoupení na dvoře Rudolfa II. v roce 1585. Náměty her prošly rovněž obdobou, z náboženských témat se postupně stávaly politické a komické hry zobrazující všední život. Na konci 17. století počet divadelních společností objevujících se v Praze výrazně vzrostl. Dominantním žánrem se v tomto období stala opera.¹¹

Palác v Hybernské ulici, který se stal první samostatnou divadelní budovou, zakoupil hrabě František Antonín Špork v roce 1699. *Šporkovské divadlo* fungující v letech 1701 – 1738 produkovalo zejména činohru a operu.¹² Vlastní prostory určené pro dramatické účely měly vliv na návštěvnost. Z českého centra se postupně stala divadelní metropole, z ní se tradice šířila do dalších měst.¹³

Trend se projevil ve vzniku neprofesionální divadelní produkce. Vznikají dramatické skupiny řádových škol a bratrstev. Nejvýraznějším proudem bylo jezuitské divadlo. Sloužilo nejen jako reprezentace, oslava, ale i nástroj rekatolizace i školské výchovy.¹⁴ Z těchto důvodů potřebovali porozumění obecnosti, a tak se nevyhýbali ani českému jazyku. Jezuité také přispěli k začlenění českých zemí do katolické Evropy. Utvářely se první neprofesionální skupiny tvořené českým obyvatelstvem, které oslovovaly převážně nižší vrstvy společnosti.¹⁵

Osvícenský absolutismus ztlumil rozmach baroka a dodal mu vážnost vnímající žánr jako všeobecně prospěšnou a oceňovanou činnost.¹⁶ Přináší zásadní zvrat ve vnímání dramatického žánru, který hraje velkou roli ve společenském i kulturním životě. Z Německa se šíří koncept národního divadla v čele s ředitelem nahrazující soukromé divadelní společnosti,

¹⁰ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 12-14.

¹¹ Tamtéž s. 15-17.

¹² *Hrabě František Antonín Špork*. Online. Geisslers. Dostupné z: <https://www.geisslers.cz/hrabe-frantisek-antonin-spork/>. [cit. 2023-11-23].

¹³ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 18,19.

¹⁴ PYPIN, Aleksandr Nikolajevič, SPASOWICZ, Włodzimierz, KOTÍK, Antonín. *Historie literatur slovanských*. V Praze. 1880-1882. ISBN 978-1247641638. s. 354.

¹⁵ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 18,19.

¹⁶ Tamtéž s. 22.

které závisely na přáních a rozmarech diváků. Z Vídně se naopak přebral koncept předměstských divadel, jež často hrály improvizované lidové hry.¹⁷

V rámci tereziánských a josefínských reforem byla zakázána veřejná i neveřejná školská představení.¹⁸ Josef II. si ale uvědomoval výchovný potenciál a nechal ve **Vídni** zřídit **Císařské a národní divadlo**.¹⁹ To po dlouhou dobu stálo v čele německy hraných divadel. V roce 1739 zřídila pražská městská rada úpravou části **Havelské tržnice** **Divadlo v Kotcích**.²⁰ Barokní tradice postavila divadlo na improvizaci, v roce 1771 vyhlásil ředitel Brunian reformu, díky níž vzniklo divadlo postavené na literárním textu. Proces germanizace se projevil, když **Divadlo v Kotcích** začalo být vnímáno jako německé národní divadlo.²¹

Barokní i osvícenská etapa přinesla profesionální i neprofesionální divadelní skupiny. Diferencovanost vlivů v jednotlivých oblastech se tak projevila i v dramatu. Praha se dokonce stala jednou z divadelních metropolí. Germanizace zasahující i do dramatické sféry měla výrazný vliv na další vývoj divadla na našem území.²²

1.2 První etapa novodobé divadelní kultury

Vznik a formování novodobé české divadelní kultury probíhalo zhruba od roku 1785 až do roku 1861. Tento rok je zlomový pro následující vývoj, neboť dojde k postavení budovy **Národního divadla** v Praze.²³

Během druhé poloviny 18. století se vytvořily lepší podmínky pro růst dramatu v národním jazyce. Divadlo hledalo svou funkci v kontextu budování moderního českého národa. Nové fungování společnosti, v níž si budou všichni před zákonem rovni a všichni budou rovnocennými členy národa bez ohledu na majetkové poměry i politická práva. Díky politickému a společenskému vývoji lze první fázi shrnout do tří etap.²⁴

¹⁷ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 20.

¹⁸ Tamtéž, s. 21.

¹⁹ MARSCHALL, Brigitte a TRÜMPI, Fritz. *Burgtheater*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/internetove-muzeum/?theatreId=323>. [cit. 2023-11-25].

²⁰ VONDRÁČEK, Jan. *Dějiny českého divadla 1771-1824*. Praha: F. Svoboda, 1956. s. 12, 13. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f94137b0-6993-11e8-a583-005056827e51>.

²¹ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 21, 22.

²² Tamtéž, s. 25.

²³ HNÍDKOVÁ, Vendula. *Národní divadlo*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/database.html?filter%5Blabel%5D=n%C3%A1rodn%C3%AD%20divadlo&filter%5Bcity%5D=&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=38. [cit. 2023-11-25].

²⁴ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 27.

První etapa se vyznačuje zejména zájmem o studium jazyků, historie, přírodních věd, ale také pojmů jako národ, etnikum či vlastenectví. Na našem území se prohloubil zájem o český jazyk. O jeho rozvoj se zasloužila první fáze národního obrození s jejími předními představiteli, hlavně s Josefem Dobrovským.²⁵

V první fázi probíhající v letech 1785-1812 divadlo posloužilo jako prostředek bezprostředního kontaktu s publikem, protože mohlo okamžitě reagovat na aktuální podněty. První pokusy o profesionální české drama uvádělo *Divadlo v Kocích*. Právě to se stalo **prvním kamenným divadlem v Praze** a byla zde uvedena první hra přeložená do českého jazyka, *Kníže Honzík*, v roce 1771, ale nesetkala se s velkým úspěchem.²⁶ Od roku 1784 už bylo divadlo použito jako prostředek agitace. Na jevišti Nosticova *Stavovského divadla* postaveného o rok dříve se hrála německá hra obsazená profesionálními herci v českém překladu.²⁷ Událost lze datovat jako počátek vytváření novodobého a profesionálního českého divadla hraného v českém jazyce. V roce 1786 bylo založeno *Vlastenecké divadlo*, zvané *Bouda*.²⁸ Zájem byl velký, ale po třech letech došlo ke krizi a *Bouda* byla stržena. K úplnému zániku ale nedošlo, česká představení se přesunula *K Hybernům*. Nové podmínky daly prostor vzniku moderních dramát v češtině i k rozvoji celé řadě autorů, např. bratrům Thámům či Prokopu Šedivému.²⁹

Vlivem historického a politického vývoje v císařství i v Evropě ale došlo k postupnému zániku českých představení. Ta se od roku 1809 přestala uvádět úplně.³⁰ O tři roky později byla do *Stavovského divadla* naštěstí vrácena. Tím začala druhá fáze trvající až do roku 1830. Zlom přinesl nadšenec, překladatel, dramatik, dramaturg a pozdější ředitel *Stavovského divadla*, Jan Nepomuk Štěpánek.³¹ Kvalita jeho práce sice není kritiky hodnocena pozitivně, ale jeho vliv na vývoj české divadelní společnosti mu nelze upřít. Zasloužil se o upevnění českých i česky hraných her, povedlo se mu udržet jejich význam a postavení v rámci konkurence a poskytl takový repertoár, který diváky nalákal.³² České prostředí se snažilo vyrovnat zahraniční konkurenci. Když Jungmann ve *Slovesnosti* stanovil pevné dramatické normy,

²⁵ *Divadlo českého národního obrození*. Online. Abeceda českých reálií. Dostupné z: <https://www.abczech.cz/Divadlo-ceskeho-narodniho-obrozeni-P7035076.html>. [cit. 2023-11-25].

²⁶ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 29.

²⁷ *Stavovské divadlo - historie*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/stavovske-divadlo/historie>. [cit. 2023-11-25].

²⁸ 11.5.1786 – Vznik divadla Boudy. *Dny české státnosti* [online]. [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://www.dnyceskestatnosti.cz/novinky/kalendarium/11-5-1786-vznik-divadla-boudy/>.

²⁹ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 30.

³⁰ Tamtéž s. 35.

³¹ *Stavovské divadlo - historie*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/stavovske-divadlo/historie>. [cit. 2023-11-25].

³² CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 38, 39.

začalo se jich divadlo od té doby držet. Došlo tak k definitivnímu rozporu mezi zábavným Štěpánkovým a prestižním Jungmannovým pojetím. Pevné normy a zájem českých intelektuálů nakonec starší vnímání vytlačilo zcela na periferii.³³

V této etapě se výrazněji projevilo ochotnické divadlo. Téměř všichni herci jako ochotníci pracovali, protože české profesionální divadlo mělo problémy s organizací i s provozem. O hlubší a přínosnější náměty, které s profesionálnější produkcí přicházely, ani nebyl velký zájem. Po vzoru vídeňského lidového divadla se do popředí dostaly nižší a triviální dramata ochotníků. Ty zase nebyly přijímány vyšší a intelektuálnější vrstvou společnosti.³⁴

Zlom však přinesla až tvorba Václava Klimenta Klicpery. Dokázala totiž kombinovat „nižší“ i „vyšší“ umění, zábavu s hlubším prožitkem. Jejím největším problémem se stala nedocenenost, neboť o jeho texty nebyl zájem. Jeho dílo ale mělo velký vliv na jiného významného dramatika, Josefa Kajetána Tyla.³⁵ Právě s jeho příchodem na českou uměleckou scénu přišlo období národní agitace. Ve společnosti se objevila snaha o začlenění všech vrstev pro myšlenku příslušnosti k českému národu a zároveň snaha o získání kulturní, politické i sociální rovnoprávnosti v císařství.³⁶

Dobu, v níž Josef Kajetán Tyl začal psát do časopisu *Květy české* (původní název *Jindy*) své divadelní listy v roce 1833,³⁷ lze datovat jako počátek třetí fáze vývoje. Tyl zformoval divadelní program odpovídající náladě ve společnosti. Národní agitací posloužil zejména v revolučních letech, kdy nabyla masového charakteru. Považoval divadlo za cestu k „srdci národa“. Oproti jungmannovské škole zastávající názor, že literární dílo má dodržovat předem uznávané normy vysokého umění, spatřoval v divadle zrcadlo života pro chyby, nedostatky i ctnosti a blaho. Pro něho se metou českého dramatu stala hra, jež odrážela život národní v těch nejrozmanitějších podobách.³⁸ Toto uvědomění přivedlo Tyla k odchodu ze *Stavovského divadla* a k založení vlasteneckého *Kajetánského divadla v domě U Kajetánů* v roce 1835,³⁹

³³ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 40, 41.

³⁴ AUGUSTOVÁ, Zuzana. *Vídeňské lidové divadlo v 18. a 19. stol.* Online. Katedra divadelní vědy Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze.

Dostupné z: http://web.ff.cuni.cz/ustavy/dv/index.php?menu=studium&sub=studium&id=16&nazev=V%C3%A Dde%C5%88sk%C3%A9%20lidov%C3%A9%20divadlo%20v%2018.%20a%2019.%20stol.&str=sylaby_archi v.php. [cit. 2023-11-25].

³⁵ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 46-50.

³⁶ Tamtéž s. 27,28.

³⁷ VAVROUŠEK, Bohumil, TYL, Josef Kajetán. *Josef Kajetán Tyl*. V Praze: J. Otto. 1926. s. 25. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d6b1c090-42a4-11e3-b718-5ef3fc9bb22f>.

³⁸ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 51-53.

³⁹ VAVROUŠEK, Bohumil, TYL, Josef Kajetán. *Josef Kajetán Tyl*. V Praze: J. Otto. 1926. s. 28. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d6b1c090-42a4-11e3-b718-5ef3fc9bb22f>.

kde svoje názory mohl svobodně předvádět. Po dvou letech se ale do *Stavovského divadla* vrátil.⁴⁰

Celá tato koncepce nese přízvisko buditelského poslání českého národního divadla. V té stálo národní divadlo jako samostatná budova i soubor, jelikož české a německé soužití nebylo jen politickým problémem. Jedinou samostatně fungující, ale ne příliš podstatnou jednotkou bylo české loutkové divadlo na venkově. Postupně se však začalo formovat moravské brněnské profesionální divadlo a význam dramatu rostl i se stále významnějšími soubory českých ochotníků. Zde došlo k vydělení od jejich německých soukmenovců, ovšem ne nutně z důvodu vzájemné nesnášenlivosti či revnivosti, nýbrž proto, že plnili rozdílnou vlasteneckou funkci, neboť každý národ potřeboval něco jiného.⁴¹

I když se české divadlo velmi výrazně snažilo o secesi od svého německého druha, vyvíjelo se spíše pod jeho vlivem. České soubory a hry vznikaly uvnitř německých divadel, neboť německé drama bylo nejen podporované shora, ale i vyspělejší, profesionálnější a zkušenější.⁴²

Zlomovým okamžikem pro české drama se stala Tylova *Fidlovačka aneb: Žádný hněv a žádná rvačka*, jež se obrací k co nejširšímu publiku.⁴³ Jejím problémem a zároveň důvodem naprostého propadu byl poměrně častý znak významných uměleckých děl. Předběhla svou dobu. Nakonec autorovi přinesly úspěch i uznání jevištní báchorky a hry s historickým námětem.⁴⁴

Tylova koncepce, jeho činnosti i názory vybuodovaly proti sobě doslova *protitylovskou* opozici, která mu nemohla odpustit jeho snahy o tvorbu pro co nejširší vrstvy české společnosti. Jeho odpůrcům se nakonec podařilo ho vyhnat v roce 1851 z Prahy.⁴⁵

Tylův odchod znamenal, že se ve *Stavovském divadle* otevřel prostor pro budování nového programu. Jeho úkolem bylo estetická a umělecká kvalita her přinášející českým hrám vysokou úroveň. Tylovy snahy o realistické prvky jsou přebity romantickými tendencemi.

⁴⁰ Josef Kajetán Tyl. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/profil/josef-kajetan-tyl-1594657>.

⁴¹ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 53

⁴² Tamtéž s. 53.

⁴³ VAVROUŠEK, Bohumil, TYL, Josef Kajetán. *Josef Kajetán Tyl*. V Praze: J. Otto. 1926. s. 25. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d6b1c090-42a4-11e3-b718-5ef3fc9bb22f>.

⁴⁴ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 61, 67.

⁴⁵ Tamtéž s. 76, 79.

Hlavní osobností se stal Josef Jiří Kolár, Tylův protivník, avšak nelze mu upřít jeho nenahraditelnou roli ve vývoji novodobého českého herectví. Kolár ukázal cestu až romantické interpretace dramatického textu odvíjející se od hercova pojetí a jeho vlastní individuality.⁴⁶

První etapa také musela dát vzniknout možná nejpodstatnější složce divadla, českému publiku. Bez publika divadlo existovat nemůže, a přestože je na něho často zapomínáno, nelze jej z vývoje vynechat. Diváci nebyli ze začátku ochotni přijímat novodobé české divadlo. Bouda položila základy, Štěpánková éra mu dala trvalost a kvantitu. Tyl se pokusil spojit nároky vyšší společnosti s potřebami nižších vrstev. Za jeho působení v Praze už existovala jakási nepřilíh silná, ale stabilní skupina lidí, již spojoval zájem o česká představení. Na přelomu 50. a 60. let přišla nová generace. Ta vyrostla na Kolárově hereckém projevu i romantických hrách jeho okolí. Uvědomila si stratifikovanost i diferencovanost hlediště, v němž museli sedět zástupci buržoazie, kteří budou rozhodujícími prvky v budování nové etapy.⁴⁷

1.3 Druhá etapa novodobé divadelní kultury

Když v roce 1862 skončil neoabsolutistický režim, uvolnil se kulturní i politický život. To vedlo ke vzniku občanské společnosti, v níž došlo k otevírání různých výtěžných i nevýtěžných spolků pro kulturní, zábavné, tělovýchovné i vzdělávací účely. V tomto kontextu se už v dubnu 1861 obrátil český zemský sněm na zemský výbor s požadavkem na vyřešení otázky formování českého divadla. Jako nejlepší řešení se pro všechny jevila samostatná divadelní budova.⁴⁸

Myšlenka na její vybudování se objevila už na podzim roku 1844 na vlasteneckých setkáních, žádost o privilej na vystavění, zařízení, vydržování a řízení samostatného českého divadla předložil výboru českého sněmu František Palacký o půl roku později.⁴⁹ Vznikly dva proudy. Jeden hájil přechodné řešení, do druhého se jako opozice postavila převážně mladá generace, jež prosazovala velké národní divadlo bez jakýchkoli ústupků.⁵⁰

Sbor pro založení Národního divadla vznikl už 1850 a právě na něho se obrátil František Ladislav Rieger stojící v čele výboru jako intendant českého divadla.⁵¹ Období bachovského

⁴⁶ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 79-84.

⁴⁷ Tamtéž s. 91-96.

⁴⁸ Tamtéž s. 104, 105.

⁴⁹ *Národní divadlo - historie*. Národní divadlo [online]. [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/narodni-divadlo/historie>.

⁵⁰ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 105,106.

⁵¹ BARTOŠ, Jan. *Národní divadlo a jeho budovatelé*. V Praze. 1933. s. 80. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e5b3ff8e514dd826e80e6582e4d3ebf7>.

absolutismu zarazilo velkolepé přípravy na stavbu a podpořilo vznik pouze prozatímní budovy, jež se až mnohem později stala součástí budoucího komplexu *Národního divadla*.⁵² Rieger obhájil první proud a zažádal tedy o vznik *Prozatímního divadla*, oficiálně *Královského zemského českého divadla, na části pozemku vymezeném pro novou budovu*. Tato prozatímní budova byla určena k přípravě herců, českého obecnstva i českých her. Zároveň měla sloužit jako centrum českého měšťanského divadla jako spolutvůrce kultury v nově se vyvíjející epoše.⁵³ V roce 1852 byl z výnosu prvních sbírek zakoupen **pozemek bývalé solnice**. Ten určil velmi atraktivní polohu **poblíž Hradčan**, avšak vytvořil těžké podmínky pro budoucí architektky.⁵⁴

Postupně se hercům dařilo překonávat romantické pojetí nejen v umění, ale i v nahlížení na život. Místo toho nastupovala éra realismu. Neútlunost budovy však vedla ke stále rostoucím požadavkům na plnohodnotné národní prostory pro původní i nepůvodní české drama.⁵⁵

V této době vznikl nový samostatný český zpěvoherní sbor s orchestrem. Opera jako dramatický žánr byla na pomyslném vrcholu hierarchie. Zpěvohře (opera a nově se utvářející žánr opereta) se dostávalo čím dál většího zájmu. Na rozvoj hudebního divadla měla velký vliv tvorba předních skladatelů, Bedřicha Smetany i Antonína Dvořáka. V té souvislosti se začala řešit rovněž otázka české národní opery jako symbolu češství, neboť měla spojit esteticky náročné umění vyššího žánru se všelidovou spotřební produkcí pro co nejširší obecnstvo. Komické Smetanově *Prodané nevěstě* se právě tato zdánlivě neslučitelná syntéza podařila.⁵⁶

16. května 1868 byl položen základní kámen budovy *Národního divadla*. To přispělo k budování národního vlastenectví i k reprezentativní funkci.⁵⁷ Právě vzdělání společně s rozvojem dramatického umění vedlo ke vzrůstu síly české měšťanské společnosti.⁵⁸ Éra *Prozatímního divadla* by se dala z určitého pohledu definovat jako éra předhistorická, ale povedlo se jí položit pevné základy vzrůstajícím českým dramatickým fenoménům.⁵⁹

⁵² *Národní divadlo - historie*. Národní divadlo [online]. [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/narodni-divadlo/historie>.

⁵³ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 106, 108.

⁵⁴ *Národní divadlo - historie*. Národní divadlo [online]. [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/narodni-divadlo/historie>.

⁵⁵ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 114.

⁵⁶ Tamtéž s. 107-113.

⁵⁷ BARTOŠ, Jan. *Národní divadlo a jeho budovatelé*. V Praze. 1933. s. 206. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e5b3ff8e514dd826e80e6582e4d3ebf7>.

⁵⁸ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 115.

⁵⁹ Tamtéž s. 127.

Podle Otokara Fischera postavení *Národního divadla* nevedlo k radikálním změnám, ale spíše k tomu, že se hercům i dramatické literatuře dostalo příznivějších podmínek k jejich rozvoji.⁶⁰ Na druhé straně je však znovuotevření budovy po velkém požáru a následné sbírce v roce 1881⁶¹ považováno za největší kulturní čin 19. století na našem území. Existence národní budovy se stala symbolem české národní hrdosti.⁶²

Nadšení trvalo dva roky, ovšem potom se začaly projevovat v jádru zakotvené problémy. Divadlo se stalo zpronevřovat původnímu poslání. Ustupovaly národní a politické zájmy počtu představení, kvantita převážila nad kvalitou, chyběly finanční prostředky a stalo se tak terčem sporu. Jednoduše nemohlo naplnit očekávání, sny a vize všech. Jenže poměry a kontext doby ani více neumožňovaly. Tato úskalí by se dala jednoduše shrnout do jediné věty: „*Národní divadlo vzniklo příliš pozdě.*“⁶³ Samotná idea národní divadelní budovy vznikla v Evropě už v 18. století jako nositel symbolu národní jednoty, což odpovídalo tehdejší náladě ve společnosti.⁶⁴

Během následujících let došlo především k formování kvalitního českého hereckého souboru. To bylo také doplněno o postupné pronikání klasického realistického dramatu s více či méně naturalistickými prvky.⁶⁵ Nejvýznamnějšími dramaty ale zůstávají ty odehrávající se v prostředí české vesnice. *Maryša* bratrů Mrštíků či *Její pastorkyňa* od Gabriely Preissové dodnes patří mezi nejuznávanější české hry.⁶⁶ Premiéra *Maryši* ze dne 9. května 1894 je významným datem z hlediska vývoje. Novým dramaturgem *Národního divadla* se stal Ladislav Stroupežnický, který se snažil do repertoáru vměstnat i klasické české realistické drama.⁶⁷

Naopak se zde ale na přelomu století ukázal jiný problém. České divadlo sice dosáhlo na zahraniční úroveň, ale nedosahuje její diferenciaci a stratifikace. V domácím prostředí nevznikaly moderní avantgardní scény a jejich vznik v podstatě ani díky nevyzrálosti českého divadla nebyl možný.⁶⁸ *Maryša* vyžadovala psychologický pohled na své charaktery a z toho

⁶⁰ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 127, 128.

⁶¹ BARTOŠ, Jan. *Národní divadlo a jeho budovatelé*. V Praze. 1933. s. 358. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e5b3ff8e514dd826e80e6582e4d3ebf7>.

⁶² CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 127, 128.

⁶³ Tamtéž, s. 130, 131.

⁶⁴ Tamtéž, s. 131, 132.

⁶⁵ Tamtéž, s. 158.

⁶⁶ FISCHER, Otokar. *Činohra Národního divadla do roku 1900*. V Praze. s. 191. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6cc552e5867f112167546f050ceab1a>.

⁶⁷ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 158-160.

⁶⁸ Tamtéž s. 160.

vycházel jiný způsob herectví, na který stará garda nebyla připravena. Zlom zasadila až premiéra psychologického dramatu *Vina*, jež s sebou přinesla nové údobí moderního divadla. A právě to neslo významný podíl v procesu diferenciaci.⁶⁹

Manifest české moderny odmítal tradicionalismus i pokrytectví české společnosti a naopak podporoval individualismus, rozvoj osobnosti i umění.⁷⁰ S ním přišla premiéra *Viny* a dala umělcům „velký čin moderní“.⁷¹ V té době se objevil nový umělecký sloh secese, v níž se začaly stavět nové divadelní budovy včetně druhého českého kamenného divadla v Praze na Vinohradech.⁷²

Krise tentokrát přišla na německé divadlo. Němci se po přelomu století už opravdu stali v českých zemích menšinou a divadlo ztrácelo své diváky. Česká společnost nenavštěvovala ani nově postavené *Neues Deutsches Theater* (dnes budova *Státní opery*), jelikož to pořád bylo pro obě strany velmi citlivé téma.⁷³ Prvnímu řediteli Angelu Neumannovi se i přesto podařilo přiblížit pražskou německou scénu evropské úrovni.⁷⁴

Důležitým bodem vývoje byl rovněž vznik tzv. inscenačního divadla, jež na česká prkna přinesl Jaroslav Kvapil. Inscenace je dnes chápána pod stejným pojmem jako představení, ovšem vznikla s jiným významem. Jedná se o jednu konkrétní podobu dramatické předlohy, která je ztvárněna pro určité publikum určitým souborem na určitém místě. Nikde na světě totiž neexistuje stejné publikum se stejnými zkušenostmi. Ukazuje tak na prostor k imaginaci, vlastnímu ztvárnění a osobitosti, na znaky, které jsou i úzce spojeny s modernou.⁷⁵ Došlo také k rozvoji dalších stránek v divadle – scénografie, techniky, kostýmů, režie i samotného hereckého projevu.⁷⁶

⁶⁹ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 162, 164-165.

⁷⁰ MACHAR, Josef Svatopluk a kol. *Manifest české moderny*. Online. Česká literatura. Dostupné z: <https://www.ceskaliteratura.cz/dok/mmoderny.htm>. [cit. 2023-11-25].

⁷¹ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 166-172.

⁷² PAULUSOVÁ, Zuzana. *Vinohradské divadlo*. Online. Divadelní měsíčník. 2012. Dostupné z: <https://bulletiny.divadlonavinohradech.com/m2012-11/historie.html>. [cit. 2023-11-25].

⁷³ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 172, 173.

⁷⁴ *Státní opera - historie*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/statni-opera/historie>. [cit. 2023-11-25].

⁷⁵ FISCHER-LICHTE, Erika. *Divadelnost/teatralita a inscenace*. Online. Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2012/DVD003/36459980/EFL_Divadelnost-teatralita_a_inscenace.pdf. [cit. 2023-11-25]. s. 129, 130.

⁷⁶ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 175-186.

1.4 České divadlo v moderních dějinách

První světová válka sice na jednu stranu přinesla ohromnou krizi nejen do světa divadla a kultury, na stranu druhou dala vznik novému samostatnému československému státu. Během prvních let začalo divadlo usilovat o své postátnění. *Národnímu divadlu* se podařilo přejít pod správu Zemského národního výboru, ale úplnému postátnění došlo až v roce 1930. Počet stálých divadel se neustále zvyšoval; vedle Brna, Plzně i Kladna vznikaly soubory v Českých Budějovicích, Ostravě i Olomouci, Bratislavě a Košicích.⁷⁷

Během první republiky došlo k velkému kulturnímu rozmachu. Jako protějšek klasických kamenných divadel vznikla divadla avantgardní, jejichž zdrojem se staly lidové zábavy, kabarety, cirkus, exotické i cizokrajné nevšední motivy. V rámci levicově orientovaného spolku Devětsil vznikla divadelní sekce a v roce 1926 bylo založeno *Osvobozené divadlo*. Tehdy se přední dramatické scény ujaly jména jako Vítězslav Nezval, Vladislav Vančura, Jindřich Honzl, Jiří Frejka, Jiří Voskovec a Jan Werich. V roce 1934 vzniklo divadlo *D34*, jež mělo aktivních pouze 5 sezón.⁷⁸

Během doby Protektorátu ustala i česká dramatická tvorba společně i s její inscenací. Doba po roce osvobození je spojena s dobou obnovy a chvilkového uvolnění. Další rána však přišla s únorovým převratem 1948, jemuž ideologická cenzura nebyla cizí. Nastal silný útlak umělců, kteří, pokud chtěli tvořit, se museli režimu podřídit. V 50. a 60. letech se objevují alternativní divadla malých forem i divadla autorská jako *Semafor* Suchého a Šlitra, *Divadlo Járy Cimrmana*, *Divadlo Na zábradlí*, *Laterna magika* a další. Jednou z českých nejvýznamnějších scén byla ta loutková a její nově vzniklé *Divadlo Spejbla a Hurvínka*.⁷⁹

I českému divadlu se nakonec dostalo mezinárodního uznání. *Divadlo Spejbla a Hurvínka* je celosvětovým fenoménem. Poprvé se podívalo za hranice už v září 1928. Od té doby hrálo ve 31 zemích a celkem ve 22 jazycích.⁸⁰ *Laterna magika* se světu představila v Bruselu 1958. Za dva roky vycestovala do Řecka s nejdéle uváděným divadelním představením ve střední

⁷⁷ CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4. s. 207.

⁷⁸ *Vývoj českého divadla mezi dvěma válkami a po roce 1945*. Online. Vysoké školy. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/maturitniotazky/cesky-jazyk/vyvoj-ceskeho-divadla-mezi-dvema-valkami-a-po-roce-1945>. [cit. 2023-11-25].

⁷⁹ *České divadlo*. Online. Wikipedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A9_divadlo. [cit. 2023-11-25].

⁸⁰ *Zahraniční turné Divadla Spejbla a Hurvínka*. Online. Planetka Spejbla a Hurvínka. Dostupné z: <http://www.spejbl-hurvinek.eu/index.php?page=page&kid=24>. [cit. 2023-11-25].

Evropě *Kouzelný cirkus*. S ním hostovala v 16 zemích včetně USA.⁸¹ Nebo např. *Divadlo Járy Cimrmana* založilo svou anglickou verzi a s ní vyjelo do zahraničí v roce 2001.⁸² Toto ovšem bojuje s kulturní bariérou, neboť geniální vědec má specifický český humor, který cizojazyčné publikum spíše nechápe. S podobným problémem se v některých svých představeních setkával např. *Monty Python*. Britský suchý humor totiž není všem po chuti. Do zahraničí se podíval i původní český muzikál *Fantom Londýna*, který na *Mezinárodním muzikálovém festivalu* v Jižní Koreji vyhrál první cenu. Na jeho tvorbě se podílel Lumír Olšovský a Pavel Bár, kteří od roku 2016 úspěšně působí v *Divadla J. K. Tyla*.⁸³

I když se 21. století a moderní doba zdá s rozvojem filmu a moderních technologií jako doba úpadku zájmu o dramatickou tvorbu, jsou divadla a jejich představení po celé republice často kulturním cílem. Velká část úspěšných scén mívá po většinu sezóny vyprodáno. Na přelomu století dokonce vznikaly nové scény, např. *Dejvické divadlo*, *Divadlo Kalich* nebo hudební *Divadlo Broadway*.⁸⁴

⁸¹ *Úspěchy Laterny magiky v zahraničí*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/aktuality/uspechy-laterny-magiky-v-zahranici-cs>. [cit. 2023-11-25].

⁸² ROHÁČKOVÁ, Kristýna. *Cimrman se podívá za oceán. Anglický soubor představí tvorbu českého génia v USA a Kanadě*. Online. Český rozhlas iRozhlas. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura_divadlo/cimrman-se-podiva-za-ocean-anglicky-soubor-predstavi-tvorbu-ceskeho-genia-v-usa-a-kanade_201703080815_krohackova. [cit. 2023-11-25].

⁸³ *Ostravský muzikál Fantom Londýna triumfoval na festivalu v Jižní Koreji*. IDnes [online]. 2015 [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/ostravsky-muzikal-fantom-londyna-triumfoval-na-festivalu-v-jizni-koreji.A150715_2177378_ostrava-zpravy_jog

⁸⁴ *Zdeněk Julina: I v dnešní době má divadlo smysl*. Online. Jakub Malovaný. Dostupné z: <https://jakubmalovany.cz/zdenek-julina-v-dnesni-dobe-ma-divadlo-smysl/>. [cit. 2023-11-25].

2. Historie a vývoj divadelnictví v Plzni

Město Plzeň bylo a dodnes je jedním z nejvýznamnějších nositelů české divadelní tradice. Stejně jako v ostatních městech šel i zde vývoj divadla a kultury ruku v ruce s vývojem politiky i hospodářství a s mocenským uspořádáním státu. V bouřlivé době pozdního novověku a moderních dějin se v souladu se všemi faktory tak vyvíjelo a měnilo nejen plzeňské divadelnictví, jeho pojetí, žánry, výběr repertoáru, ale i samotná místa a objekty (viz příloha I.), v nichž se divadelní činnost provozovala.⁸⁵

O „protodivadelních“ projevech v Plzni bohužel nejsou žádné doklady. Doložitelné základy divadelní tradice královského města položil jezuita Mikuláš Salius, když v roce 1582 uvedl hru o vzkříšení Ježíše Krista. Od počátku 18. století františkáni pořádali v Plzni pašijová procesí s dramatickými postavami.⁸⁶ Divadlo, které nebylo pevně spjato s církví a náboženstvím, ale dorazilo až na jeho konci.

Další záznam o dramatické činnosti ve městě pochází z 21. prosince 1785. V tento den byla vydána žádost česko-německého divadelního souboru o povolení provozu. Herecká společnost měla v plánu pořádat zájezdy do Plzně, Chebu, Budějovic, Hradce Králové, Litoměřic i na Nové Město pražské s česko-německými přestaveními v oblasti činoherní, operetní i pantomimy. Jedním z jejich hlavních zájmů bylo zabránit potulným venkovským komediantům v jejich aktivitě.⁸⁷ Další doložená představení potom hráli v letech 1798, 1805, 1806, 1814.⁸⁸ Po uvedení se ale společnost *Vlastenského divadla* usídlila natrvalo v *Boudě*⁸⁹ a poněmčené královské město na západě Čech zůstalo opět pod vlivem německých kočujících společností a komediantů, jejichž úroveň rozhodně nebyla vyrovnaná.

2.1 Kočovné a ochotnické společnosti

Na konci 18. století se v Plzni usadil podnikatel Johann Nepomuk Komareck. Proslavil se jako potulný herec a autor několika německých dramát.⁹⁰ Josef Johann Morgensäuler založil v Plzni

⁸⁵ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 716.

⁸⁶ WEIMANN, Mojmir. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 8.

⁸⁷ Tamtéž, s. 716.

⁸⁸ *O divadle*. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-12].

⁸⁹ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 716.

⁹⁰ PETRBOK, Václav. *Komareck, Johann Nepomuk*. Online. Česká divadelní encyklopedie. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=340:komareck-johann-nepomuk&lang=cs&Itemid=108. [cit. 2024-02-11].

vlastní tiskárnu a dostal se do tak blízkého styku s Komereckem, že mu později své podnikání odkázal. V knize *Dějiny města Plzně* je uveden také jako jeho tchán⁹¹, ovšem na jiném zdroji lze dohledat, že se Johann oženil s Maxmilianou Kolovratovou.⁹² V tiskárně nicméně vydával svá (převážně kompilační) díla⁹³, v nichž se snažil o aktualizaci dobových narážek na místní poměry i kulturní zaostalost.

Od roku 1788 se začaly tisknout i divadelní cedule, které jasně ukazovaly na nárůst frekvence i zájmu o samotná představení německých kočovných rodin jako byli Fallerovi, Vossovi, Vasbachovi, společnost Karnerova i Schantrochova.⁹⁴ Svou dramatickou činnost mohly uvádět v prostorách **rytířské síně tzv. Německého domu, hostince U Bílé růže, hostince U Zlatého orla, U Arcivévody a velké síně radnice.**⁹⁵

Účinnost jazyka jako lákadla na veřejnost rozpoznali plzeňští obrozenci, zvláště Josef Vojtěch Sedláček. Po vydání jazykového dekretu se ve společnosti zvedla vlna dobré nálady, které bylo potřeba využít.⁹⁶ Dohromady představili 6. dubna 1818 Kotzebuovu frašku *Roztržiti* v českém překladu.⁹⁷ Pražské noviny ohodnotily událost jako významnou spíše z vlasteneckého hlediska, než z toho uměleckého. Česká hra přilákala mnoho lidu a pozvedla náladu ve městě. Pravděpodobně sklidila pozitivní ohlasy, neboť 11. května odehráli ochotníci *Osvobození města Plzně od Táboritů r. 1434*, hru z pera purkmistra Emanuela Davida. Zapsali se tím do historie, protože se jednalo o vůbec první české ochotnické představení konané právě v Plzni. Mezi diváky se tehdy objevili i Antonín Jaroslav Puchmajer a Vojtěch Nejedlý.⁹⁸ Hra se hrála v rámci oslav tzv. Nového svátku, který připomínal výhru města nad husitským obležením.⁹⁹

⁹¹ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 716.

⁹² PETRBOK, Václav. *Komareck, Johann Nepomuk*. Online. Česká divadelní encyklopedie. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=340:komareck-johann-nepomuk&lang=cs&Itemid=108. [cit. 2024-02-11].

⁹³ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 716.

⁹⁴ Tamtéž, s. 716, 717.

⁹⁵ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-02-11].

⁹⁶ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 717.

⁹⁷ WEIMANN, Mojmír. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 8.

⁹⁸ PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65. s. 9, 10.

⁹⁹ VONDRÁČKOVÁ, Michaela. *Stínání žaby a strílení do vody - i to patřilo mezi květnové zvyky na Plzeňsku*. Online. Český rozhlas Plzeň. 2015. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/stinani-zaby-a-strileni-do-vody-i-patrilo-mezi-kvetnove-zvyky-na-plzensku-6744038>. [cit. 2024-03-12].

Celé představení neslo silný ráz vlastenecké manifestace, kterou podpořil fakt, že v něm účinkovala velká část ochotníků z prostého lidu.¹⁰⁰

Snaha o zrovnoprávnění českého jazyka s německým se projevila nejvýrazněji asi právě v dramatu. Cenzura proto byla na nově vznikající české divadlo mnohem ostřejší než na jiné oblasti umění. Repertoár kočovníků se opřel o povolené hry *Stavovského divadla*, ale i přesto muselo být schváleno každé vystoupení místním komisařem. V roce 1819 Schantrochova společnost dostala povolení hrát nejen německé, ale i české hry.¹⁰¹ Zájem místních o české hry se totiž neustále zvyšoval a německé společnosti neměli na vybranou.¹⁰² V nich jim často pak pomáhali čeští ochotníci, kteří už o 3 roky později dokonce ztvárnili několik představení samostatně.¹⁰³

Změna přišla s novým purkmistrem Martinem Kopeckým v roce 1828. Vycítil potřeby plzeňského obyvatelstva na vlastní kamennou budovu české scény. Hned v květnu byl vytvořen plán na **přestavbu obecního domu Štíft** na divadlo. Stavba mezi radnicí a kostelem byla však tak zchátralá, že dům byl raději zbourán.¹⁰⁴ Místo něho bylo vybráno místo na výstavbu nového městského divadla **na rohu tzv. cvingru**.¹⁰⁵ Kopeckého úsilí podnítilo činnost ochotníků i českých vlastenců. Jaro 1829 přineslo vznik *Společnosti přátel českého divadla*, která později pořádala sérii her v **hostinci U Zlatého orla**. Josef Vojtěch Sedláček díky přátelství s Klicperou zařídil českou premiéru dramatu *Tři hrabata najednou aneb Který jest ten pravý?*. Výnosy putovaly na financování probíhající stavby. Na podzim téhož roku město navštívila Hilmerova společnost, jejímž členem byl Josef Kajetán Tyl, a zavítala se svými vystoupeními do **restaurace U Zlatého orla** (dnes hotel *Central*). Těsně před odjezdem v lednu následujícího roku obdržel Tyl od Štěpánka vysvědčení výtečného herce.¹⁰⁶

¹⁰⁰ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 718.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 719.

¹⁰² PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65. s. 10.

¹⁰³ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 719.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 719, 720.

¹⁰⁵ WEIMANN, Mojmír. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 9.

¹⁰⁶ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 719, 720.

2.2 První městské kamenné divadlo

Kopeckého reformy přinesly ovoce a proces výstavby městského divadla se dal do pohybu už na konci 30. let. Návrh první kamenné budovy sloužící výhradně pro divadelní účely zpracoval benátský architekt Lorenzo Sacchetti. Byl vybrán díky své všestrannosti i schopnosti vytvořit nejen budovu, ale zároveň k ní navrhnout i jevištní mašinerii.¹⁰⁷ Na novou budovu se podařilo shromáždit dostatek financí ze sbírek a z pozůstatků zbouraných nepotřebných domů z koupené parcely **na nároží Riegrovy ulice a Sadů pětatřicátníků, na tzv. cvingru**.¹⁰⁸ Pod vedením městského architekta a zeměměřiče Františka Filause byla budova prvního kamenného městského divadla v Plzni dokončena v roce 1832.¹⁰⁹ Nejvíce výjimečná byla tím, že se jednalo o první objekt, který byl určený výhradně divadelním účelům. Stal se proto městskou chloubou a nově pojmenovaná **Divadelní ulice**, na níž měl adresu, se zařadila do všech oslavných průvodů a akcí. Původním majitelem se měla stát obec, avšak po neshodách s magistrátem a zastupitelstvem o budoucích nákladech se vlastnictví bezplatně přenechalo právovárečnému měšťanstvu. Celý název divadla zněl tedy **Městské právovárečnické divadlo**, jež bylo slavnostně otevřeno 12. listopadu 1832 romantickou německou hrou *Světloňoš z Cremony* pod vedením Lutzovy společnosti.¹¹⁰ Divadlo se ale stalo základnou spíše pro zkušenější německé herce s jejich činohrou i operou, protože se s nimi čeští ochotníci tehdy opravdu nemohli rovnat.¹¹¹

V divadle se mezitím střídaly německé kočovné společnosti. Až o tři roky později nastudovali plzeňští ochotníci první české přestavení. Plzeňské ochotnické divadlo dostalo nový impuls s příchodem Josefa Spudila na školu. Se svými žáky uspořádal cyklus českých představení, ve kterých převládaly Klicperovy hry. Začal spolupracovat s Josefem Františkem Smetanou, společně rozšířili repertoár a družina ochotníků se zasloužila o první uvedení Tylovy hry. Během roku 1848 došlo k založení oficiálního *Ochotnického spolku Slovanské lípy*.¹¹² Ten byl však vlivem politických událostí zavřen hned následující rok. Následující léta se potom nesla

¹⁰⁷ PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65. s. 10.

¹⁰⁸ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-03-12].

¹⁰⁹ WEIMANN, Mojmír. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 9.

¹¹⁰ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 720, 721.

¹¹¹ PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65. s. 10.

¹¹² ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 722-726.

ve znamení tvrdé cenzury a útlaku české kultury. Povolení k hraní dostávaly převážně německé společnosti hlavně na německé hry. K nepatrnému obratu došlo s příjezdem Zöllnerovy společnosti v roce 1856. Jejím členem byl i Josef Kajetán Tyl, který se ve městě objevil již podruhé. Když ale Tyl v červenci téhož roku zemřel, herecká společnost Plzeň po jeho pohřbu opustila.¹¹³

Ve stejném roce se měšťané vzdali práv na vlastnictví budovy, která následně přešla na město. Změna majitele ale na složení repertoáru nic výrazného nezměnila.¹¹⁴ V roce 1863 Obecní výbor také schválil návrh na opravu městského divadla. Stavební změna však nepřinesla řešení základních problémů: malé kapacity hlediště, špatného vytápění i větrání a nedostatku technického zázemí.¹¹⁵

S politickým uvolňováním spojeným s koncem Bachova absolutismu došlo k jisté obměně dramaturgického plánu, v němž se mnohem více mohly prosadit české hry. Zöllnerova společnost se vrátila do Plzně a na letní sezónu si divadlo pronajala. Zájem o jejich vystoupení neustále rostl a zasadil tak významný podíl k potřebě vlastní budovy pouze pro české divadlo. Díky tomu v roce 1865 zastupitelstvo prosadilo pronájem městského divadla na zimní sezónu českému ochotnickému souboru.¹¹⁶

V témže roce učinilo zastupitelstvo ještě jedno významné rozhodnutí. V souvislosti se zadáním hlavní sezóny Čechům přijel do Plzně Pavel Švanda ze Semčic. Jeho otec byl ochotník, jeho manželkou se stala Eliška Pešková (přední česká herečka). Sám Pavel se vypracoval v časopise *Lumír* na divadelního referenta. Roku 1865 byl jmenován ředitelem pražského **Prozatímního divadla**, potom se ale rozhodl k provozování samostatné divadelní činnosti.¹¹⁷ Svou ředitelskou činnost zahájil 1. listopadu a vydržel v ní 20 let.¹¹⁸ V prosinci stejného roku se v Plzni odehrála první opera zpívaná českým jazykem. Sborové scény doplnil spolek *Hlahol*.¹¹⁹ Roku 1868 bylo

¹¹³ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 722-726.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 726.

¹¹⁵ MARTINOVSKÝ, Ivan. *Dějiny Plzně v datech*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7. s. 132.

¹¹⁶ PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65. s. 11.

¹¹⁷ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 731.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 735.

¹¹⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan. *Dějiny Plzně v datech*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7. s. 134.

divadlo zadáno výhradně pro česká představení.¹²⁰ Vytvořil první trvalejší divadelní soubor (část herců odešla z *Prozatímního divadla* s nadějí na lepší uplatnění), skloubil dohromady odkaz klasického světového dramatu s původními hrami. Velmi často se také snažil přenést na jeviště české premiéry. O ochotníky přesto nebyla nouze. Jedním z nich se stal Vendelín Budil, jedna z nejvýraznějších osobností plzeňského divadelnictví.¹²¹ Švanda přidal do své herecké společnosti zpěvoherní soubor, podařilo se mu tím pádem zařadit operu a operetu mezi pravidelný program.¹²² Zároveň za jeho působení došlo 1867 k rozšíření budovy o **sousední dům č.p. 320**.¹²³

2.3 Národnostně-politický zápas

Švandovo divadlo začalo konkurovat tomu německému s novým názvem *Deutscher Theaterverein*. Společnost pro vystavení německého divadla se tedy rozhodla bojovat za nové prostory. Návrhu se ujal Josef Niklas a místo bylo vybráno v **Goethově ulici**. Budovu s kapacitou až 1000 míst zkolaudovali 21. října 1869.¹²⁴ Vzájemná konkurence sice pomohla spíše českému souboru, díky kasovním úspěchům byl však kladen menší důraz na umělecké nároky. Podle Schiebla Švanda získáním letní sezóny upustil od své prvotní touhy po kvalitním divadle, snažil se naopak vydělat co nejvíce peněz a umělecká hodnota jeho inscenací šla rapidně dolů.¹²⁵ Roku 1873 Švandův soubor premiéroval v nových **prostorech Na Staré poště**. Zpočátku tato aréna sklízela úspěchy, později ale došlo k úpadku zájmu a aréna byla zbourána. Téhož roku končil Švandův nájem plzeňského divadla.¹²⁶ Ředitel ho neprodloužil, neboť byl na doporučení Jana Nerudy angažován do Konsorcia mladočechů, kterým byla svěřena správa českého zemského divadla na budoucích 6 let.¹²⁷

¹²⁰ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-02-12].

¹²¹ PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65. s. 12, 13.

¹²² ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 735.

¹²³ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-02-12].

¹²⁴ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 734, 735, 737.

¹²⁵ Tamtéž, s. 739, 740.

¹²⁶ KLOSOVÁ, Ljuba. *Švanda ze Semčic, Pavel st*. Online. Česká divadelní encyklopedie. 2006. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1188:svanda-ze-semcic-pavel-st&Itemid=286&lang=cs. [cit. 2024-03-01].

¹²⁷ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 740, 741.

Ve funkci intendanta divadla nastoupil Ignác Schiebl. Ten zavedl výrazné změny, místo pronájmu budovy na 6 let se nájemníci vybírali na každý rok zvlášť. Švandovi a jeho hercům byl pronájem později ještě umožněn, ale o dlouhodobější spolupráci na více let se už nejednalo. Po otevření *Národního divadla* ukončil Pavel Švanda ze Semčic spolupráci bez žádosti o prodloužení. K Praze byl přivázán těsněji a v té době nabízela lukrativnější podmínky.¹²⁸ Po znovuotevření *Národního divadla* 1883 se zvedla vlna vlasteneckého nadšení, která se přirozeně projevila poklesem zájmu o plzeňské herce. Přesto se Švanda se svým profesionálním souborem do města ještě několikrát vrátil¹²⁹ a navždy se do historie města zapsal tím, že v Plzni uvedl v život druhou českou profesionální scénu, hned po Praze.¹³⁰

Na jaře 1871 došlo k opětovnému oživení ochotnické činnosti. Zprvu hrála v síni *U Zlatého anděla*, pak si vyjednala přístup i do oficiální budovy.¹³¹ O deset let později ochotníci založili *Spolek divadelních ochotníků Tyl*, po dvou letech se přejmenovali na *Ústřední matici divadelního ochotnictva československého*. Premiéru hry *Starí blázni* uvedli ve prospěch *Národního divadla*. Svá představení hráli na řadě míst ve městě (*U Labutě, Langrova hospoda, Řemeslnická beseda, U Korunního prince, Wankův dům ve Veleoslavínově ulici, restaurace J. Kozy, U Kosů či Maškův hostinec*) a v okolí na Skvrňanech, v Nýřanech, Přešticích či Třemošné.¹³² Dostali příležitost předvést své schopnosti i na prknech městského divadla. Jejich úsilí nevyšlo vniveč, po Praze se stalo město Plzeň největším dárce.¹³³

Deustcher Theaterverein na konci století bojovalo s existenčními problémy. Na rozdíl od rostoucího zájmu o česká dramata, zájem o německá klesal a česká část společnosti na úkor té druhé progresivně sílila. Ředitel velmi těžko hledal kočovné společnosti, pro něž se plzeňská štace začala stávat ztrátovou. Potom se scény ujal Carl Moser a spojil tři scény, (budějovickou, plzeňskou, scénu v Mariánských Lázních) v jednu. Vydržel tam pouze tři roky, protože 1883 zemřel. Nikomu dalšímu se divadlo nepodařilo vyvést z finančních potíží, a tak německá společnost musela zažádat o pomoc. Ta se sice dostavila, ale soubory, které si divadlo

¹²⁸ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 742.

¹²⁹ Tamtéž, s. 745.

¹³⁰ WEIMANN, Mojmir. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 22.

¹³¹ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 739.

¹³² *Tyl, spolek div. ochotníků / divadelní družstvo ochotníků / SDO Tyl v Plzni-Doubravce*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=17009>. [cit. 2024-03-23].

¹³³ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 743.

pronajímaly, i tak na konci sezóny končily téměř na pokraji krachu.¹³⁴ S přelomem desetiletí se německému divadlu se pomalu, ale jistě ztrácely možnosti výběru kočovných společností. Ty do města sice lákala hlavně krásná, honosná a nová budova v Goethově ulici, přesto se kvůli špatným výnosům dlouho nezdržovaly.¹³⁵ Krize německého divadla se sice začala prohlubovat, ale i tak polovině 90. let oslavilo 25 let od svého otevření novou oponou. V tomto období už Němci ale fungovali pouze v zimní sezóně.¹³⁶ K obratu došlo na konci 90. let, kdy během sezóny 1886/1887 se německá scéna dočkala mnohem většího zájmu i od česky mluvících Plzeňanů. V repertoáru se objevila opereta Rudolfa Dellingera, které se podařilo náročné publikum zaujmout.¹³⁷

Průmyslový rozvoj města přinesl příliv nových obyvatel převážně z dělnických vrstev, čímž se změnilo společensko-politické poměry. Nově založený amatérský *Spolek plzeňských akademiků Radbuza* rozšířil činoherní a loutková představení na venkov, zasloužil se o pomník J. K. Tyla, spolupracoval s profesionální Pištěkovou divadelní společností i s režisérem Pavlem Nebeským. Po Švandově odchodu se ředitelství hlavní divadelní budovy ujal herec Eduard Vojan, který se toho ale vzápětí vzdal, a místo bylo okamžitě přiděleno Pištěkovi.¹³⁸

Jeho soubor ovládal tři scény, činohru i operetu s operou, a byl na takové úrovni, že se v Praze stal Švandovou hlavní konkurencí.¹³⁹ Přes svůj pražský úspěch ale nedokázal najít ani 400 stálých návštěvníků. Od poloviny 80. let nečekaně vzrostl opětovný zájem o německou scénu a plzeňská česky hrající profesionální scéna začala bojovat s návštěvností. Místní také projevíli zájem spíše o hospody, taneční zábavy, večírky a o různé schůze spolků. Z toho důvodu došlo ke zkrácení herního plánu, rovněž i ke snížení jeho náročnosti. Opera ustoupila dostupnější operetě a činohra ubrala titulů pro náročnější diváctvo.¹⁴⁰

¹³⁴ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 745-747.

¹³⁵ PURKERT, Jan. *Německé divadlo Plzeň*. Online. European Theatre Architecture. 2006. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/databaze.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=500. [cit. 2024-03-12].

¹³⁶ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 752-754, 757.

¹³⁷ Tamtéž, s. 747, 748.

¹³⁸ Tamtéž, s. 747, 748.

¹³⁹ WEIMANN, Mojmír. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 23, 24.

¹⁴⁰ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 748, 749.

V roce 1887 ale nasměroval své podnikání do Plzně Vendelín Budil, který se navždy zapsal do historie plzeňského divadelnictví. Z neúspěšného hereckého debutu se vypracoval na charakterního herce, režiséra a především schopného divadelního ředitele. Odešel od Švandy k Pištěkovi, ale po nezdárném pokusu o získání angažmá v *Prozatímním divadle*¹⁴¹ založil vlastní *Divadelní společnost Vendelína Budila*, s níž se přesunul do Plzně jako do své hlavní základny. Usídlil se ve **dřevěné aréně na Obcizně v městském parku v tehdejších Pecháčkových sadech**. Prostor dokázal usadit přes 800 diváků. Na další sezónu se mu díky velkému úspěchu povedlo získat i smlouvu v městském divadle pod jednou jedinou podmínkou. Musel se svým prvotřídním činoherním souborem pěstovat i operetu.¹⁴² S tou sice nedosáhl předpokládané kvality, ale další sezónu dostal pod další podmínkou, že do herního plánu zařadí také operu. Budil souhlasil, ale vzhledem k finanční vyčerpání a vyčerpanosti repertoáru byl donucen sezónu zkrátit. Následujícího roku se do Plzně vrátila pro velký zájem herecká *Společnost Jana Pištěka*, načež se Budil vrátil zpět do **Obcizny**.¹⁴³ Dřevěná aréna však návštěvníky po páté sezóně omrzela. V roce 1991 ale úmrtí Pavla Švandy ze Semčic a Pištěkův odchod z Plzně nabídl Vendelínovi novou příležitost se vrátit do kamenné budovy. Jako konkurent se objevil Švandův syn, Pavel Švanda ml., který budovu dostal do pronájmu rovnou na 3 sezóny. Tu poslední ale ukončil předčasně.¹⁴⁴

Po úspěšnějším roce se řediteli arény Vendelínu Budilovi podařilo získat finance na její opravu a na obnovu opony. Potom se také vrátil na prkna *Městského divadla Plzeň*. Budilův soubor se zaměřil na zpěvohru, ale jeho činohra si v návštěvnosti udržela početní převahu.¹⁴⁵ Sklidil tak pozitivní ohlasy, že po 13 letech dřevěnou arénu opustil natrvalo. Na poslední dvě sezóny 1900/1901 a 1901/1902 bylo však divadlo zadáno Františku Trnkovi, který se s prvním plzeňským kamenným divadlem také rozloučil. Naposledy v něm spadla opona 21. března 1902 za Smetanovo *Prodanou nevěstou*.¹⁴⁶

¹⁴¹ WEIMANN, Mojmir. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 26.

¹⁴² Tamtéž, s. 31.

¹⁴³ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 750-752.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 752-754.

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 756-758.

¹⁴⁶ WEIMANN, Mojmir. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 33.

2.4 Plzeňské divadelnictví po roce 1902

V roce 1902 došlo k otevření novorenesanční budovy nového městského divadla (dnes *Velké divadlo DJKT*) a většina divadelního života se přesunula tam.¹⁴⁷ Historii *Divadla J. K. Tyla* je ale vzhledem k jeho přínosu a významu v historii plzeňského divadelnictví věnována samostatná kapitola (viz kap. 3).

Na vývoji společenského života se výrazně podílely historické události. První světová válka přinesla lehké omezení, ale v podstatě herci ve své činnosti mohli pokračovat dál. První republika byla ve znamení hospodářské stabilizace, ve 20. letech se objevil první velký konkurent dramatu, cenově dostupnější biograf. Fungování během protektorátu bylo značně omezeno, 1. září 1944 se divadelní scény uzavřely definitivně. Po osvobození přišla krátká doba svobody, ale ne na dlouho. S komunistickým režimem přišla další vlna tvrdého útlaku, cenzury a nesvobody.¹⁴⁸ Poúnorové události a budování socialismu přinesly změny hlavně v repertoáru i v inscenační praxi, jelikož byla kultura tvrdě kontrolována komunistickým vedením země.¹⁴⁹ Benešovy dekrety vystěhovaly Němce ze země a mnoho nemovitostí včetně bývalého *Deutscher Theaterverein* tak změnilo majitele. Divadlo přešlo pod správu hlavního městského divadla s novým názvem *Malé divadlo*. Vzhledem ke kritickému technickému stavu byla jeho činnost 1966 pozastavena a o 11 později byl objekt zbourán.¹⁵⁰ Městské divadlo využilo sousední prostory **bývalého kina Univerzita v Prokopově ulici** pro svou novou scénu známou jako *Komorní divadlo*. Po otevření jeho provizorní přístavby roku 1980 je zahájen provoz *Divadla v klubu*. Tvůrčí svoboda přišla až se sametovou revolucí, po níž došlo ke vzniku dalších plzeňských divadelních scén.¹⁵¹

Divadlo Josefa Kajetána Tyla se po roce 1990 rozhodně stalo hlavní divadelní dominantou města. Kromě něho se v Plzni udržely ještě další profesionální i neprofesionální divadelní scény a také prostory, které mimo jiné slouží i dramatickým účelům.¹⁵²

¹⁴⁷ *O divadle*. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-12].

¹⁴⁸ *O divadle*. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-12].

¹⁴⁹ BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013. ISBN 978-80-7437-115-8. s. 87 - 98.

¹⁵⁰ PURKERT, Jan. *Německé divadlo Plzeň*. Online. European Theatre Architecture. 2006. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/database.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=500. [cit. 2024-03-12].

¹⁵¹ *O divadle*. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-05].

¹⁵² *Divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. Wikipedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Divadlo_Josefa_Kajet%C3%A1na_Tyla. [cit. 2024-03-12].

2.5 Další divadelní činnost po roce 1989

2.5.1 Ochotnické soubory

Tradice plzeňských divadelních ochotnických společností zůstala zachována i v novém tisíciletí. Momentálně jich v Plzni oficiálně provozuje svou činnost zhruba 54, dohromady jich za celou plzeňskou divadelní historii bylo okolo 64 (viz příloha II.). To, že jich zaniklo jen zhruba 10, je celkem obdivuhodné číslo. Scházejí se a hrají po celé Plzni a často vyjíždějí i za hranice města. Cesta k jejich úspěchu, ale nebyla úplně jednoduchá.¹⁵³

V Plzni po roce 1945 působilo 32 souborů, avšak v období budování tvrdého socialismu většina zanikla. Těm zbývajícím nezůstala v podstatě jiná možnost, než přejít do nově vzniklého souboru *ZK Škoda Plzeň* (od roku 1949 *DS Závodního klubu ROH Škodových závodů*, od roku 1951 *Závody V. I. Lenina*), díky čemuž se jednotlivé herecké pokusy relativně sjednotily. Když se po roce 1953 část herců vrátila zpět do svých původních mateřských souborů, tak jim vzhledem ke společně stráveným letům v jednom souboru zůstaly dobré vztahy a tvůrci si mezi sebou vytvořili síť vzájemné spolupráce.¹⁵⁴

V roce 1969 soubor *ZK Škoda Plzeň* vůbec poprvé získal stálější scénu, když se usadil v **Měšťanské besedě**. Potom se přejmenoval se *Komorní scénu*, v roce 1978 na *Divadlo Dialog*.¹⁵⁵ S revolucí přišlo uvolnění, ale bohužel i ztráta záštity. Toto správní břímě nakonec převzalo *Kulturní středisko Esprit*. Díky této změně se do *Dialogu* vrátili další soubory, které tam zůstaly dodnes.¹⁵⁶

V současnosti je *Divadlo Dialog* největším ochotnickým spolkem, který sdružuje 11 společností a zároveň udržuje v provozu stálou scénu. Jedná se o méně formální divadelní alternativu na **Klatovské tř. 7**. Jeho celý název zní *Divadlo Dialog – Divadlo mnoha tváří*.¹⁵⁷ Momentálně slučuje tyto soubory:¹⁵⁸ *Divadlo JakoHost*; *Divadlo MAEBH*; *DRAMOKLAM*;

¹⁵³ *Seznam činných souborů v jednotlivých krajích - Plzeňský kraj*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&list=soubor31&id=130>. [cit. 2024-03-12].

¹⁵⁴ *O nás*. Online. Divadlo Dialog. Dostupné z: <https://www.divadlodialog.cz/o-nas/>. [cit. 2024-03-02].

¹⁵⁵ CÍSAŘ, Jan. *Cesty českého amatérského divadla. Vývojové tendence*. Praha. 1998. ISBN 80-7068-129-2. s. 181.

¹⁵⁶ *ZK ROH Škoda I / ZK ROH Závodů V. I. Lenina / Divadlo Dialog*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=3789>. [cit. 2024-02-03].

¹⁵⁷ *O nás*. Online. Divadlo Dialog. Dostupné z: <https://www.divadlodialog.cz/o-nas/>. [cit. 2024-03-02].

¹⁵⁸ *Současné soubory*. Online. Divadlo Dialog. Dostupné z: <https://www.divadlodialog.cz/soubory/>. [cit. 2024-03-02].

*exLudvíci; Chlupatej kaktus; ORÁKULUM; Pod'nato!; PROPADLO; Ragueneau; SPODINA; Théta; Zrcadlo; Žumbera.*¹⁵⁹

2.5.2 Profesionální Divadlo Pluto

Malý profesionální soubor *Divadlo Pluto* vznikl na přelomu tisíciletí z několika členů *Divadla J. K. Tyla*. Svou první premiéru odehrál v *Lochotínském pavilonku*, z důvodu prasklé kanalizace se ale přesunul do *Malého sálu Měšťanské besedy*. Před jeho rekonstrukcí se už trvale přestěhoval do **kulturního sálu Obchodního centra Doubravka**. Z hlediska žánru a stylu je velmi ojedinělé. Diváci během představení sedí u stolečků s pohoštěním, takže v mnoha ohledech může působit kontroverzně. Svérázný repertoár zahrnuje komedii, kabaret, muzikál i operetu.¹⁶⁰

2.5.3 Další divadla a divadelní prostory

2.5.3.1 Zaniklé

Divadlo Čas působilo mezi lety 1994-2006 v sále bývalého městského domu *U Dvou zlatých klíčů* na náměstí Republiky. Dnes tam má svoje prostory Česká pojišťovna.

Kulturní dům Inwest na Denisově nábřeží postavený v 1986 se stal domovskou základnou pro zájezdové *Divadlo Miroslava Horníčka*, které v roce 2000 vystřídalo již nevyužívané divadlo *Kruh*.¹⁶¹ 30. června 2011 byl provoz kulturního domu trvale ukončen. Stavbu odkoupili developeri se záměrem postavit zde nové obchodní centrum. V dubnu 2012 následně došlo k demolici stavby. Na jejím místě je momentálně zřízeno provizorní parkoviště.¹⁶²

2.5.3.2 Činné

Nejnavštěvovanější a největší ze všech besed a sálů hosticích i divadelní soubory je *Měšťanská beseda*. Novorenesanční budova byla postavena v roce 1901, tedy dokonce o rok dříve

¹⁵⁹ *Současné soubory*. Online. Divadlo Dialog. Dostupné z: <https://www.divadlodialog.cz/soubory/>. [cit. 2024-03-02]

¹⁶⁰ *O divadle*. Online. Divadlo Pluto. Dostupné z: <https://www.divadlo-pluto.cz/o-divadle#o-divadle>. [cit. 2024-03-12].

¹⁶¹ MAYEROVÁ, Barbora. *Miroslav Horníček má v Plzni divadlo*. Online. České noviny. 2001. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/10250>. [cit. 2024-03-12].

¹⁶² PURKERT, Jan. *Divadlo Miroslava Horníčka*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/database.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=1336. [cit. 2023-12-12].

než *Velké divadlo*. V roce 2005 prošla rozsáhlou rekonstrukcí a patří k pevnému jádru tvořící plzeňskou kulturu. Divadelní soubory a jejich představení se zde střídají, beseda nemá stálou scénu ani soubor. Některá zájezdová představení jako např. *Caveman* se tam však pravidelně vrací.¹⁶³

Jižní budova nádraží nacházející se na **Jižním Předměstí**, dnes známá spíše jako kulturní scéna **MOVING STATION Plzeň** pochází z roku 1904. Od roku 1998 byla využívána divadelníky, výtvarníky i fotografy.¹⁶⁴ Občanské sdružení *JOHAN* získalo dlouhodobý pronájem a definitivně upravilo budovu pro kulturní účely předvádějící současné umění a alternativní divadlo.¹⁶⁵

2015 vznikla již tradiční akce **DJKT Noc s operou** symbolizující zakončení divadelní sezóny. Akce se pravidelně koná v **Amfiteátru Plzeň-Lochotín**.¹⁶⁶ V rámci *Divadelního léta* byla tradičně využívána pro všechna představení **Proluka v Křížkových sadech**.¹⁶⁷

2.6 Plzeňské loutkářství

Plzeňská loutková scéna a její tradice má nejen celostátní, ale dokonce až celosvětový dosah. Cesta k její současné popularitě však nebyla jednoduchá.

Loutky se na našem území poprvé objevovaly v rámci náboženských a kultovních obřadů i lidových zvyků nebo na vystoupení komediantů. Už ve středověku jsou na různých ikonografických materiálech zachyceny prstové loutky. Specializace a profesionálnější divadelní skupiny se začaly v Evropě formovat během 17. století. Ve druhé polovině 18. století se začaly tvořit tradice kočovných rodin předvádějících své umění po celém území, jejichž symbolem se stal Martin Kopecký. Nejtypičtější postavou humorných loutkových her byl obhroublý Pimprle a Kašpárek. Během národního obrození byli loutkáři jedním z nositelů vlastenectví i významné sociální funkce. Ve druhé polovině 19. století došlo k výraznému úpadku zájmu, protože kočovníci nebyli schopni držet krok s kulturním vývojem. V té době

¹⁶³ *O besedě*. Online. Měšťanská beseda. Dostupné z: <https://mestanskabeseda.cz/o-besede/>. [cit. 2023-12-12].

¹⁶⁴ PURKERT, Jan. *Plzeň Jižní Předměstí*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/databaze.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=2141. [cit. 2023-12-12].

¹⁶⁵ *O nás*. Online. Johancentrum. Dostupné z: <https://www.johancentrum.cz/o-nas-a1>. [cit. 2024-01-04].

¹⁶⁶ *Noc s operou*. Online. Noc s operou. Dostupné z: <https://nocsoperou.cz/>. [cit. 2024-01-04].

¹⁶⁷ *Divadelní léto pod plzeňským nebem*. Online. Kudy z nudy. Dostupné z: <https://www.kudyznudy.cz/akce/divadelni-leto-pod-plzenskym-nebem-1>. [cit. 2024-01-04].

se začal šířit fenomén malých rodinných divadel, jenž se později stal základem pro veřejné amatérské spolky působící v rámci *Sokola*, škol i divadel. Do loutek zapálený Jindřich Veselý vydával časopis *Loutkář* od roku 1912 a stál u vzniku mezinárodní organizace *UNIMA* v roce 1929. Prvním profesionálním souborem se však stal až ten plzeňský pod vedením Josefa Skupy.¹⁶⁸

Do Plzně loutkové divadlo rovněž poprvé přinesli kočovní lidoví loutkáři. Jednalo se o rodinné živnosti, jejichž symbolem se stal Martin Kopecký. Mezi další nejznámější rodiny patřili Dubští, Finkové či Kaiserové. Důležitým faktorem oblíbenosti loutkových her byla čeština. K odluce od klasického hereckého souboru došlo zhruba v polovině 18. století a loutkáři se začali inspirovat v zahraničí, především u německých komediantů. Převzali od nich zavěšení na vahadle i marionety (pohyb ovládaný seshora pomocí provázků). Původní tyčové či prstové loutky ovšem zůstaly původem na našem území. Hrávali v **domě Štumpfově ve Zbrojnické ulici, v Kotěšovské zahradě nebo v hostinci V Nuslích, na Doudlevecké třídě, U Nováků**.¹⁶⁹ V rámci *Sokola* vznikala spolková divadla a ta loutková postupně pronikla i do škol. Právě ve školním prostředí založila společnost Kocouři, která sdružovala učitele gymnázia, první plzeňské loutkové divadlo. To hrálo dětem **Na Jíkalce**, na velké rozlehlé zahradě za městem.¹⁷⁰

V roce 1883 zde začala působit společnost Kozáci ve **Wenzigově ulici U Kozů**, jejichž činnost trvala až do roku 1908. Měla charitativní i vlastenecké cíle a mezi dětskými diváky se ocitl i Josef Skupa. Společnost pátera Sedláčka se rozjela po iniciativě řezbáře Dominika Noska a působila pod názvem *Nové loutkové divadlo ve prospěch Jeslí*. Třetí divadlo vzniklo v *Občanské besedě*. Na úspěchy jednotlivých loutkářů navázali postupně další. V roce 1904 se v Plzni konal II. sjezd českých loutkářů a s *Prodanou nevěstou* se divadlo *Jeslí* setkala s úspěchem. Během začátku dvacátého století ale začalo docházet k úpadku.¹⁷¹

2.6.1 Loutkové divadlo Feriálních osad

Spolek pro podporu chudé školní mládeže se angažoval v charitativní činnosti. Jednou z jejích činností bylo shromažďování finančních prostředků na dobročinnost včetně loutkového

¹⁶⁸ *Loutkářské centrum – historie*. Online. Loutkář. Dostupné z: <http://www.loutkar.eu/index.php?lch>. [cit. 2024-03-02].

¹⁶⁹ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 3-9.

¹⁷⁰ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 8.

¹⁷¹ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 10.

divadelnictví. Několik sporadických představení se hrálo už v roce 1901. Ze členů zábavního odboru bylo ustanoveno divadelní družstvo. Vystoupilo v **restauraci U Fialů** s představením *Posvícení v Hudlicích* jako **Nové loutkové divadlo ve prospěch Jeslí**, trvalejší prostor našlo v prostorách **Řemeslnické besedy v Prokopově ulici číslo 5**. V roce 1906 se sloučilo se společností Kozáci, o 6 let později jeho činnost však ustala nadobro.¹⁷²

V roce 1911 totiž *Spolek pro podporu chudé školní mládeže* založil feriální osady, prázdninové pobyty pro zdravotně postižené děti. Toho využil ležící fundus **Jeslí** a přesunul z **Řemeslnické besedy** do jejich rukou, protože potřebovaly najít sponzora.¹⁷³ Když se v roce 1912 tedy spojily plzeňské učitelky, vznikl *Dámský odbor feriálních osad*.¹⁷⁴ Už na počátku roku 1913 po restauraci loutek tzv. feriálky odehrály první loutkové představení se hrou *Posvícení v Hudlicích v tělocvičně školy Nad Hamburkem*. Pozitivní reakce byly tak velké, že se do Plzně vrátili kočovní lidoví loutkáři rodiny Karla Nováka. Díky velkému zájmu se mu podařilo vytlačit spolek feriálek z Plzně do Blovic.¹⁷⁵ Nakonec ale vzájemná konkurence zmizela, Novákoví se v Plzni usídlili natrvalo a v roce 1914 se stali profesionálnímu členy **Loutkového divadla feriálních osad**,¹⁷⁶ které se vrátilo zpět do královského města. Během válečných let se na loutková představení stály fronty dětských i dospělých diváků a divadlo začalo prosperovat.¹⁷⁷ **LFDO** na počátku válečných let začalo působit v **Měšťanské besedě**, jejíž části jako **Malý sál, dvorana a Klostermannova síň** byly už dříve využívány k divadelním účelům. Během průběhu první světové války se uváděly spíše politické kabarety vedené loutkou Kašpárka, ale na jejím konci se **LFDO** přestěhovalo do **hotelu Waldek** a nakonec do **Řemeslnické besedy**.¹⁷⁸

Přesto se na jaře 1917 ale diferenciovaly jednotlivé požadavky, na něž už starý soubor nestačil. Počet spolkových loutkových divadel v Plzni začal raketově narůstat jako *Sdružení loutkářů školního loutkového divadla v Doudlevcích* nebo budoucí divadlo **Špalíček** jako amatérské

¹⁷² PURKERT, Jan. *Divadlo feriálních osad*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=5483><https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=5483>. [cit. 2024-03-02].

¹⁷³ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 11.

¹⁷⁴ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 8.

¹⁷⁵ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 12, 13.

¹⁷⁶ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 8.

¹⁷⁷ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 13-15.

¹⁷⁸ PURKERT, Jan. *Měšťanská beseda*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/internetove-muzeum/?theatreId=1101>. [cit. 2024-03-12].

divadlo na Letné či další spolky a organizace při *Orlu*, *Sokolu* či *Junáku* nebo dokonce při politických stranách. Celkem tak ve 30. letech si zde konkurovalo 36 amatérských spolků.¹⁷⁹

Při vší té konkurenci potřebovalo **LDFO** novou krev, jež by dokázala skloubit souzvuk s dobou, schopnosti souboru i nároky diváků. Přesně v té době se na scéně jako zázrakem objevil geniální Josef Skupa.¹⁸⁰

2.6.1.1 Příchod Josefa Skupy

Josef Alois Skupa se narodil 12. ledna 1892 ve Strakonících v jižních Čechách. O rok později se Skupovi přestěhovali do Blovic a následně pokračovali za prací do větší Plzně, neboť Josef Skupa st. odešel z četnictva a stal se úředníkem na poště.¹⁸¹ Na návštěvu prvního loutkového představení vzala malého Skupu jeho babička. Nově objevená láska k loutkám způsobila, že o Vánocích 1903 dostal od Ježíška své vlastní. Ve škole nepatřil k premiantům, spíše sotva prospíval

a teprve v septimě si dokázal vysloužit jednu jedinou výbornou, a to z kreslení. Právě to mu ukázalo budoucnost, protože po dokončení střední pokračoval na Umělecko-průmyslovou školu do Prahy. Během studentských let se v něm probudil talent na satirické a parodické verše i k samotné recitaci. S maňásky předváděl groteskní situace přátelům i *Českému svazu přátel loutkového divadla*.¹⁸²

S vypuknutím první světové války byl poslán jako člen 35. pěšího pluku do Maďarska. Jako voják byl ale nešťastný. Jednoho dne se při neopatrné manipulaci opařil čajem a byl poslán do polní nemocnice. Tamnímu maršálovi se loutkáře zželelo a postaral se o jeho přeložení k vojenské cenzuře zpět do Plzně.¹⁸³

Díky řediteli městského divadla, Karlu Veverkovi, se dostal ještě během války do kreslírny Škodových závodů, v níž se mu podařilo setrvat až do konce války. Vymyslel zde nové jevištní konstrukce založené na moderním designu a propojené s osvětlením. O další příležitosti nebyla nouze. K *Loutkovému divadlu feriálních osad* se dostal jako dramaturg, režisér, výtvarník

¹⁷⁹ KOSOVI, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 8, 9.

¹⁸⁰ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 14, 15.

¹⁸¹ MACHKOVÁ, Tereza. *Josef Skupa*. Online. Časopis kamarád. Únor, 2022. s. 4. Dostupné z: <https://zakrasnejzivimperk.cz/wp-content/uploads/2022/02/24/%C4%8Dasopis-kamar%C3%A1d-0122-1.pdf>. [cit. 2024-03-23].

¹⁸² VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 17, 18.

¹⁸³ SEDMIDUBSKÝ, Jan. *Josef Skupa*. Online. Český rozhlas PLUS. 2013. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/josef-skupa-6541692>. [cit. 2024-03-23].

i herec, protože jeho satirické a pojetí příběhů s karikaturními postavami se stalo diváckou jedničkou. Skupa býval upozorňován dopředu, pokud se v hledišti objevil někdo z „druhé strany“. Potom se z loutkového kabaretu stala poklidná a veselá či vážná hra. Zajímavé bylo, že Skupův Kašpárek nosil československé barvy, a stal se prvním, kdo během představení pochoval rakouské mocnářství ještě před jeho koncem. I kdyby Skupa nepřišel se Spejblem a Hurvínkem, pravděpodobně by se do historie loutkového divadla zapsal i tak.¹⁸⁴

2.6.1.2 Spejbl na scéně

V poválečných letech se *Loutkové divadlo feriálních osad (LDFO)*, v němž Skupa působil, přestěhovalo, protože se začalo hledat ideální stálé místo pro budoucí budovu. Jako nejideálnější místo se jevily Šafaříkovy sady a *LDFO* se na chvíli usadilo v blízkém **hotelu Slovan**. Po roce však muselo změnit prostory, jelikož byl hotel pronajat kinu *Elektra*, a přesunout svá představení do *Řemeslnické besedy*.¹⁸⁵ V té době podle Skupova návrhu vyřezal řezbář Karel Nosek Spejbla.¹⁸⁶ Skupův záměr s loutkou byl zprvu lehce odlišný od charakteru, který je znám dnes. Chtěl vytvořit komickou figurku, jež by vybočovala ze všech společenských tříd, ale zároveň byla jakýmsi extraktem jich všech.¹⁸⁷ K tomu vybízí i kontrast jeho oblečení, díky němuž si vysloužil přezdívku „*buran ve fraku*“. V celé své podivnosti Spejbl představoval jakýsi souhrn lidských slabín.¹⁸⁸ Podivně vypadající loutka nebyla zpočátku přijata vůbec kladně, a proto se ve feriální expozici krčila raději vzadu v koutě, aby příliš nepopuzovala Josefovy kolegy.¹⁸⁹

Spejbl tak byl raději zařazován do večerních představení pro dospělé, představoval satiru a ironii. Jeho autor hledal a nacházel logiku jeho myšlení, vyjadřování, gestikulace i celkové verbální komunikace i jejímu projevu. Skupa uměl geniálním způsobem improvizovat, což doložilo i svědectví jeho žáka Jiřího Trnky¹⁹⁰, jednoho z nejúspěšnějších českých umělců: „*V Praze jsem poznával populární komiky Vlastu Buriana, Ference Futuristu a ovšem i Voskovce a Wericha. Uvědomoval jsem si, jak velký herec je skryt v panu profesorovi,*

¹⁸⁴ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 20-22.

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 23-26.

¹⁸⁶ MACHKOVÁ, Tereza. *Josef Skupa*. Online. Časopis kamarád. Únor, 2022. s. 4. Dostupné z: <https://zakrasnejsivimperk.cz/wp-content/uploads/2022/02/24/%C4%8Dasopis-kamar%C3%A1d-0122-1.pdf>. [cit. 2024-03-23].

¹⁸⁷ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 23-25.

¹⁸⁸ SEDMIDUBSKÝ, Jan. *Josef Skupa*. Online. Český rozhlas PLUS. 2013. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/josef-skupa-6541692>. [cit. 2024-03-23].

¹⁸⁹ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 23-26.

¹⁹⁰ *Jiří Trnka*. Online. Filmový přehled. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/28391/jiri-trnka>. [cit. 2024-03-23].

*když jsem ho srovnával s těmito komiky. Připomínal je improvizací schopností a pohotovostí vtipu, který se mu rodil při bezprostředním styku s obecností. Měl jako oni základní dějovou osnovu, kterou rozvíjel až při přestavení z okamžitých nápadů, takže teprve po několika reprízách dostávala hra pevný obrys. Přitom pan profesor překypoval hereckou všestranností: nehrál jen Spejbla a Hurvínka, ale i další role, třeba jen šarže, a hrál každou úlohu se stejnou chutí stejně dobře.*¹⁹¹ Skupa měl totiž jedinečný talent přikovat k loutkovému divadlu dospělého diváka a naprosto přirozeně a zábavně zasadit soudobé problémy mezi postavičky na provázkách. Dokázal tak loutky začlenit mezi plnohodnotné moderní divadelní proudy jako jejich nedílnou součást.¹⁹² Na sjezdu loutkářů v roce 1924 se Skupovi a jeho kolegům podařilo vyhrát a přesvědčit okolí o tom, jaký klenot umění se v Plzni právě zrodil, protože právě zde světa a Praze poprvé představil Spejbla.¹⁹³

Spejbl se díky hereckému talentu samotného Skupy postupně u diváků dostával z prvotního šoku do oblíbenosti a vracel se na jeviště stále častěji a častěji. Měl ale jeden zásadní problém. Na jevišti už nezvládal fungovat sám.¹⁹⁴ Dosud jeho parťákem byl povětšinou již tradiční loutkařský Kašpárek, postava vytvořená neznámým komikem a používaná jako archetyp po celém světě. Jenže brzy začala vycházet najevo neslučitelnost těchto dvou diametrálně rozdílných postav, jež každá naplňovala jiný divácký cíl.¹⁹⁵

2.6.1.3 Spejblátko, alias Hurvíněk

Josef Skupa vhodného parťáka a náhražku nehodícího se Kašpárka pro svou komickou loutku nemohl najít. Zachránil ho až nápad Gustava Noska, synovce řezbáře Karla, který vyřezal Spejbla dle Skupovy kresby.¹⁹⁶ Gustavovi se pod rukama v květnu 1926 potají zrodilo malé Spejblátko (či Spejblík). Jméno Hurvíněk se později vzalo neznámo kde, ale narozdíl od svého dřevěného otce měl už při svém jevištním debutu obrovský potlesk. Hurvíněk, stejně jako Spejbl, měl být původně úplně někým jiným, konkrétně velkoměstský ferina, ale příbuzenský vztah otec – syn si obecnost časem vynutilo samo.¹⁹⁷

¹⁹¹ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 27.

¹⁹² Tamtéž, s. 33.

¹⁹³ Tamtéž, s. 34, 35.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 36.

¹⁹⁵ MACHKOVÁ, Tereza. *Josef Skupa*. Online. Časopis kamarád. Únor, 2022. s. 4. Dostupné z: <https://zakrasnejsivimperk.cz/wp-content/uploads/2022/02/24/%C4%8Dasopis-kamar%C3%A1d-0122-1.pdf>. [cit. 2024-03-23].

¹⁹⁶ Tamtéž, s. 4.

¹⁹⁷ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 36, 37.

S rostoucí popularitou dvojčlenné rodiny na provázcích ale rostly rozpory mezi kolegy z *Loutkového divadla feriálních osad*. Jedna polovina stála za Josefem Skupou a ta druhá v čele s Karlem Novákem ho sice na jednu stranu podporovala, avšak na stranu druhou s ním nesouhlasila.¹⁹⁸ Bylo nadmíru jasné, že se obě části rozdělí a půjdou si svou vlastní cestou, a tak dne 26. června 1927, přesně na konci tehdejší sezóny, skončila spolupráce mezi Skupou a „feriálkami“, když byl Josef Skupa jmenován ředitelem.¹⁹⁹ S odchodem zaměstnanců a části finanční podpory se udál větší počet změn, ale jednou z neopomenutelných byla ta, že vedení Hurvínka se ujala Jiřina Skupová. Tento úkol jí vydržel 35 let.²⁰⁰ V roce 1928 se k souboru přidala další významná žena, Anna Kreuzmanová, jež namlouvala první pokusy ženského pandánu ke Spejblovi, paní Frňoulovou. Nedlouho poté ale přišly z dílny Gustava Noska další dvě loutky podle Skupova návrhu, Máníčka a Žeryk, a nepříliš oblíbená paní Frňoulová brzy odešla do ústraní. Hurvínkovy upovídáné kamarádky se potom ujala právě Kreuzmanová.²⁰¹

Další sezóna se stala pro divadlo zlomovou, protože v ní se hercům podařilo natrvalo překročit hranice města Plzeň. Během roku 1929 se rojily kritiky z uměleckého prostředí na téma, že proti tradičnímu Kašpárkovi jsou Hurvínek se Spejblem špatným vzorem pro děti. Přes výtky se ale plzeňskému souboru dostalo nevýslovné cti. Byl tehdy vybrán k reprezentaci českého loutkářství do Paříže.²⁰² V ten stejný rok odešel do Prahy Skupův nadějný student, Jiří Trnka. Josef Skupa si ho všiml už v jeho školních letech a přivedl ho k loutkářství. Během studijních let v hlavním městě pro plzeňské loutkové divadlo ještě tvořil a maloval kulisy, ale v Praze nakonec už zůstal.²⁰³ Dílo Skupy a jeho kolegů se postupně vymanilo z hranic divadelního jeviště, dostalo se nejen za hranice Plzně i republiky, ale zároveň se namluvené dialogy loutek objevovaly v rozhlase, na gramofonových deskách, v knížkách i v suvenýrech. Společně dosáhli úspěchu, který si nikdo z nich nedokázal představit.²⁰⁴ V roce 1930 se tak v Plzni vytvořila základna prvního profesionálního loutkového divadla v ČSR, *Plzeňské loutkové divadlo prof. J. Skupy*.²⁰⁵

¹⁹⁸ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 40, 41.

¹⁹⁹ *Loutkové divadlo Feriálních osad*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskediivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=17019>. [cit. 2024-02-23].

²⁰⁰ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 40-42.

²⁰¹ Tamtéž, s. 45, 51.

²⁰² Tamtéž, s. 44-50.

²⁰³ *Jiří Trnka*. Online. Wikipedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Ji%C5%99%C3%AD_Trnka. [cit. 2024-03-12].

²⁰⁴ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 53.

²⁰⁵ *Historie divadla*. Online. Divadlo ALFA. Dostupné z: <https://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/o-divadle/historie-divadla>. [cit. 2024-03-12].

2.6.1.4 Zánik LDFO

Ačkoli se původní *Loutkové divadlo feriálních osad* rozdělilo na dvě poloviny, amatérskou a profesionální, jejich činnosti se nadále prolínaly. Ke spolupráci měly vícero důvodů. Jednak amatérský soubor měl pouze lokální dopad a jeho pokusy o vytvoření vlastního Hurvínka skončily fiaskem, jednak už na všechno Skupa sám nestačil. V roce 1935 se proto pro jeden celý měsíc vytvořil program slučující oba soubory, ovšem Josef po posledním dnu v divadle feriálních osad ukončil svou činnost definitivně. Navíc majitel budovy dal nájemcům výpověď a herci se museli buď přestěhovat, anebo skončit. Vhodné náhradní místo však nalezeno nebylo, a tak byla jejich činnost dne 31. března 1935 zcela zastavena.²⁰⁶ Budova *Řemeslnické besedy* byla o tři roky později zbourána, aby uvolnila místo nové zástavbě. Z úcty k dílu Josefa Skupy u tohoto místa mu tam byla v roce 1967 odhalena busta.²⁰⁷

2.6.1.5 Další cesta Josefa Skupy

Josefa Skupu nelákalo jen velkoměsto, nýbrž také nově se objevující podoba umění. Film. Už v roce 1931 vzniklo ve spojení s ateliéry AB na Vinohradech *Spejblovo filmové opojení*. Plzeň tedy zůstala pouhou základnou, k níž posloužil **Skupův byt a vila v Chrástu** u Plzně (zvaná „Spejblova“). Vytvořil svůj menší profesionální soubor v podobě zájezdového divadla, které se na prkna **LDFO** vracelo pouze v zimních měsících, a navíc se musel uživit bez jakýchkoli dotací. V této fázi vývoje od roku 1930 až do roku 1937 se osvědčila Skupova možná i nechtěná prozíravost. Za největšího rozmachu **LDFO** si dokázal poradit pouze s pár zaměstnanci, kteří, stejně jako on, dělali v podstatě všechno. Dovedl se obklopit lidmi, kteří oplývali všestranností, ochotou a nadšením pro věc, díky tomu mu tak stačil pouze sedmičlenný soubor. V té době Spejbl s Hurvínkem bavili převážně dospělé publikum. Po častějších výstupech Máničky se však postupně začali objevovat i v dětském repertoáru.²⁰⁸

Sezóna 1937/1938 byla pro české loutkářství přelomovou. Podobně jako ostatní umělecké spolky se i Skupa se svými spolupracovníky pokoušel vyjádřit k narůstající nacistické hrozbě ve světě. Skupou a Wenigem napsaná hra *Hurvínek mezi broučky* (původně s názvem *Hurvínek se učí čarovat*) je dodnes ohodnocena jako ta nejlepší česká loutková hra určená dětskému

²⁰⁶ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 54-56.

²⁰⁷ PURKERT, Jan. *Loutkové divadlo Feriálních osad*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=5483>. [cit. 2024-02-23].

²⁰⁸ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 57-65.

publiku. Zajímavé je, že je pro svou univerzálnost uváděna dodnes.²⁰⁹ Sezóna 1937/1938 byla pro divadlo opravdu přelomovou, protože se kromě veleúspěšné hry zároveň zrodila nová loutka. Skupa se totiž už dlouho neúspěšně snažil vytvořit Spejblovi ženský protějšek. To se povedlo až Vavříku-Rýzovi. Přišel s obdobou původní paní Frňoulové, jež se neshledala s úspěchem, a dal vznik nové postavě s povahou semetriky, drbny a jízlivé soudkyně. Jejím problém však tkvěl v neukotvenosti původu sociálního i charakterního. A objevovala se jednou jako bytná, jindy zase jako sousedka, někdy Spejbla neznala, jindy to byla Máníčky teta. Stejnou chybou zpočátku trpěla i samotná Máníčka, jež vystupovala s Hurvínkem v příběhu tak, jak se to příběhu zrovna hodilo. Díky ženským loutkám ale opět vzrostl jejich úspěch.²¹⁰

Po Mnichovu se snížil počet loutkových divadel na 11 % a s ním se automaticky omezil i počet zájezdů. Ač s Protektorátem divadlo nasadilo poměrně neutrální repertoár, přesto se stalo terčem nacistického odporu. Už jen složení rodiny otec – syn vyvolávalo rozruch a Skupa byl kritizován za podrývání tradičních hodnot. Přesto se podařilo udržet příběhy Spejbla a Hurvínka naživu a v poměrně aktivním provozu, i když byla před stavení podrobena cenzuře, a to až do roku 1944.²¹¹

Josef byl zatčen 17. ledna 1944, jeho žena naštěstí skončila za mřížemi pouze na 5 dní. V ten stejný měsíc bylo zrušeno oprávnění k provozu loutkového divadla už pojmenovaného *Spejbl a Hurvínk*. Ani právě otec se synem se zatýkání nevyhnuli a jeden pár skončil v německých rukou. Další kopie se ujala teta Jiřiny Skupové a té třetí Anna Kreuzmannová. Josef Skupa se postupně dostal až do drážďanského vězení na 5 let káznice za poslech zahraničního rozhlasu, kde se dokonce dostal i k vyřezávání loutek a svým přátelům zpříjemňoval temné chvíle. Už v únoru 1945 se mu podařilo uniknout a vrátit se zpět do Plzně. Po skončení války se časem navrátil opět k tomu, co uměl nejlépe, tedy k loutkovému divadlu *Spejbla a Hurvínka*.²¹²

2.6.1.6 Divadlo *Spejbla a Hurvínka*

Pro nový začátek si Skupa vybral Prahu. 12. října 1945 našel domovskou scénu v **Římské ulici na pražských Vinohradech**. Autor ikonického dua nechával výrazný prostor mladším

²⁰⁹ FAJMON, Kamil. *Spejbl a Hurvínk: Zvuková historie 17*. Online. European Theatre Architecture. 2020. Dostupné z: <https://naposlech.cz/tema/spejbl-a-hurvinek-zvukova-historie-17>. [cit. 2024-02-23].

²¹⁰ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 66-68.

²¹¹ Tamtéž, s. 68-77.

²¹² Tamtéž, s. 77-78.

kolegům a do jejich práce jim příliš nezasahoval. Začalo ho trápit chatrné zdraví, a tak Hurvínka prozatím anonymně začal přenechávat Miloši Kirchnerovi.²¹³

V březnu 1953 dostal Skupa infarkt. Vzhledem k podepsané smlouvě s bukurešťským festivalem ho Kirchner musel plně zaskočit. Tehdy si Spejbl s Hurvínkem osvojili několik dialogů ve světových jazycích, což bylo pro vývoj naprosto přelomové. Loutkám se otevřel svět, do dnešního dne navštívily celkem 34 zemí a promluvily 22 jazyky.²¹⁴

Mozková mrtvice pro Josefa Skupu znamenala smrt a pro divadlo krizi. Byly sepsovány petice za zastavení činnosti divadla *Spejbla a Hurvínka* v souvislosti se smrtí jejich otce. Miloš Kirchner a jeho kolegové si Skupovo divadlo a jeho odkaz vzali na starost a rozhodli se nezavřít. 12. září 1971 dokonce představili novou postavu, Kateřinu Hovorkovou alias bábinku. Nové generaci se tedy konečně podařilo vyplnit prázdné místo mezi Spejblovou rodinkou, dát mu řád, původ a charakter, který se neměnil podle potřeb příběhu. Bábinka se ujala a vydržela dodnes.²¹⁵

Novým domovem loutek se v roce 1995 stávají **Dejvice**. O rok později se na své poslední vystoupení s loutkami vrátil i nemocný Kirchner, jenž zcela neopomenutelně přispěl k jejich vývoji. Po jeho smrti se ředitelkou stala Helena Štáchová.²¹⁶

V roce 2013 získal Spejbl s Hurvínkem speciální cenu Thálie 2012 za celoživotní mistrovství v oboru loutkového divadla.²¹⁷

2.6.2 Divadlo rodiny Nováků

Karel Novák, významný plzeňský loutkář a původní kočovný herec, rozvinul činnost **LDFO** v *Lidovém sále Měšťanské besedy*. Při své profesionální činnosti spolupracoval i se členy amatérského souboru. V roce 1926 mu „feriálky“ vypověděly smlouvu a společně s hlavou rodiny odešli ze souboru i další členové rodiny Nováků. V zahradním pavilonu **restaurace**

²¹³ *Historie Divadla S+H*. Online. Divadlo Spejbla a Hurvínka. Dostupné z: <https://spejbl-hurvinek.cz/historie-divadla-sh/>. [cit. 2024-03-12].

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ Tamtéž.

²¹⁶ Tamtéž.

²¹⁷ *Cenu Thálie převzal Limonádový Joe Fiala i Spejbl s Hurvínkem*. Online. *Lidovky*. 2013. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/ceny-thalie-za-rok-2012.A130323_215914_ln_kultura_mtr. [cit. 2024-03-23].

U Jonáků tento autor založil v roce 1927 *Loutkové divadlo Karla Nováka*, později pod záštitou *Národní jednoty pošumavské*.²¹⁸

V roce 1930 začalo spolupracovat s plzeňským rozhlasem. Po Mnichovu došlo ke zrušení *Národní jednoty*, divadlo však našlo naštěstí záštitu v restauraci *U Kočovských*. Hlavní protagonisté, Karel ml. a Ludva Novák, byli zatčeni v roce 1943 za odbojovou činnost. Po válce se jim podařilo divadlo obnovit a pokračovat v budování odkazu svých rodičů v *Německém domě*, tehdejším *Domu kultury* pod správou KSČ. Přijali nový název *Plzeňská loutková umělecká scéna*, později pak *Plzeňské loutkové divadlo tradice Karla Nováka*. V roce 1951 je Národní výbor z prostorů vykázal, ale tehdy jim pomohlo budoucí divadlo *V Boudě*, které jim nabídlo scénu v *Lidovém sále Měšťanské besedy*. O tři roky později byli vinou nepovedené inscenace vykázáni a přestěhovali se do *školní auly I. jedenáctiletky J. Fučíka*²¹⁹ (dnes *Gymnázium, Plzeň, Mikulášské nám. 23*)²²⁰ pod záštitou ZK KVOS. Tu později převzaly ZK ROH *Západočeské energetické závody*. Z důvodu oslabení souboru a zhoršení vztahů se školou se opona loutkařů pokračující v tradici Nováků zavřela 2. dubna 1966 navždy.²²¹

2.6.3 Divadlo Alfa

Po zániku *LFDO* nastala v západních Čechách chvíle krize. Profesionální loutkáři se objevili až v roce 1951 v Karlových Varech. *Západočeské loutkové divadlo* je roku 1963 rozpuštěno a část souboru se přesunula do Plzně v kooperaci s místní kabaretní scénou jako *Divadlo v Alfě*. Představení se odehrávala v *městském sále Alfa na Americké třídě č. 17*. *Alfa* byla postavena v roce 1877 jako *koncertní sál hotelu Richarda Waldeka*.²²² Zde vzniká první loutková scéna zaměřená výhradně na dětské publikum *Divadlo dětí* pod vedením Ladislava Dvořáka. Vzhledem k obrovské kapacitě hlediště vznikl specifický divadelní sloh, jenž spojoval najednou hru herců, masek i loutek. V *Alfě* vznikla v repertoáru spousta výchovných a vzdělávacích her. Adresa byla vyměněna 12. května 1992, kdy se přestěhovala

²¹⁸ *Loutkové divadlo Karla Nováka, Národní jednoty pošumavské / Okresní péče o mládež*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=7441>. [cit. 2024-03-12].

²¹⁹ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 79-84.

²²⁰ *Jedenáctiletá střední škola Julia Fučíka (Plzeň, Česko)*. Online. Knihovna Památníku národního písemnictví. Dostupné z: https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/en/detail-pnp_us_auth-0058043-Jedenactileta-stredni-skola-Julia-Fucika-Plzen-cesko/. [cit. 2024-03-18].

²²¹ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 79-84.

²²² HŮRKOVÁ, Ludmila. *Divadlo Alfa*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=512>. [cit. 2024-03-12].

na **Rokycanskou tř. 7** pod staronovým názvem *Divadlo Alfa*,²²³ které vzniklo spojením dvou bytových domů. Architekty se stali Jan Hammerschmied a Pavel Němeček. 1996 došlo k úpravě malého divadelního sálu, 2009 proběhla větší rekonstrukce, kdy bylo doděláno nutné zateplení objektu a také estetický moderní vzhled exteriéru pod taktovkou Jana Tomana. O rok později Viktor Korejs dal nový kabát i interiéru.²²⁴

Soubor i vedení si až dodnes udrželo původní záměr, v němž upřednostňuje komediální pojetí s loutkami jako hlavními aktéry představení, ale do her jsou často zapojováni i maňasci. Herci je hrají, mluví, ale také s nimi tančí a zpívají. Od roku 1967 je spolupořadatelem akce *Skupova Plzeň*. Divadlo překročilo hranice nejen regionu, ale i republiky, a navštívilo Tunis, Polsko, Portugalsko, Izrael, Kanadu a další.²²⁵

2.6.4 Amatérské loutkářství

Na počátku 20. století vznikaly nejen soubory profesionální, ale také amatérské spolky jako *Loutkové divadlo Obecné školy v Doudlevcích* nebo *Loutkové divadlo Jednoty divadelních ochotníků Zeyer*.²²⁶ Meziválečné období bylo tak plodným v umělecké sféře, že dalo vzniknout celkem 36 amatérským spolkům.²²⁷ Loutkářská hnutí totiž nevznikala pouze jako umělecký projev, nýbrž jako účelová hnutí s didaktickými a dobročinnými cíli, v nichž se loutková forma stala pouze prostředkem vzdělávání a charitativní činnosti.²²⁸ Na rozdíl od činohry, jejíž vývoj zůstal na bedrech profesionálů, nové podněty k loutkářství pramenily převážně od ochotnických souborů. Snažili se také o výzkum dětského diváka. Amatérské soubory se inspirovaly Skupou a mezi jejich loutkami se objevoval nejen ikonický a nepostradatelný Kašpárek, ale rovněž i komická dvojice ovšem bez ikonických jmen.²²⁹

Válečná léta rozmach zarazila, ale neutnula. Po osvobození a komunistickém převratu se řada spolků (*Junek, Sokol, Orel, DTJ*) ujala obnovy pod jejich záštitou, i když byly nové scény podrobeny ideologické cenzuře. Na začátku 50. let se část souborů profesionalizovala

²²³ *Historie divadla*. Online. Divadlo ALFA. Dostupné z: <https://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/o-divadle/historie-divadla>. [cit. 2024-03-12].

²²⁴ HŮRKOVÁ, Ludmila. *Divadlo Alfa*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=512>. [cit. 2024-03-12].

²²⁵ *Historie divadla*. Online. Divadlo ALFA. Dostupné z: <https://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/o-divadle/historie-divadla>. [cit. 2024-03-12].

²²⁶ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 85-87.

²²⁷ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 8, 9.

²²⁸ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 88.

²²⁹ Tamtéž, s. 89-91.

a jejich počet tak klesal. Celková nadvláda komunistů však zasáhla do vývoje plzeňské loutkářské tradice spíše organizačně.²³⁰

Souborů vznikla obrovská spousta, ale do divadelní historie se výrazněji zapsaly pouze 4: *Loutkářský soubor STRÍPEK ze Zruče*; *Loutkářský soubor RÁMUS ze ZUŠ Nýřany – Plzeň*; *Loutkové divadlo TJ SOKOL PLZEŇ III. (Spolkové loutkové divadlo V BOUDĚ)*; *Loutkářský odbor Sokola, Plzeň, Letná (Divadelní spolek Loutkové divadlo ŠPALÍČEK)*.²³¹

STRÍPEK byl založen v roce 1978 Dagmar Jandovou. Původně fungoval **na ZUŠ ve Staniční ulici**, v roce 1998 se přesunul do **1. ZŠ na Bolevci**. Dva z jeho členů byli později přijati i do profesionálního souboru *Divadla ALFA*.²³²

RÁMUS byl založen Zdeňkou Vašíčkovou v revolučním roce 1989 jako původně dětský soubor při **ZUŠ Nýřany**. Pravidelně se účastní amatérských přehlídek a jeho členy se stali i dospělí ochotníci.²³³

2.6.4.1 Divadlo V Boudě

Divadlo vzniklo jako *Loutkové divadlo při Sokolu Plzeň III* pod vedením Josefa Kašpara. Jako neprofesionální loutkářský soubor vzniklo už při svém založení v roce 1928 a v podstatě je aktivní dodnes. Během válečných let mělo nedobrovolnou přestávku a po nich se usídlilo **na Borech**. Stará dřevěná budova měla nad vchodem do sálu obraz Matěje Kopeckého, ochotnického kočovného loutkáře a symbolu lidového loutkářství. V této době neslo název *Loutkové divadlo Závodního klubu ROH Průmstav*, a to až do roku 1953. Následně se změnilo na *Loutkové divadlo odborového domu*, až se nakonec v 80. letech ustálilo označení divadlo *V Boudě*, které se stalo oficiálním právním subjektem v roce 1991.²³⁴ V 90. letech byla původní Bouda stržena a nakonec našla místo v **pobožce městské knihovny na Skvrňanech**.²³⁵

²³⁰ VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7. s. 92-95.

²³¹ Tamtéž, s. 95.

²³² *Strípek / Šafrán a MateříDaška, LD*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskediivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=725>. [cit. 2024-01-12].

²³³ *RÁMUS, loutkové divadlo ZUŠ Plzeň Nýřany / Lochoťín / Loutkářský spolek Rámus / RÁM U. S.* Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskediivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=1762>. [cit. 2024-01-12].

²³⁴ *Informace o nás*. Online. V Boudě. Dostupné z: <https://www.vboude.com/o-nas/>. [cit. 2024-01-12].

²³⁵ *Pamatujete staré loutkové divadlo Bouda na Borech?* Online. Český rozhlas Plzeň. 2018. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/pamatujete-stare-loutkove-divadlo-bouda-na-borech-7160177>. [cit. 2024-01-12].

2.6.4.2 Špalíček

Loutkářský soubor Sokol Plzeň Letná vznikl v roce 1923. Je zajímavé, že tehdy ještě nebyly Lobzy, v nichž se Letná nacházela, součástí města Plzeň, městskou čtvrtí se staly až o rok později. Soubor začal hrát v **restauraci U Baumanů** a střídal se s různými ochotníky, protože v hostinci byla pro divadelní účely postavena dřevěná konstrukce. Jejich loutky Škrunda a Jelimánek se nedochovaly, ale typově se velmi podobaly Spejblovi s Hurvínkem.²³⁶

Ve svých brzkých letech fungování se neustále stěhovali a vystřídali mnoho různých míst, **hostinec U Nových, Vila Medřických** (známější spíše jako **Rehwaldova vila**), potom opět **restaurace** majitelky **Anny Baumanové**. Po nacistické okupaci byla v roce 1941 činnost hercům zakázána, ti si ale dokázali poradit a přesunuli svou scénu do správy **bývalé obecné a měšťanské školy v Plzni-Lobzích**. Tak se jim podařilo vydržet až do konce války.²³⁷

Komunistický puč v únoru 1948 soubor zasáhl na tři roky, ale poté se znovu seskupili a začali hrát v prostředí letenské sokolovny. Změny, různé reorganizace, slučování a znárodnování se nevyhnuly ani kulturním sférám. *Sokol Letná* se stal *Spartakem Letná* a v roce 1952 byli loutkaři zařazeni pod záštitu *Závodního klubu Revolučního odborového hnutí závodů V. I. Lenina*, jenž se později stal Škodovými závody. Jenže *TJ Spartak Letná* dal souboru výpověď ze sokolovny. Část herců přestoupila ke *Světu pohádek v Měšťanské besedě*, ten totiž spadal pod *Závodní klub ZVIL*. Ta druhá část se omezila na pohostinská vystoupení na cizích scénách. Mezitím se však snažili situaci vyřešit. Vyjednávali o **hostinec rodiny Baumanů**, jenž sloužil v tu chvíli jako sklad, a byli tak vytrvalí, že jim Městský národní výbor prostory přidělil.²³⁸

Nově pojmenované divadlo *Špalíček* slavnostně otevřelo své jeviště 30. září 1965. Soubor šel nahoru a začal být zván na různé akce.²³⁹ Jako host vystoupil na přehlídce okresu Plzeň-sever, či městské přehlídky nebo uskutečnil premiéru hry Martina Kopeckého *Don Žán*. U příležitosti oslav 1000 let od svého vzniku ve Starém Plzenci autorskou hru *Radouš v opuštění hledá rozptýlení*.²⁴⁰

²³⁶ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 10.

²³⁷ Tamtéž, s. 10.

²³⁸ Tamtéž, s. 14-17.

²³⁹ NOVÁK, Jan. *Fenomén českého loutkářství*. Praha, 2016. ISBN 978-80-7437-205-6.s. 117.

²⁴⁰ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 22-23.

V roce 1988 dosáhl strop budovy havarijního stavu a bylo zakázáno v něm provozovat aktivní činnost. Peníze na opravu nesehnali a budova byla uzavřena. Tehdy zanikla poslední kamenná budova amatérského loutkového divadla v západních Čechách.²⁴¹

Letnou *Špalíček* opustil, Doubravku však nikoli. Na dva roky našel nové jeviště v hasičské zbrojnici, poněvadž musel po revoluci uvolnit místo původnímu účelu. Přesunul se do **Kulturního domu na Zábělské 54b**. V roce 1992 se Špalíčku podařilo získat právní subjektivitu

jako **Divadelní spolek Loutkové divadlo Špalíček**. Tehdy vznikl pravidelný programový systém, kdy se hraje jedenkrát za 14 dní od října do dubna, a ten vydržel do současnosti.²⁴² Na období let 1995-1998 se jim podařilo získat prostory **Měšťanské besedy**.²⁴³ V sezóně 1997/1998 byla na dva měsíce zastavena jeho činnost, ale členové souboru se přesunuli do **klubovny v garáži** a pokračovali neochvějně dál. Následně přišlo nařízení starostky, v němž stálo, že se scéna, označená jako nevyhovující, bude bourat. **Špalíček** začal hrát na **univerzální scéně Klubu D**, ovšem stěhovat se nemusel. Souboru se podařilo hrát bez přestávky a nepřijít tak o stálé návštěvníky.²⁴⁴

V sezóně 2007/2008 došlo k vytopení divadelní klubovny i skladu s kulisami a loutkami. Jako ta lepší zpráva se objevilo pozvání na hostování do Madridu. V této době také vzniklo vůbec první PROMO DVD divadla. Od sezóny 2008 jsou však kronikářské zápisy velmi stručné a neúplné. 15. března 2016 změnilo divadlo právní formu na **Loutkové divadlo Špalíček z.s.**, pod kterou funguje dodnes. O rok později došlo ke druhému vytopení, i když našťastí v mnohem menší míře.²⁴⁵ Ke svému výročí 100 let vydal **Špalíček** almanach.²⁴⁶ Nynějším ředitelem je od roku 2021 Petr Bezděkovský, který loutky mluví, vodí, režuruje představení, a dokonce vyrábí kulisy.²⁴⁷

²⁴¹ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 26, 27.

²⁴² Tamtéž, s. 28-30.

²⁴³ PURKERT, Jan. *Měšťanská beseda*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/internetove-muzeum/?theatreId=1101>. [cit. 2024-03-12].

²⁴⁴ KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023. s. 30-32.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 33-48.

²⁴⁶ Tamtéž, s. 48.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 7.

3. Divadlo Josefa Kajetána Tyla

Největší a nejvýraznější plzeňská divadelní scéna poprvé zvedla oponu v září roku 1902. Od té doby prošla velkým vývojem. Ke konci 19. století se čím dál více začala formovat vize na budoucí novou scénu, jež by dala hercům lepší prostory pro svá představení. Pod vedením profesora Josefa Čipery se podařilo prosadit výstavbu nové budovy.²⁴⁸ V lednu 1899 začala stavba a 27. září 1902 bylo nové divadlo slavnostně otevřeno Smetanovo *Libuší*.²⁴⁹

Do správy nového městského divadla bylo jmenováno *Družstvo*, které zadalo ředitelství Vendelínu Budilovi na 6 sezón. Tento fakt byl rozhodující, protože se tehdy divadelní scéna přestala zadávat jednotlivým profesionálním hereckým společnostem, ale vznikla teprve druhá stálá česká scéna. Takto velké a nákladné divadlo už totiž potřebovalo jednotný, stálý a pevný základ.²⁵⁰ Jak uvádí Vít Aschenbrenner, tak: „*Činoherní soubor měl 7 dam a 11 pánů, operní soubor tvořilo 6 sólistek, 7 sólistů a 30členný sbor, balet měl 2 sólistky a 12-16 sboristek, orchestr čítal 35 členů, pomocný personál tvořilo cca 25 sil.*“²⁵¹ I přes veškeré předpoklady herci ze začátku bojovali s návštěvností. Tu se snažili v celku úspěšně zvýšit významnými českými hereckými jmény v hostující funkci. Za své desetileté působení uvedl Vendelín Budil přes 500 premiér. Podmínky zaměstnanců ale klesaly, Budil se dostal do konfliktu s *Družstvem* i souborem. Nesplněné nároky vyvolaly stávkou orchestru, která dospěla k abdikaci nejen hudebníků, ale i ředitele.²⁵²

Ředitelství přebíral Karel Veverka. Z většiny převzal Budilovu práci, ale vytvořil si vlastní tvůrčí tým. Veverka přinesl do Plzně nový vítr a jako prvním se mu povedlo s divadlem expandovat i za město v divadle *Na Zámečku*. To ale fungovalo pouze necelý rok. Rozvoj totiž zastavila první světová válka. V létě 1914 byl ředitel donucen rozpustit soubor, i když ještě téhož roku byla jeho činnost obnovena. S častými zásahy a omezeními se jim podařilo nepřetržitě pokračovat až do konce válečných let.²⁵³ Veverku nahradil Josef Fišer. Ten se dohodl s Josefem Skupou na výtvarnické účasti v práci divadla. Éry Bedřicha Jeřábka a druhého ředitelství Karla Veverky byly ve znamení hospodářské stabilizace. Během 20. let

²⁴⁸ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-02-18].

²⁴⁹ Tamtéž.

²⁵⁰ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 759, 760.

²⁵¹ Tamtéž, s. 759

²⁵² Tamtéž, s. 761.

²⁵³ Tamtéž, s. 761-764.

se vyvinul velký konkurent dramatu, biograf. Kino bylo cenově dostupnější širokým vrstvám, a navíc bylo nové, lákavé a moderní. Návštěvnost poklesla a přicházející hospodářská krize špatné finanční situaci divadla nepomohla. V roce 1931 byl provoz *Městského divadla* dočasně zastaven. Jedinou opravdu prosperující scénou se stala ta loutková v *Řemeslnické besedě* pod vedením Josefa Skupy.²⁵⁴

Otu Zítkovi se během jeho dvacetiletého působení 1931-1943 podařilo vyvést divadlo z finanční krize hlavně díky rozšíření operetních představení v herních plánech. Velkým zásahem do vývoje byla Mnichovská dohoda a vznik Protektorátu Čechy a Morava. Plzeň se tak stala hraničním městem. Roku 1939 byl Zítek poslán do koncentračního tábora, z něhož se o necelé dva roky později vrátil. 1943 ale divadlo opustil a jeho kroky směřovaly do Brna.²⁵⁵ Zítkovo místo nahradil Stanislav Langer. Během nacistické okupace se hrály především hry německých autorů, i když většina diváků navštěvovala kulturní akce z touhy po morální a vlastenecké vzpruže. 1. září 1944 však došlo k uzavření všech českých divadel.²⁵⁶

Po druhé světové válce se na posty ředitele dostali Pavel Dědeček a o rok později Jarmil Škrdlant. Divadlo získalo pod svou správu také původní budovu *Německého divadla v Goethově ulici*, které se přejmenovalo na *Malé divadlo*.²⁵⁷

Jarmil Škrdlant byl nahrazen Zdeňkem Hofbauerem. Ten dal divadlu nové jméno, *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*.²⁵⁸ Zároveň během svého působení pozvedl soubor na takovou úroveň, že se říkalo, že z Plzně se herec může přesunout jedině do Prahy.²⁵⁹

²⁵⁴ PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65. s. 18-21.

²⁵⁵ *Zítek, Ota*. Online. Česká divadelní encyklopedie. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2891:zitek-ota&Itemid=281&lang=cs. [cit. 2024-03-12].

²⁵⁶ Historie opery DJKT. *DJKT* [online]. [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/opera/historie-opery-djkt>.

²⁵⁷ PURKERT, Jan. *Německé divadlo Plzeň*. Online. European Theatre Architecture. 2006. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/databaze.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=500. [cit. 2024-03-12].

²⁵⁸ VIKTORA, Viktor a FICTUMOVÁ, Zdeňka. *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti: Průvodce výstavou*. Plzeň: Státní vědecká knihovna, 1983. ISBN: 978-80-260-8647-5. s. 13.

²⁵⁹ WEIMANN, Mojmír. *Sto padesát let divadla v Plzni (3)*. Online. Opera plus. 2015. Dostupné z: <https://operaplus.cz/sto-padesat-let-divadla-v-plzni-3/>. [cit. 2024-03-12].

Nový ředitel Rudolf Kubáček 1954 nahradil Hofbauerova nástupce Vladimíra Týřla.²⁶⁰ Z důvodu špatného technického stavu *Malého divadla* byla v roce 1966 zastavena jeho činnost, stav budovy se v roce 1977 dostal na kritickou úroveň a zapříčinil její zbourání.²⁶¹ Bylo potřeba nových prostorů, a tak roku 1965 *DJKT* přesunulo operetní a činoherní soubor do *Komorního divadla* umístěného do budovy bývalého kina *Univerzita v Prokopově ulici*. V roce 1980 byla zrealizována její provizorní přístavba a zahájen provoz tzv. *Divadla v klubu*.²⁶²

Politika ovlivňovala provoz kulturních akcí až do roku 1989. S příchodem normalizace byl Kubáček donucen odejít a postupně nahrazen Karlem Křemenákem, Zdeňkem Šnaibergem, Zdeňkem Zouplnou, Oldřichem Křížem a Mikulášem Krotkým. Za něj i jeho nástupce Jiřího Pomahače během let 1981-1985 došlo k rekonstrukci budovy tzv. *Velkého divadla*. Veškerý repertoár byl mezitím přesunut do *Komorního divadla*²⁶³ a také do prostor *Alfy* na Americké třídě. Se sametovou revolucí došlo k úplnému vymizení cenzury, uvolnil se repertoár a nastala celková politická i kulturní svoboda. To se nejvýrazněji projevilo v operetním souboru, neboť z Ameriky sem začal ve velkém přicházet muzikál. To dokonce tak, že se soubor brzy přejmenoval na soubor operety a muzikálu.²⁶⁴

Se vznikem samostatné a svobodné Československé republiky bez socialismu ovládajícího kulturu došlo k plnému uvolnění. Skončila kolektivizace majetku a do *DJKT* se vrátilo soukromé podnikání. Šest let na postu ředitele vydržel Mojmír Weimann,²⁶⁵ 1995 ho nahradil prof. MgA. Jan Burian. Za něho byla 2012 započata stavba *Nového divadla*,²⁶⁶ která byla dokončena za ředitele Mgr. Ilji Racka, Ph.D. V roce 2014 byl objekt zkolaudován a nahradil

²⁶⁰ *Divadlo J. K. Tyla Plzeň*. Online. Česká divadelní encyklopedie. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1378:divadlo-j-k-tyla-plzen&Itemid=108&lang=cs. [cit. 2024-03-05].

²⁶¹ PURKERT, Jan. *Německé divadlo Plzeň*. Online. European Theatre Architecture. 2006. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/databaze.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=500. [cit. 2024-03-12].

²⁶² *O divadle*. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-12].

²⁶³ *Divadlo J. K. Tyla Plzeň*. Online. Česká divadelní encyklopedie. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1378:divadlo-j-k-tyla-plzen&Itemid=108&lang=cs. [cit. 2024-03-05].

²⁶⁴ BĀR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013. ISBN 978-80-7437-115-8. s. 234-246.

²⁶⁵ *MOJMÍR WEIMANN - ŽIVOTOPIS*. Online. Národní divadlo moravskoslezské. Dostupné z: <https://www.ndm.cz/cz/osoba/2469-weimann-mojmir.html>. [cit. 2024-03-10].

²⁶⁶ *Jan Burian*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/profil/jan-burian-1598201>. [cit. 2024-03-10].

zrušené *Komorní divadlo*.²⁶⁷ Nynějším ředitelem je od roku 2016 doc. MgA. Martin Otava, Ph.D.²⁶⁸

3.1 Velké divadlo

Když na konci 19. století vzrostl počet obyvatel v Plzni z 50 000 na 70 000, kamenná budova prvního divadla přestávala stačit. Za nutnost výstavby se prosazoval zejména profesor místní reálky Josef Čipera. Během 90. let se prosadila částka 700 000 korun na stavbu nové reprezentativní scény. 19. února 1895 Městská rada doporučila zastupitelstvu pro novou stavbu **východní část Štěpánových (dnes Smetanových) sadů, tzv. Na Rybníčku**.²⁶⁹ Místo schválil architekt Antonín Hrubý. Výnos pro začátek všech přípravných prací byl vydán 20. prosince 1895, veřejnou soutěž město vyhlásilo v červnu stejného roku. Do podmínek byla zahrnuta nutná kapacita, rozvrh i dimenze jeho jednotlivých prostor a celkové náklady. Orientace budovy už byla ponechána na invenci architektů. Do 15. září následující roku se přihlásilo do soutěže o návrh na nové divadlo 13 projektů. První cenu porota neudělila, druhou získaly projekty Václava Bürgera ze Saské Kamenice a Františka Krásného spolupracujícího s Josefem Hoffmanem. Třetí cenu vyhrál Alois Čenský a Karel Kepka. Trojice návrhů od Antonína Balšánka, pak od Josefa Tölka a Franze Krausse a také od Kudery a Müllera byla vybrána do finále.²⁷⁰

Člen poroty a architekt projektu na restauraci a obnovu budovy *Národního divadla* Josef Schulz i profesor Josef Pacolda doporučil k finálnímu rozhodnutí o výherci návrh Antonína Balšánka.²⁷¹ I přes rozmach secese architekt přišel s novorenesančním projektem se secesními prvky. Zřejmě se inspiroval v drážďanské Semperově opeře. Navrhl velkou kruhovou podobu hlediště a ozdobná schodiště, jimiž se snažil vyrovnat kopcovitý terén na okraji města. Upravená podoba návrhu sladěná s finančními požadavky byla schválena a v lednu 1899 započaly stavební práce²⁷² pod vedením Františka Němce.²⁷³ Do stavebního projektu se zapojili

²⁶⁷ ILJA RACEK - ŽIVOTOPIS. Online. Národní divadlo moravskoslezské. Dostupné z: <https://www.ndm.cz/cz/osoba/888-racek-ilja.html>. [cit. 2024-03-10].

²⁶⁸ O divadle. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-12].

²⁶⁹ MARTINOVSKÝ, Ivan. *Dějiny Plzně v datech*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7. s. 158.

²⁷⁰ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-03-12].

²⁷¹ WEIMANN, Mojmír. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9. s. 39.

²⁷² PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-03-12].

²⁷³ *Divadlo J. K. Tyla*. Online. Památkový katalog. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/divadlo-j-k-tyla-15043786>. [cit. 2024-03-23].

inženýři ze Škodových závodů, František Křížík i inspektor dvorního divadla F. B. Brettschneider s návrhem na strojní zařízení jeviště.²⁷⁴ Oponu namaloval Augustin Němejc.²⁷⁵ Na její umělecké výzdobě se podíleli například Ladislav Šaloun, Vilém Amort, Stanislav Sucharda, František Hergesell, Antonín Procházka, Antonín Rous a další.²⁷⁶ 3. září 1902 byla stavba zkolaudována a 27. září i slavnostně otevřena plzeňskou premiérou představení *Libuše* od Bedřicha Smetany.²⁷⁷

I přes svou neotřelou podobu byla stavbě Karlem Boromejským Mádlem vytčena chybějící vřelost v detailu a originálnější motivy. O téměř 30 později byl její vzhled naopak velmi chválen, později naopak opětovně kritizován za okázalost na úkor účelného provozu.²⁷⁸

Rekonstrukce budovy proběhla během let 1981-1985, kdy díky poloze na svahu byla k zadní části divadla dostavěna dvě nadzemní podlaží v úrovni suterénu historické stavby s terasami. Dostavba byla provedena v moderním slohu.²⁷⁹ Návrh vytvořil Ing. Arch. Pavel Němeček, upravil dispoziční úpravy hlediště, přístavbou prodloužil hlavní jeviště. Zároveň došlo k restauraci štukové, malířské i sochařské výzdoby.²⁸⁰

Budova dnes patří mezi významné nemovité kulturní památky města, je řazena mezi kulturní památky 1. kategorie. Celková kapacita objektu je 1000-1150 míst, kapacita hlavního sálu je 444 míst a disponuje bezbariérovým přístupem. Hlediště je rozděleno na tři části, přízemí, 1. balkon, 2. balkon. Po pravé a levé straně jsou přízemí a 1. balkon obohaceny o lóže.²⁸¹

²⁷⁴ ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3. s. 758.

²⁷⁵ *Velké divadlo*. Online. DJKT. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/velke-divadlo>. [cit. 2024-03-10].

²⁷⁶ *Divadlo v Plzni dostane fasádu, jakou mělo v roce 1902*. Online. Stavbaweb. 2009. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/clanek/divadlo-v-plzni-dostane-fasadu-jakou-mlo-v-roce-1902-4626/>. [cit. 2024-03-08].

²⁷⁷ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-03-12].

²⁷⁸ Tamtéž.

²⁷⁹ *Divadlo J. K. Tyla*. Online. Památkový katalog. Dostupné z: <https://www.pamatkovykatalog.cz/divadlo-j-k-tyla-15043786>. [cit. 2024-03-10].

²⁸⁰ PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db.htm?page=1&theatreId=9&detail=history>. [cit. 2024-03-10].

²⁸¹ *Velké divadlo*. Online. DJKT. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/velke-divadlo>. [cit. 2024-03-10].

3.2 Nové divadlo

Na konci 90. let se čím dál více začala projevovat nedostatečnost budovy *Komorního divadla*. Objekt se nacházel ve špatném až havarijním stavu. Chybělo mu protipožární opatření splňující normy, kulisy se dovážely přes soukromý pozemek, zázemí i zkušebny byly nedostatečné. Rekonstrukce by podle tehdejšího ředitele DJKT Jana Buriana vyšla na 700 milionů korun.²⁸²

3.2.1 Návrh projektu

Proto byl zahájen boj za vybudování zcela nového objektu, který bude vyhovovat po všech stránkách.²⁸³ V roce 1996 byla zahájena jednání, která vyvrcholila o 12 let později. Na jedné straně se prosazovala rekonstrukce objektu v Prokopově ulici, na straně druhé vznik zcela nových prostor. Proti primátoru Jiřímu Šnebergovi se postavil šéf radnice Pavel Rödl s názorem, že se oprava nevyplatí, protože nevyjde o tolik levněji.²⁸⁴ Jedním z nejsilnějších argumentů pro výstavbu byl také fakt, že budoucí nové divadlo poslouží městu v úsilí získat titul *Evropského hlavního města kultury 2015*.²⁸⁵ 14. června 2007 byla Zastupitelstvem města Plzně schválena výstavba nové divadelní budovy jako náhrady za dosavadní *Komorní divadlo*.²⁸⁶ Městem bylo na stavbu schváleno uvolnění 200 milionů korun z plánovaného rozpočtu, dalších 100 milionů slíbil Plzeňský kraj. Další náklady pokryly evropské fondy.²⁸⁷

Nová budova měla nahradit nevyhovující technické zázemí *Komorního divadla*. *Velké divadlo* plnilo reprezentativní účel, nový objekt se měl oproti tomu prezentovat hlavně moderní technikou a funkčností interiéru, a ne ozdobami exteriéru.²⁸⁸ Budoucí návrhy na projekt tak musely zapadnout do poměrně přesné představy vedení města. Schválená **lokality na prostranství mezi Palackého a Jízdeckou ulicí** patřila městu, čímž se zrychlil časový

²⁸² *Plzeň bude chtít návrh na nové divadlo od třech evropských firem*. Online. StavbaWEB. 2008. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/clanek/plze-bude-chtit-navrh-na-nove-divadlo-od-tech-evropskych-firem-2824/>. [cit. 2024-03-10].

²⁸³ *O divadle*. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-12].

²⁸⁴ *Vedení města Plzně chce postavit nové divadlo*. Online. Archiweb. 2007. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/vedeni-mesta-plzne-chce-postavit-nove-divadlo>. [cit. 2024-03-10].

²⁸⁵ PEŠKOVÁ, Lada. *Plzeň požádá o studii divadla ateliéry, které už divadlo stavěly*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-pozada-o-studii-divadla-ateliery-ktere-uz-divadlo-stavely>. [cit. 2024-03-10].

²⁸⁶ Informativní zpráva: Ve věci: Nová divadelní budova v Plzni. TN/3. Zastupitelstvo města Plzně. Plzeň. 22. ledna 2009. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/res/archive/016/001878.pdf?seek=1234175770>.

²⁸⁷ *Plzeň bude chtít návrh na nové divadlo od třech evropských firem*. Online. StavbaWEB. 2008. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/clanek/plze-bude-chtit-navrh-na-nove-divadlo-od-tech-evropskych-firem-2824/>. [cit. 2024-03-10].

²⁸⁸ PEŠKOVÁ, Lada. *Plzeň požádá o studii divadla ateliéry, které už divadlo stavěly*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-pozada-o-studii-divadla-ateliery-ktere-uz-divadlo-stavely>. [cit. 2024-03-10].

harmonogram.²⁸⁹ Celková plocha měla rozlohu 8000 m², na kterých měly být postaveny 2 scény, výstavní prostory, orchestřiště pro 75 muzikantů, kóje, zkušebny, zázemí pro soubory a parkoviště.²⁹⁰

Město Plzeň nevypsalo veřejnou architektonickou soutěž z důvodu zdržení samotné realizace, za což sklidilo velkou vlnu kritiky. Vedení města přímo oslovilo 3 konkrétní evropské firmy, protože všechny měly zkušenost s realizací divadel. Výběr ateliérů nebyl podle tehdejší radní Marcely Krejsové nijak složitý: „*Divadla nerostou jako houby po dešti. My víme o pěti ateliérech - jeden je v Anglii, jeden v Portugalsku, v Rakousku, v Německu a jeden je v Čechách,*“ vyjmenovala.²⁹¹ Do finále se dostaly 2 firmy, neboť zbylé tři kanceláře²⁹² včetně ateliéru britského architekta Briana Averyho rezignovaly.²⁹³ Zastupitelstvo tedy uzavřelo 2 smlouvy, a to s ateliérem *I. Černopolní s.r.o.* z České republiky a s ateliérem *Contemporânea Lda Manuel Graça Dias + Egas José Vieira Arquitectos* z Portugalska.²⁹⁴ U obou návrhů pak posuzovalo funkčnost, čas a celkové náklady.²⁹⁵ Odborně vybraná 15členná porota složená z několika architektů, památkářů, ředitele DJKT Jana Buriana, zástupců Útvaru koncepce a rozvoje města Plzeň, investičního odboru a dalších se nakonec 18. prosince v poměru 14 ku 1 rozhodla pro portugalskou kancelář.²⁹⁶

Projekt nabízel zajímavější estetickou stránku a nenarušoval v dálkových pohledech členitost historického jádra Plzně, protože technické patro přenesl do podzemí. Navíc ale přinesl výrazně lepší provozní řešení i z hlediska finanční stránky, vychytil v podstatě všechny problémy *Velkého divadla*, kdy např. pro uvedení diváků do sálu bylo potřeba 4 lidí namísto 12.²⁹⁷

²⁸⁹ Vedení města Plzně chce postavit nové divadlo. Online. Archiweb. 2007. Dostupné

z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/vedeni-mesta-plzne-chce-postavit-nove-divadlo>. [cit. 2024-03-10].

²⁹⁰ Plzeň bude chtít návrh na nové divadlo od třech evropských firem. Online. StavbaWEB. 2008. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/clanek/plze-bude-chtit-navrh-na-nove-divadlo-od-tech-evropskych-firem-2824/>. [cit. 2024-03-10].

²⁹¹ PEŠKOVÁ, Lada. *Plzeň požádá o studii divadla ateliéry, které už divadlo stavěly*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-pozada-o-studii-divadla-ateliery-ktere-uz-divadlo-stavely>. [cit. 2024-03-10].

²⁹² *O podobě nového divadla v Plzni se rozhodne před Vánoci*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/o-podobě-nového-divadla-v-plzni-se-rozhodne-před-vanoci>. [cit. 2024-03-10].

²⁹³ *Nové divadlo v Plzni navrhnou Angličané a Portugalci*. Online. Český rozhlas Plzeň. 2008. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/nove-divadlo-v-plzni-navrhnou-anglicane-a-portugalci-6772520>. [cit. 2024-03-10].

²⁹⁴ *Informativní zpráva: Ve věci: Nová divadelní budova v Plzni*. TN/3. Zastupitelstvo města Plzně. Plzeň. 22. ledna 2009. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/res/archiweb/016/001878.pdf?seek=1234175770>.

²⁹⁵ *Plzeň chce návrh na nové divadlo jen od třech ateliérů*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-chce-navrh-na-nove-divadlo-jen-od-trech-atelieru>. [cit. 2024-03-10].

²⁹⁶ *Plzeň vybrala návrh divadla, zvítězil členitý objekt Portugalců*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-vybrala-navrh-divadla-zvitezil-clenity-objekt-portugalcu>. [cit. 2024-03-10].

²⁹⁷ Tamtéž.

Z vítězného návrhu byl nadšený i ředitel Jan Burian: „*Jde o architekturu ve střední a severní Evropě neobvyklou, která je inspirována středomořskou tradicí s velkou členitostí a dynamičností. Hlavní sál bude mít kapacitu 500 diváků, nechybí variabilní scéna pro dalších 200 lidí, moderně je řešeno i zázemí.*“²⁹⁸

3.2.2 Realizace

Základní kámen měl být podle časového harmonogramu položen už v roce 2010. Z finančních důvodů však došlo ke změnám v prvotní studii a celkovému opoždění začátku stavebních prací, neboť původní monostavba byla rozdělena na dva propojené bloky. Tím se vytvořilo tzv. divadelní náměstí.²⁹⁹ I tak se ale výše nákladů od prvotního plánu odklonila. Rada města doplnila investiční plán, v němž se přibližná cena pohybovala okolo 1 miliardy korun.³⁰⁰ Limit byl nakonec stanoven na 779 milionů korun, maximální částka mohla dosáhnout 818 milionů korun bez DPH.³⁰¹ Přípravné projektové práce zaplnily 66 milionů.³⁰² Změny bezpečnostních norem vydané Evropskou unií ale celkové náklady nakonec prodražily o zhruba 40 milionů.³⁰³ Hlavním investorem se stalo Statutární město Plzeň.³⁰⁴

Stavební povolení bylo vydáno v únoru 2011.³⁰⁵ Archeologický průzkum, pracovníci Západočeského muzea a zástupci Židovské obce potvrdily čistotu plochy.³⁰⁶ Díky tomu byla už v říjnu vyhlášena soutěž na dodavatele stavby. Hlavním kritériem pro výběr vítěze se stala

²⁹⁸ *Plzeň se dočká nové scény.* Online. Lidovky. 2009. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/plzen-se-docka-nove-sceny.A090331_000088_ln_noviny_sko. [cit. 2024-03-10].

²⁹⁹ *Návrh divadla pro Plzeň zásadně změněn a odtajněn.* Online. Opera plus. 2010. Dostupné z: <https://operaplus.cz/navrh-divadla-pro-plzen-zasadne-zmenen-a-odtajnen/>. [cit. 2024-03-10].

³⁰⁰ *Nové divadlo v Plzni za miliardu se dostalo do seznamu investic.* Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-za-miliardu-se-dostalo-do-seznamu-investic>. [cit. 2024-03-10].

³⁰¹ *Plzeň vyhlásí soutěž na dodavatele nového divadla za 800 milionů.* Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-vyhlasí-soutez-na-dodavatele-noveho-divadla-za-800-milionu>. [cit. 2024-03-10].

³⁰² PEŠKOVÁ, Lada. *Zastupitelé Plzně schválili stavbu divadla za 818 milionů Kč.* Online. Archiweb. 2012. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/zastupitele-plzne-schvalili-stavbu-divadla-za-818-milionu-kc>. [cit. 2024-03-10].

³⁰³ PROKŠ, Václav. *Změny předpisů EU na technologii zdraží nové divadlo v Plzni.* Online. Archiweb. 2013. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/zmeny-predpisu-eu-na-technologie-zdrazi-nove-divadlo-v-plzni>. [cit. 2024-03-10].

³⁰⁴ KOSOVÁ, Petra. *V Plzni byl položen základní kámen nového divadla.* Online. Český rozhlas Plzeň. 2012. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/v-plzni-byl-polozen-zakladni-kamen-noveho-divadla-6757690>. [cit. 2024-03-10].

³⁰⁵ PROKŠ, Václav. *Plzeň vyhlásí soutěž na dodavatele nového divadla za 800 milionů.* Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-vyhlasí-soutez-na-dodavatele-noveho-divadla-za-800-milionu>. [cit. 2024-03-10].

³⁰⁶ PROKŠ, Václav. *Plzeň začne hledat stavitele divadla.* Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-zacne-hledat-stavitele-divadla>. [cit. 2024-03-10].

cena. Nakonec vyhrála firma *Hotschief CZ, a.s.*, jež poskytla nejlepší nabídku.³⁰⁷ Ideový návrh portugalské kanceláře byl finančně nákladnější než původně stanovený rozpočet, proto byl předán ke zpracování a úpravě kanceláři *Helika* v čele s hlavním architektem Vladimírem Kružíkem.³⁰⁸ Došlo ke změně v zásobování divadelními dekoracemi, redukcí hracích ploch, ke zrušení bočního hlediště i k úpravě podzemní části. V původním návrhu měl výtah z parkoviště v podzemní části vést přímo do divadelní budovy. Díky Kružíkovým úpravám se ale výrazně snížila finální částka.³⁰⁹

K zahájení stavby došlo 11. května 2012³¹⁰ a základní kámen byl slavnostně poklepán 13. června 2012.³¹¹ Plánované dokončení bylo stanoveno na září 2014.³¹² K výraznému opoždění nedošlo, v červnu byla většina stavebních prací dokončena. Přesně o 2 roky později 13. června 2014 byl schválen zkušební provoz, díky čemuž se dodržel smluvní termín.³¹³ 27. srpna proběhla kolaudace a 2. září Smetanova *Prodaná nevěsta* slavnostně otevřela brány *Nového divadla* v Plzni.³¹⁴

V následujících letech budova prošla několika změnami. Foyer doplnila sada nábytku, bylo zavedeno nasvícení nepravidelného schodiště na *Nové scéně*, v roce 2022 byl v hlavním sále nainstalován unikátní elektronický dozvuk. Žádná modifikace však nevyřešila špatný přístup do spodních řad.³¹⁵ Plán ředitele Martina Otavy, který byl vypracován už v roce 2014, zahrnuje zastřešení a revitalizaci atria. Tento projekt by vyřešil stávající problém

³⁰⁷ PROKŠ, Václav. *V Plzni dnes začala stavba nového divadla za 820 milionů*. Online. Archiweb. 2012. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/v-plzni-dnes-zacala-stavba-noveho-divadla-za-820-milionu>. [cit. 2024-03-10].

³⁰⁸ HOLÝ, Tomáš. *Plzeň v létě otevře nové divadlo s magickou fasádou*. Online. Designmag. 2014. Dostupné z: <https://www.designmag.cz/architektura/46450-plzen-v-lete-otevre-nove-divadlo-s-magickou-fasadou.html>. [cit. 2024-03-10].

³⁰⁹ BARBORKOVÁ, Eva. *Hlavní architekt divadla v Plzni je rád za rozporuplné reakce*. Online. Designmag. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/hlavni-architekt-divadla-v-plzni-je-rad-za-rozporuplne-reakce>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁰ KRUŽÍK, Vladimír a kol. *Nové divadlo v Plzni*. Online. eBeton. Dostupné z: <https://www.ebeton.cz/wp-content/uploads/2014-5-12.pdf>. [cit. 2024-03-10]. s. 14.

³¹¹ KOSOVÁ, Petra. *V Plzni byl položen základní kámen nového divadla*. Online. Český rozhlas Plzeň. 2012. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/v-plzni-byl-polozen-zakladni-kamen-noveho-divadla-6757690>. [cit. 2024-03-10].

³¹² PROKŠ, Václav. *V Plzni dnes začala stavba nového divadla za 820 milionů*. Online. Archiweb. 2012. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/v-plzni-dnes-zacala-stavba-noveho-divadla-za-820-milionu>. [cit. 2024-03-10].

³¹³ PROKŠ, Václav. *Nové divadlo v Plzni je hotové; zbývá stěhování a parkovací dům*. Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-hotove-zbyva-stehovani-a-parkovaci-dum>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁴ *Nové divadlo v Plzni je zkolaudováno, nic nebrání jeho otevření*. Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-zkolaudovano-nic-nebrani-jeho-otevreni>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁵ *Plzeň plánuje zastřešení atria Nového divadla*. Online. Operaplus. Dostupné z: <https://operaplus.cz/plzen-planuje-zastreseni-atrria-noveho-divadla/>. [cit. 2024-03-17].

s bezbariérovým přístupem. Do začínající práce na studii se od března 2023 podílejí zástupci města Plzně, Obytná zóna Sylván jako hlavní správce objektu, *Divadlo J. K. Tyla* i architekt Vladimír Kružík. Hlavním cílem je vyladit problémy spojené s bezbariérovým přístupem do prvních řad, jež se staly hlavním terčem kritiky. Se zastřešením by rovněž zmizela i tolik kritizovaná betonová skulptura vejce. Ta by měla být nahrazena jiným kulturním prvkem, který však stále zůstává v tajnosti.³¹⁶

3.2.3 Finální podoba, její funkčnost a záměr

Celý projekt *Nového divadla* byl výjimečný jak v evropském, tak i v republikovém měřítku. V celé Evropě se tehdy stavěla pouze ještě 1 budova výhradně pro divadelní účely.³¹⁷ Internetový web *Visit Plzeň* rovněž uvedl, že „moderní Nové divadlo je jedinou divadelní budovou, která od roku 1989 v Česku vznikla.“³¹⁸

Otevření a zahájení provozu divadla bylo spojené s velkou vlnou rozporuplných reakcí ohledně moderního pojetí budovy. Volba moderní architektury ale nebyla prvoplánová. Původním záměrem Vladimíra Kružíka bylo zapojení diváků do představení už před příchodem do objektu. Snažil se ale také propojit estetiku s efektivitou, a to hlavně v otázce interiéru. Moderní architektura šla navíc v souladu s technickými vymoženostmi, které budova budoucím inscenacím umožňuje.³¹⁹

3.2.3.1 Divadelní prostory

Architektu Kružíkovi záleželo tedy nejen na vzhledu, ale hlavně na funkčnosti prostor. Proto už „při přípravě architektonického návrhu intenzivně spolupracoval se samotnými divadelníky, aby finální podoba divadla nezaujala jenom při pohledu zvenku, ale aby v ní co nejefektivněji probíhal samotný provoz a přípravy na jednotlivé inscenace.“³²⁰

³¹⁶ *Nové divadlo v Plzni čekají změny*. Musical-opereta [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.musical-opereta.cz/nove-divadlo-v-plzni-cekaji-zmeny>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁷ PROKŠ, Václav. *Hochtief odmítá nátlak na Plzeň, na úhradě víceprací však trvá*. Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/hochtief-odmita-natlak-na-plzen-na-uhrade-vicepraci-vsak-trva>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁸ *Nové divadlo*. Online. Visit Plzeň. Dostupné z: <https://www.visitplzen.eu/lokalita/nove-divadlo/>. [cit. 2024-03-10].

³¹⁹ HOLÝ, Tomáš. *Plzeň v létě otevře nové divadlo s magickou fasádou*. Online. Designmag. 2014. Dostupné z: <https://www.designmag.cz/architektura/46450-plzen-v-lete-otevre-nove-divadlo-s-magickou-fasadou.html>. [cit. 2024-03-10].

³²⁰ Tamtéž.

Budova *Nového divadla* je k roku 2024 tvořena ze 2 propojených částí, divadelní a provozní, a nadzemního i podzemního parkoviště. Velká část technického zázemí se nachází v podzemí. Provozní objekt zahrnuje kanceláře, šatny, zázemí pro technický personál a dílny. Zároveň slouží jako hluková bariéra od přilehlé silnice. Divadelní objekt lze rozdělit na 3 části, *Novou* a *Malou scénu* a restauraci *Za Oponou*. Zároveň poskytl všem zaměstnancům veškeré potřebné zázemí.³²¹

Nová scéna, do níž se vstupuje hlavním vchodem skrytým za betonovou fasádou, má kapacitu 461 míst. Hlediště připomíná kinosál o 22 řadách. Výraznou změnou oproti klasickému divadlu je absence lóží i zvýhodněných míst k sezení.³²² Záměrem byl soulad s moderní společností, která není rozdělena na osoby s menší a větší důležitostí. Ze všech míst by mělo být slyšet i vidět přibližně stejně. První řadu navíc od jeviště dělí pouze zhruba 1 metr.³²³ Hlavní sál disponuje moderní jevištní technikou s posuvnou točnou a 8 řízenými posuvnými stoly ovládanými bezhlučnou hydraulikou. Stoly jsou ve 2 řadách, tvoří tzv. primár a sekundár.³²⁴ Stoly je možno snížit, zvýšit, přiblížit, oddálit i naklonit.³²⁵ Právě technická vybavenost moderní budovy z ní tak činí výjimečnou v celorepublikovém měřítku a zároveň dokáže poskytnout divákům nadstandartní divadelní zážitky.³²⁶ Oponu v hlavním sále navrhla Ivana Hejduková ze sdružení *KVADRA*.³²⁷

Malá scéna, jejíž boční vchod se nachází u parkoviště ve vnitrobloku, disponuje kapacitou pro 150 návštěvníků. Vznikla jako prostor pro komornější i kontroverznější náměty. Tzv. black box navíc zvyšuje možnost kontaktu mezi hercem – divákem. Hlediště se nachází přímo

³²¹ *Nové divadlo v Plzni je zkolaudováno, nic nebrání jeho otevření*. Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-zkolaudovano-nic-nebrani-jeho-otevreni>. [cit. 2024-03-10].

³²² *Nová scéna*. Online. DJKT. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/nova-scena>. [cit. 2024-03-10].

³²³ BARBORKOVÁ, Eva. *Hlavní architekt divadla v Plzni je rád za rozporuplné reakce*. Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/hlavni-architekt-divadla-v-plzni-je-rad-za-rozporuplne-reakce>. [cit. 2024-03-10].

³²⁴ *Nové divadlo v Plzni je zkolaudováno, nic nebrání jeho otevření*. Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-zkolaudovano-nic-nebrani-jeho-otevreni>. [cit. 2024-03-10].

³²⁵ *Nové divadlo*. Online. Wikipedia. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A9_divadlo_\(Plze%C5%88\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A9_divadlo_(Plze%C5%88)). [cit. 2024-03-10].

³²⁶ *Nové divadlo v Plzni je zkolaudováno, nic nebrání jeho otevření*. Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-zkolaudovano-nic-nebrani-jeho-otevreni>. [cit. 2024-03-10].

³²⁷ *Nová scéna*. Online. DJKT. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/nova-scena>. [cit. 2024-03-10].

na jevišti a je složeno ze dvou pojízdných konstrukcí, které se upravují podle scény konkrétního představení. Sedadla jsou nahrazena obyčejnými polstrovanými židlemi.³²⁸

3.2.3.2 *Moderní vzhled*

Architekt Vladimír Kružík už od začátku chtěl do průběhu divadelního představení zahrnout samotný exteriér budovy, upustit od prvotních historických staveb a nechat návštěvníky stát se součástí dramatického umění. Záměr byl tedy v jádru mnohem promyšlenější, než se na první pohled může zdát.

Budova byla postavena v moderním architektonickém stylu, dominantním stavebním materiálem se tak stal beton.³²⁹ „*Beton v sobě odráží otisk každé minuty, hodiny a dne, ale také aktuálního počasí nebo přítomných lidí, proto je tak různorodý a vždy originální, ale zároveň působí neuvěřitelně pevně a stabilně.*“. Přesně to v sobě divadlo podle Kružíka ukrývá.³³⁰

Betonová fasáda perforovaná 40 nepravidelnými oválnými otvory má představovat reinterpretaci opony jako předěl mezi realitou a magickým prostředím divadelního představení.³³¹ Architektonickou oponu je možno prosvítit LED reflektory měnícími barvu. Její mírný sklon by zároveň měl lákat veřejnost ke vstupu do objektu.³³² Na vzniklém divadelním náměstí mezi oběma částmi stojí betonová skulptura vejce, která se však odklonila od původních Kružíkových představ, neboť nakonec nebyla pokryta zrcadlovou plochou.³³³ „*Lidé už by si tak na divadlo začali hrát před vstupem, zrcadlový obraz by je vybízel k zastavení, ke hře. Nakonec jsme ho realizovali v pohledovém betonu,*“ uvedl tehdy Kružík.³³⁴

³²⁸ *Nové divadlo v Plzni je zkolaudováno, nic nebrání jeho otevření.* Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-zkolaudovano-nic-nebrani-jeho-otevreni>. [cit. 2024-03-10].

³²⁹ KRUŽÍK, Vladimír a kol. *Nové divadlo v Plzni.* Online. eBeton. Dostupné z: <https://www.ebeton.cz/wp-content/uploads/2014-5-12.pdf>. [cit. 2024-03-10]. s. 1.

³³⁰ Tamtéž, s. 1.

³³¹ ŠVEC, Martin. *Architekt: Divadlo teď vidím všude.* Online. Deník. 2014. Dostupné z: <https://www.denik.cz/plzensky-kraj/architekt-divadlo-ted-vidim-vsude-20140905-3u7c.html>. [cit. 2024-03-10].

³³² *Nová scéna.* Online. DJKT. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/nova-scena>. [cit. 2024-03-10].

³³³ JEŽEK, Petr. *Soud se zabývá vejcem z betonu. Plzeň zaplatila jen část, že je malé.* Online. iDnes. 2017. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/vejce-spor-soud-nove-divadlo-plzen.A170524_135054_plzen-zpravy_pp. [cit. 2024-03-10].

³³⁴ Tamtéž.

Projekty portugalské společnosti *Contemporânea Lda Manuel Graça Dias + Egas José Vieira Arquitectos* byly často označovány za kontroverzní a provokativní. Tato přízviska se nevyhnula ani plzeňskému divadlu.³³⁵

„Je to moderní monumentalita, která k modernímu divadlu a soudobosti patří. Je to moderní záležitost, která bude klasickou za pár let,“ řekl literární historik a divadelní kritik Viktor Viktora.³³⁶

„Jsem spíš na historii, na mě je to moc moderní,“ řekl ČTK bývalý český hokejový útočník Martin Straka.³³⁷

Rozporuplné názory na objekt (i v otázce nabízených služeb a techniky) se objevují i dnes.

*„Nechápu, jak může někdo napsat, že hlavní scéna **Nového divadla** má skvělou akustiku. Ne, nemá! Zvuk se strašně špatně nese, hercům občas není rozumět. Někdy to může být chyba zvukaře, ale tady je zvukař fakt chudák a nadře se. Je to dost škoda, protože muzikálová scéna je poslední léta vynikající a tohle jí ubírá na hodnotě. Další věc, pokud máte problémy s chůzí, neberte si místa v předních řadách. Jelikož vás čeká cesta po různě dlouhých schodech. Dolů a pak zpět nahoru. Opakovaně vidám starší lidi, kteří s tím bojují. U budovy nového divadla naprosto nepochopitelné. A třetí problém - občerstvení v divadle je možné zaplatit pouze v hotovosti, karty neberou. Což v dnešní době je pro spoustu lidí výrazné omezení, jsme zvyklí platit bezkontaktně. Vážně je takový problém pořídit platební terminály? Neumím posoudit kvalitu technického zázemí z hlediska jednotlivých souborů, ale z pohledu diváka je to za mě dost tristní. Betonový vzhled nehodnotím, to je subjektivní. Někomu se to líbit bude, jinému ne,“* uvádí v internetové recenzi Kateřina Kulíková.³³⁸

³³⁵ *Nové plzeňské divadlo navrhne portugalský atelier Contemporânea*. Online. European Theatre Architecture. 2009. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/soucasnost/nove-plzenske-divadlo-navrhne-portugalsky-atelier-contempor-nea.htm>. [cit. 2024-03-10].

³³⁶ *Plzeň otevřela Nové divadlo Smetanovou Prodanou nevěstou*. Online. Zprávy aktuálně. 2014. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/plzensky/plzen-otevrela-nove-divadlo-smetanovou-prodanou-nevestou/r~4705234a32d311e4a7300025900fea04/>. [cit. 2024-03-10].

³³⁷ *Plzeň slavnostně otevřela své Nové divadlo, vyvolává různé reakce*. Online. Blesk. 2014. Dostupné z: https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-live-kulturni-servis/272138/plzen-slavnostne-otevrela-sve-nove-divadlo-vyvolava-ruzne-reakce.html?utm_source=blesk.cz&utm_medium=copy. [cit. 2024-03-10].)

³³⁸ KUKLÍKOVÁ, Kateřina. *Recenze Nového divadla*. Online. Google. Dostupné z: https://www.google.com/search?sa=X&sca_esv=0de2c0e88a68ba99&hl=cs-CZ&biw=638&bih=583&tbn=lcl&q=Divadlo%20J.%20K.%20Tyla%20Nov%20sc%20C3%A9na%20Recenze&rflfq=1&num=20&stick=H4sIAAAAAAAAAAONgkxIXNDYyNzE0MTQwtDS1NLI0NzEzN93AyPiKUD0lsywxJSdfwUtPwVtPlaqyJ1HBL7_s8EKF4uTDK_MSFYJsk1PzqlIXsRKRgCy44r7bwAAAA&rldimm=13274141019592974675&ved=0CBUQ5foLahcKEwigp-ymzfuEAXUAAAAAHQAAAAAQCCQ#lkt=LocalPoiReviews&arid=ChZDSUhNMG9nS0VJQ0FnSUR0cjJlDc0Z3EAE. [cit. 2024-03-17].

„Moderní scéna plzeňského divadla. Skvělá budova, výborná akustika a konečně pohodlné sezení. V sále je dobře vidět i ze zadních řad. Parkování v parkovacím domě u divadla. Výborná představení...,“ pochválil budovu Miloš Zlesa.³³⁹

Na tuto otázku se zaměřila i Michaela Kalinová ve své bakalářské práci při rozhovoru se Stanislavou Topinkovou Fořtovou, stálou členkou plzeňského muzikálového souboru.

„**Jaký je Váš názor na Novou scénu v Plzni? Můžete prosím srovnat podmínky účinkování v bývalém Komorním divadle, Velkém a na moderní Nové scéně?** Tak tohle je krásná otázka, jedno můžu říct, že jsem strašně, opravdu strašně ráda a pyšná jsem na to, že jsem se dožila toho, že bylo postaveno hercům, zpěvákům a tanečnickům divadlo. V dnešní době, kdy se divadla spíš zavírají nebo se to prostě likvidují, tak my můžeme být hrdí, že máme **Nové divadlo**, že se nám postavilo **Nové divadlo**, to jsem strašně ráda. To, že to provázelo nějaké technické záležitosti, že se to někomu nelíbí, myslím vzhled divadla nebo kinový design, prostě toho **Nového divadla**, já si myslím, že každý na to nahlíží jinak. Jedno můžu říct, tady jsou podmínky technický jedny z nejlepších u nás, tady v Čechách, opravdu to divadlo má zázemí, je tady spousta prostorů, všechno je 56 to nový, a v tom je to hodně důležitý, a když bych to porovnála s **Komorním divadlem**, ze kterého jsme odešli, a které pro nás bylo jako takový domov pro všechny, tak tomu trošku chybí, ale to si myslím, že pro ty mladé, kteří tady teď jsou se mnou, tak budou brát to **Nové divadlo** taky za svůj domov, protože to předtím nepoznali. Ale já, protože jsem poznala **Komorní divadlo** a s **Komorním divadlem** ty lidi, který tam účinkovali, který byli mně blízký, tak to považují za svůj domov, a sem, když jsem přišla, tak to na mě trošku působilo, já jsem trošku konzervativní člověk, tak malinko stísněným a betonovým dojmem. Ale člověk si zvykne, jsem strašně ráda a cejtím se tu velice dobře, i když je to všechno strohý. To **Komorní**...Je to o lidech, když tady budou mít partu, bude to pro ty mladé taky domov a **Velký divadlo**, to je kapitola sama o sobě, já říkám, že je krásnější než **Národní divadlo**.“³⁴⁰

³³⁹ ZLESA, Miloš. *Recenze Nového divadla*. Online. Google. Dostupné z: https://www.google.com/search?sa=X&sca_esv=0de2c0e88a68ba99&hl=cs-CZ&biw=638&bih=583&tbm=lcl&q=Divadlo%20J.%20K.%20Tyla%20Nov%C3%A1%20sc%C3%A9na%20Recenze&rflfq=1&num=20&stick=H4sIAAAAAAAAAAONgkxIxNDYyNzE0MTQwtDS1NLI0NzEzN93AyPiKUd0lsywxJSdfwUtPwVtPlaQyJ1HBL7_s8EKF4uTDK_MSFYJSk1PzqlIXsRKRrEgCy44r7bwAAAA&rldimm=13274141019592974675&ved=0CBUQ5foLahcKEwigp-ymzfuEAXUAAAAAHQAAAAAQCC#lkt=LocalPoiReviews&arid=ChZDSUhNMG9nS0VJQ0FnSUR0cjlDc0Z3EAE. [cit. 2024-03-17].)

³⁴⁰ KALINOVÁ, Michaela. *Opereta a muzikál Divadla Josefa Kajetána Tyla v Plzni v proměnách času*. Online. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická. 2019. s. 55, 56.

3.2.4 Pohled vrchního mistra

Umělecko-technický provoz nové divadelní budovy zajišťuje spousta lidí, v jejichž čele stojí vrchní mistr.

Vrchní mistr *Nového divadla* v Plzni v podstatě zastává práci provozního ředitele, jelikož zajišťuje fungování nejen samotných představení, ale i vrátnice, ostrahy, úklidových služeb a dalšího. Pod jeho pravomoci nespadá pouze bilet a garderoba. Dohromady je tedy nadřízeným pro více než 50 zaměstnanců.

Kompletní příprava představení pro večer zaměstná zhruba 50 lidí od kulisáků, strojníků po osvětlovače či rekvizitáře, hladký průběh reprízy už potom obstarává asi 25. Samotný vrchní mistr by měl být teoreticky přítomen na každém představení, a to i ve dnech, kdy se hraje naráz na *Nové* i *Malé scéně*.³⁴¹

3.2.4.1 Medailonek

Vrchním mistrem *Nového divadla* je **BcA. Igor Staškovič**. Vystudoval obor jevištní technologie s konkrétním zaměřením na studiový a muzikálový zvuk na Divadelní fakultě *JAMU*. Je autorem mnoha soundesignů muzikálových představení, jako šéf provozu se také zabývá řízením všech technických složek divadla – strojní technologie, zvuk, akustika i osvětlení. V Plzni začal působit už v roce 2012 jako zvukař v *Komorním divadle*, tedy v době, kdy už se začínala stavět nová divadelní budova. Díky svým zkušenostem se tak stal konzultantem investora pro elektroakustiku a scénického osvětlení,³⁴² během budování docházel pravidelně na stavbu a podílel se na úpravách.

BcA, Igor Staškovič je kromě jiného velice ochotný, vstřícný a komunikativní člověk. Budovu zná ze všech jejích aspektů a dokáže kriticky a objektivně zhodnotit její výhody i nevýhody.

³⁴¹ Rozhovor s BcA. Igorem Staškovičem, vrchním mistrem *Nového divadla DJKT* v Plzni, ze dne 4. dubna 2024. Záznam v archivu autorky.

³⁴² BcA. Igor Staškovič. Online. Institut audiovizuální techniky a akustiky. Dostupné z: <https://iavt.cz/odbornici/bca-igor-staskovic>. [cit. 2024-04-06].

3.2.4.2 Rozhovor

Jak nahlížíte na projekt moderního divadelní budovy?

*Je tady otázka, jestli je moderní divadlo opravdu správná cesta. Moderní divadelní technologie a kvalitnější zázemí pro herce začaly vznikat už v baroku, kdy docházelo k prvním mechanizacím jevištních tahů a úprava akustických možností. S odstupem času se mechanická úroveň divadel posunula na výrazně lepší úroveň, např. **Karlín** má dodnes ruční oponu s konopným lanem, pro níž je potřeba lidské síly. V historických divadlech je mechanizace jeviště závislá na ručních tazích a propadových stolech na kliku. S rekonstrukcí **Velkého divadla** přišla mechanizace stolů. Dodnes jsou tam staré matice a hydraulika s elektropohonem. Tady je znát ten rozdíl. Ruční tahy jsou více o pocitu, projeví se ten lidský element, i když tam obsluha musí mít navázané barevné mašličky, aby se v tom vyznala. Naopak jevištní technika se v **Novém divadle** pohybuje rychleji, má výrazně větší nosnost, je milimetrově přesná a k provozu potřebuje menší počet lidí. Každopádně jí chybí onen nenahraditelný lidský cit. Jak říkám, oboje má svoje.*

Když byste tedy měl porovnat technické zázemí Nového divadla s Velkým, co byste vyzdvihl?

***Velké divadlo** umí v podstatě zajímavější věci. Stoly se dokážou zlomit do obou stran a vytvořit takový „krtinec“. Ale dokáže to pouze jeden typ za celé představení, protože se to musí dole upravit a přizpůsobit této dané situaci, což není možné, když představení už běží. Stoly jsou pomalejší, ale tišší, plus mají výrazně nižší nosnost. Kazetovou točnu mají obě scény, ale ta ve **Velkém** se pohybuje na ocelových lanech, která prokluzují a unesou pouze čtyřtunové kulisy. Při posunu točny uhýbají stoly za chodu, ale nesmí na nich být lidé.*

*My v **Novém divadle** umíme šikmení dopředu i dozadu, ale oblouk nevytvoříme. Zase tento proces lze během představení měnit i opakovat. Stoly mají vyšší nosnost a jsou rychlejší, ale někdy jsou slyšet. Při posunu kazetové točny je nutno nejprve všechny stoly sklidit, pak přejet teprve točnou, ale zase tam během tohoto procesu mohou být lidé. Také má vyšší nosnost, např. *Sunset Boulevard* by ve **Velkém** nemohl být, protože by ten dům jeviště prostě neuneslo.*

Těžko říci, co je lepší, co je horší. Je to spíše otázka žánru a konkrétní inscenace.

Jaké jsou z Vašeho pohledu největší výhody jednotlivých scén Divadla J. K. Tyla?

*Myslím, že právě největší výhodou jsou ty 3 naprosto rozdílné scény: historické **Velké divadlo**, moderní **Nová scéna** i alternativní **Malá scéna**. Každá je něčím specifická, soubory migrují a staví specifické inscenace přímo na možnosti konkrétní scény. Tím se zdokonaluje „výrobní proces“, neohýbá se jiná scéna a je to v tom snazší. V rámci Evropy nadstandardně vybavené divadlo umožňuje rozvíjet dramaturgii, soubory i žánry skokově dopředu i po dalších několika let. Kdyby se opravilo **Komorní divadlo**, což ani fyzicky nešlo, nedokázalo by ani zdaleka nabídnout takový potenciál k vývoji. **Divadlo J. K. Tyla** by velmi pravděpodobně zůstalo regionálním divadlem. Navíc nikdo, kdo se na tom podílí, nezapadá do rutiny. Osvětlovači neustále migrují mezi budovami a udržují se tak neustále ve střehu. Kdyby bylo všechno na **Nové scéně**, tak to na každého působí stále stejně špatně. Vše má svoje a dramaturgové mají tak poměrně volnou ruku při výběru.*

*Ale když bych to bral jednotlivě, tak **Velké divadlo** umožňuje díky půlkruhovému hledišti občas zajímavé pohledy do stran i za rohy, je tam teoreticky lepší akustika pro činohru. Je ale více uniformní a vyžaduje určitý dresscode. Historické budovy mají obecný problém, protože v nich často něco nejde.*

***Nová scéna** je naopak mnohem větší, má opravdu kvalitní technické zázemí, jevištní stoly. Oproti **Malé scéně** nejsou kulisy a kostýmy ani tak detailní. Díky hledišti připomínající kino divák kulisy v podstatě nevidí ze stran, scénograf řeší záhledy hlavně z výšky, aby to do sebe všechno pasovalo. Výrazně to bylo znát u Billyho Elliota, kterého dělal stejný výtvarník (Dave Benson) jako Sweeneyho Todda na **Malé scéně**, protože byl mnohem méně propracovanější. Nová budova umožňuje více zásahů, díky viditelným lávkám nad hledištěm nebo jiným faktorům tam mohu přidat věci, které bych v historickém divadle nemohl. Třeba v Malém princí můžu dát do hlediště díky kotvě ve stěně baobab. To by mi jinde nedovolili, zvlášť ne památkáři v historické budově. Herci zde v podstatě diváky nevidí, protože jsou oslněni před tmavou částí hlediště a málokdy se k nim dostanou na více než 2 – 4 metry, takže je to méně osobnější.*

*Na **Malé scéně** je zase výrazně větší pohoda. Nic zvláštního neumí, pouze se tam kulisy musí vejít. Zase tam hrají mnohem důležitější roli drobnosti ve světlech, projekcích, hereckém projevu. Vše je tak mnohem detailnější a propracovanější. Herci také dostanou okamžitou reakci, je velký rozdíl hrát na metr a hrát na těch metrů dvacet.*

*Mně osobně se v **Novém divadle** líbí chybějící dresscode. Ten není ani do Velkého, ale u nás v Novém už vůbec. Když jsem na **West Endu**³⁴³, tak tam mohu celý den chodit v kraťasech společně s ostatními turisty jako do kina, protože je to tam normální a běžné. Diváci jsou tam a většinou i zde mnohem uvolněnější. Nové divadlo může přitáhnout úplně jinou skupinu lidí (např. dělníků), protože to pohodlí se přibližuje puštěnému Netflixu u televize a zároveň si k tomu odnesou nový kulturní zážitek.*

Když o tom takhle mluvíte, myslíte, že moderní demokratická budova motivovala k návštěvě další diváky?

*Myslím, že určitě. Začínal jsem v **Komorním divadle** a teď často sedívám nahoře, takže mohu pozorovat příchozí. Takhle od pouhého pohledu bych určitě řekl, že se skupina navštěvující naše divadlo neustále rozšiřuje i třeba mezi dělníky a škodováky, protože neřeší oblek, který jim je nepohodlný.*

Diváci si nejvíce stěžují na špatnou akustiku Nového divadla, i přes nový elektro-akustický dozvuk, který tam byl poměrně nedávno nainstalován. Čím to je způsobeno, že je ve Velkém divadle lépe rozumět?

*Hlavně myslím, že lze těžko říct, jestli je akustika **Nového divadla** dobrá či špatná, nebo jestli elektro-akustický dozvuk funguje nebo nefunguje, neboť existuje opravdu mnoho proměnných.*

Stavební akustika existuje, ale je specifická pro určitý soubor. Liší se sklonem stěn i materiály, ale muzikál má jiné požadavky na odraz zvuku než opera i než činohra. V polském Řešově je divadlo, které má posuvné panely upravující se pro činohru a operu. Muzikál už tam ale neudělají. Obecně se odborníci ze zahraničí diví, že jsme na jedné scéně schopni hrát jeden den činohru, druhý operu a třetí muzikál. To se v zahraničí neděje.

Velké divadlo je sál pro živý zvuk. Obecně operní domy a historická divadla postavená kolem roku 1900 mají orchestríště a forbinu před portálem (= pod zlacenou kupolí), cokoli na forbině nebo orchestru se nese stejným akustickým prostorem do hlediště. Cokoli se stane za hledištěm je tlumené fyzickou masou portálu. Právě proto je jim lépe rozumět. To je ale špatné prostředí třeba pro akusticky živý muzikál. Jeho orchestr bude vždy nahlas, nejde ztlumit, neboť je pro hudebníky nesmírně náročné zahrát pianissimo, a rychle se může změnit na hluk.

³⁴³ Divadelní oblast v centru Londýna.

*V **Novém divadle** naopak před portálem není nic. Nad pojízdným portálem s plyšovou oponou chybí strop, protože tam fyzicky nejde dát, jelikož by zabil ten prostor, a tím pádem i možnosti toho divadla. Vše je tedy za portálem (včetně první řady). Dřevo s kobercem navíc není tak akusticky odrazné jako štuka. Herec ale naopak může hrát po celém prostoru 28 metrů jeviště, to se ve **Velkém divadle** stát nemůže, tam se hraje v podstatě na předních 12 metrech.*

*Elektro-akustický dozvuk L-Acoustics, který je na **Nové scéně** nově nainstalovaný, poslouchá vše, co se v sále děje. Veškerý zvuk, který se dostane přes hranu forbíny se roznese do sálu stejně. Dozvuk totiž pomáhá roztáhnout zvuk z prvních 2 řad do zbylých 20. Pokud herec hraje tak, že je mu na hraně forbíny rozumět, je mu tak rozumět v sále všude stejně. Naopak pokud má problém už on, tak to nelze spravit a zvukař mu nepomůže ani „svěcenou vodou“.*

Systém umí 2 věci dohromady: muzikál i živou hudbu. Pro živou funguje automaticky, pro muzikál je to z velké části práce zvukaře. Ten je schopen si každý tón poslat jinam a tón je potom výrazně čistší, brilantnější, ale zase každou chybu přizná násobně výrazněji. Když se někdo při zpěvu utrhne, je to opravdu slyšet, navíc divák okamžitě pozná, kdo to byl. Nad jevištěm také visí 2 mikrofony, díky systému lze dověsit další potřebné věci třeba pro koncerty, které jdou dozapojit do dozvuku. Ten pak ale zachycuje opravdu veškerý zvuk od ventilátoru po klapání podpatků a šustění šatů, proto to tam není možné ponechat na stálo.

*Ten systém je velmi propracovaný, ale neustále upravovaný. Pro každou inscenaci se speciálně nastavuje, kvůli tomu nelze nastavit nastálo. Když tady kluci elektro-akustický dozvuku L-Acoustics instalovali, zjistili, že ne vše funguje, jak by mělo a jak si to vymysleli. Od té doby sem jezdí a provádí různé opravy i úpravy. Pro lepší představu např. Španělská muška se hrála ještě na prvním set-upu, teď už jsme o dvě úrovně výš. Přerod od pořízení dozvuku je tedy obrovský, ale divák ho není schopen pojmut, protože ho nikdy neslyšel vypnutý. Když vejdete do sálu, už je vše zapnuté. Opereta Candide je třeba zajímavá, protože obsahuje části, u nichž není v lidských silách, aby herci přezpívali orchestr, takže jsou podpořeni porty. Díky dozvuku ale ani lidé z **West Endu**, kteří se na to jeli podívat, nerozpoznali živý zvuk od toho přeneseného.*

*Také díky tomu, že jsme první divadlo na světě s tímto systémem, jezdí do Plzně lidé z celého divadelního světa včetně londýnského **West Endu**. Takže prestiž plzeňského divadla roste, protože o nás vědí třeba v Barceloně nebo i v Singapuru.*

Co se týče opery, tak té není rozumět nikdy. I když stojím přímo mezi nimi, tak jim při zpěvu nerozumím a vlastně jim jako posluchač ani rozumět nemám. Muzikálovým zpěvákům bude rozumět víceméně vždycky, jejich zpěv je přenášen pomocí mikroportů a reproduktorů. U činohry opravdu záleží na schopnostech herce. Martinovi Stránskému budu rozumět vždycky i bez dozvuku, pokud si naopak někdo šlape na jazyk nebo lepí písmenka k sobě, nepomůže mu nic.

Ještě se vrátím k Vaší práci. Podílíte se i Vy osobně na tvorbě jednotlivých inscenací?

Primárně je to práce režiséra a scénografa, ale samozřejmě jsem toho součástí. Pojmout strojní technologii této budovy je v podstatě nadlidský úkol. Pro lepší představu, naprogramovat jeviště zde umí 3 strojníci, zbytek se stará o jeho obsluhu. Podlaha zde má tzv. primár a sekundár, tedy dvě řady stolů nad sebou. V určitých okamžicích se lze dopočítat pouze k relativním vzdálenostem, takže strojníci musí přemýšlet, co se děje několik tahů předtím i potom. Celá tato práce je nesmírně složitá.

A na závěr, co byla z hlediska techniky nejsložitější inscenace na nastudování?

Obecně je nejsložitějším muzikál, ale to v celosvětovém měřítku. Pro nás to rozhodně byla Elisabeth. Uřídit stoly nebyl problém, v podstatě je to jedna velká videohra na počítači a jednotlivé pohyby jsme naprogramovali. Spousta kulis se ale vynořovala zesponu, což umožňoval pohyb jednotlivých stolů. Mezitím tam permanentně byli lidé, kdyby tam někdo uvízl, tak to sice nikoho nezabije, ale to představení se kompletně zastaví. Stejný problém řešíme v Kozí válce. Naopak na přestavbu mezi dějstvími byla nejnáročnější Veselá vdova. Tam jsme to poprvé zvládli za hodinu a dvacet minut, takže to chtělo spoustu tréninku a práce, než jsme ten čas stáhli na dobu divácké pauzy, tedy 22 minut.³⁴⁴

³⁴⁴ Rozhovor s BcA. Igorem Staškovičem, vrchním mistrem *Nového divadla DJKT* v Plzni, ze dne 4. dubna 2024. Záznam v archivu autorky.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V teoretické části diplomové práce jsem zkoumala dějiny plzeňského divadelnictví. Charakterizovala jsem jeho historii od počátku až do současnosti. Zvláštní pozornost jsem ale věnovala místům, objektům a prostorům, které sloužily či dnes slouží k divadelním účelům. V závěrečné kapitole o *Divadle J. K. Tyla* jsem se kromě jeho samotného vývoje zaměřila nejen na *Velké divadlo*, ale zejména na to *Nové*. Největší divadelní budovy v Plzni jsou totiž velmi rozdílné v otázce exteriéru i interiéru, ale také formou zpracování jednotlivých uváděných inscenací.

Praktickou náplní mé diplomové práce se stal výzkum týkající se *Nového divadla* v Plzni. Aplikovaná část nejdříve představí cíl, metodiku výzkumu i metody vyhodnocení získaných dat. Jednotlivé otázky a jejich odpovědi rozebere a vytvoří k nim příslušné grafické zpracování pro lepší přehlednost. Ze všech odpovědí následně sestaví finální vyhodnocení.

1. Cíl výzkumu

Na závěrečnou kapitolu o *Novém divadle DJKT* navazuje následující výzkum, pro něhož byla využita metoda dotazníkového šetření. Jejím cílem bylo zjistit, zda v *DJKT* roste návštěvnost a jestli na to má moderní budova poskytující nové technické možnosti vliv. Dotazník rovněž zkoumá, zda architektura přilákala diváky mladší generace. Také se zabývá otázkou kontroverze, kterou moderní architektura divadla může vzbuzovat. Vzhledem k rozdílnosti slohů obou objektů *Velké* i *Nové divadlo* také porovnává, a to z několika hledisek (vybavení, služby, technické možnosti, bezbariérovost), a snaží se stanovit jejich vzájemné výhody a nevýhody. Kromě jiného zjišťuje, jestli tvůrcům poskytlo *Nové divadlo* větší možnosti. Na závěr se zabývá otázkou, zda by veřejnost upřednostnila spíše moderní vybavení a jeho potenciál nad historickou hodnotou *Velkého divadla*.

2. Metodika

Pro svůj kvantitativní výzkum jsem zvolila metodu dotazníkového šetření. Jedná se o techniku terénního sběru dat, při němž jsou data a údaje získávány prostřednictvím otázek a odpovědí z formuláře. Pro přidání kvalitativní složky má velká část otázek možnost vlastního vyjádření.³⁴⁵

Při jeho tvorbě jsem se snažila dodržet zásady dotazníkového šetření: jasnost a srozumitelnost, objektivitu, jednoznačnost, logickou návaznost.³⁴⁶

Součástí samotné tvorby dotazníku se stal předvýzkum, k němuž byly využity odpovědi 10 dobrovolníků. Tito zájemci poskytli zpětnou vazbu ohledně formy i obsahu, tedy srozumitelnosti otázek, jejich logické návaznosti a celkové přehlednosti. Jejich odpovědi nejsou součástí závěrečného výzkumu z důvodu následné opravy otázek a jejich přidání.

2.1 Dotazník

Dotazník obsahuje **4 demografické údaje a 38 otázek** (21 povinných, 20 nepovinných), z toho: 11 otevřených (dobrovolných), část jich slouží k vysvětlení předchozí odpovědi; 7 polytomických uzavřených; 21 polytomických s možností *jiné* (s možností vlastní otevřené odpovědi). Jednotlivé dotazy lze rozdělit do **4 kategorií**: klasifikační; sledující návštěvnost *DJKT*; hodnotící budovu *Nového divadla* a její moderní architekturu; porovnávající *Velké* a *Nové divadlo*. K dotazníku je zároveň poskytnuta obrazová příloha a stručný popis divadelních budov pro lepší orientaci.

Předložený formulář byl pro všechny respondenty **identický**. Jako platforma byly zvoleny *Formuláře Google*, které umožňují tvorbu online dotazníků pro širokou veřejnost zcela zdarma. Poskytnutá data i pak částečně zpracovávají. Dotazník byl volně **sdílen na několika platformách** (sociální sítě – *Instagram, Facebook, Whatsapp*; osobní korespondence – email, zprávy) vícero zprostředkovateli. Proto není možné zcela přesně určit, jakým způsobem se o výzkumu konkrétní respondent dozvěděl. **Etická stránka** výzkumu byla dodržena pod následujícími podmínkami: **důvěrnost** (naprostá anonymita a nemožnost identifikace

³⁴⁵ JUŘENÍKOVÁ, Petra. *Kvantitativní výzkum*. Online. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/07-kvantitativni.html. [cit. 2024-03-17].

³⁴⁶ Tamtéž.

jednotlivých odpovědí); **poučený souhlas** s poskytnutím odpovědí pro výzkum (zveřejnění šetření veřejnosti pro akademické účely výzkumu).

2.2 Respondenti

Pro následující výzkum byly využity odpovědi 323 respondentů. Účastnit se mohl každý, kdo obě budovy alespoň jednou navštívil. Údaje byly získány **zprostředkovaně**, prostřednictvím subjektivních výpovědí tázaných. Výpovědi všech respondentů byly poskytnuty **anonymně**. Dílčími kritérii pro klasifikaci respondentů se staly pohlaví, věk, místo původu, pracoviště. Ani mezi respondenty navzájem, ani mezi respondentem a poskytovatelem dotazníku **nedošlo k přímé interakci**.

2.3 Metody vyhodnocení získaných dat

Díky internetové platformě bylo umožněno hromadné získání většího množství dat. Data jsou po matematicko-statistické stránce zaznamenány v grafech a tabulkách, potom upravené v programu *Microsoft Excel*, prvotní zpracování poskytují služby samotné internetové platformy *Formuláře Google*.

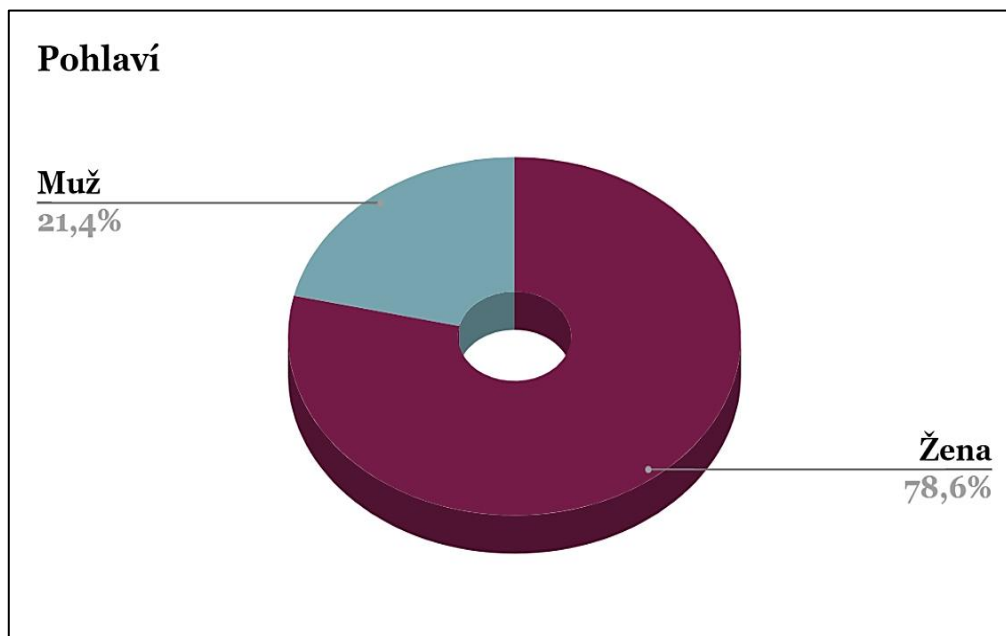
Pro grafické zpracování jsou využity převážně výsečové grafy, jen pro otázky se zaškrťovanými políčky jsou využity grafy sloupcové. Jejich vyhodnocení je shrnuto procentuálně. Použité barvy odkazují na barvy 4 souborů *Divadla J. K. Tyla*. Každá otázka je zpracována jednotlivě a je u ní uveden počet odpovědí, jelikož některé otázky byly nepovinné. Každý graf je doplněn shrnujícím komentářem. Odpovědi u možností *Jiné* (vlastní otevřená odpověď respondentů) jsou v grafech sumarizovány a shrnuty v komentářích pod nimi. Výsledky dotazů vyžadujících pouze otevřenou odpověď vlastními slovy nejsou zaznamenány v grafech, nýbrž v jednotném textu. Některá vyjádření jsou citována doslovně.

Celkové výsledky výzkumu jsou vyhodnoceny až závěrečném hodnocení dotazníku.

3. Výsledky výzkumu

3.1 Demografické údaje zkoumaného vzorku

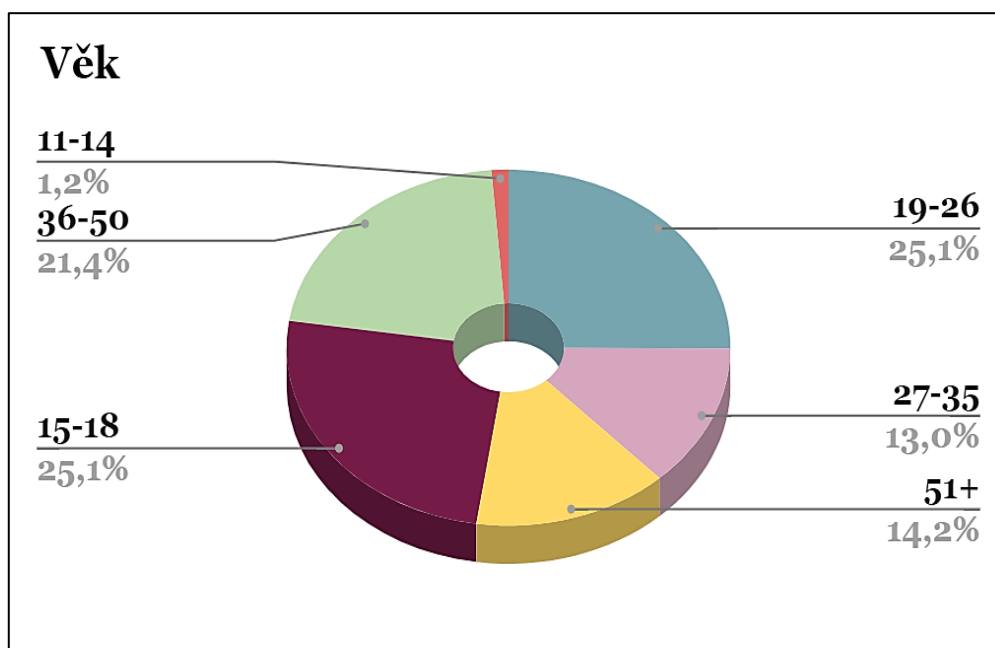
Údaj č. 1: Pohlaví

Graf č. 1: Pohlaví
(323 odpovědí)

Z grafu č. 1 vyplývá, že na dotazník odpovědělo celkem **69 mužů** a **254 žen**, kterých je výrazně více.

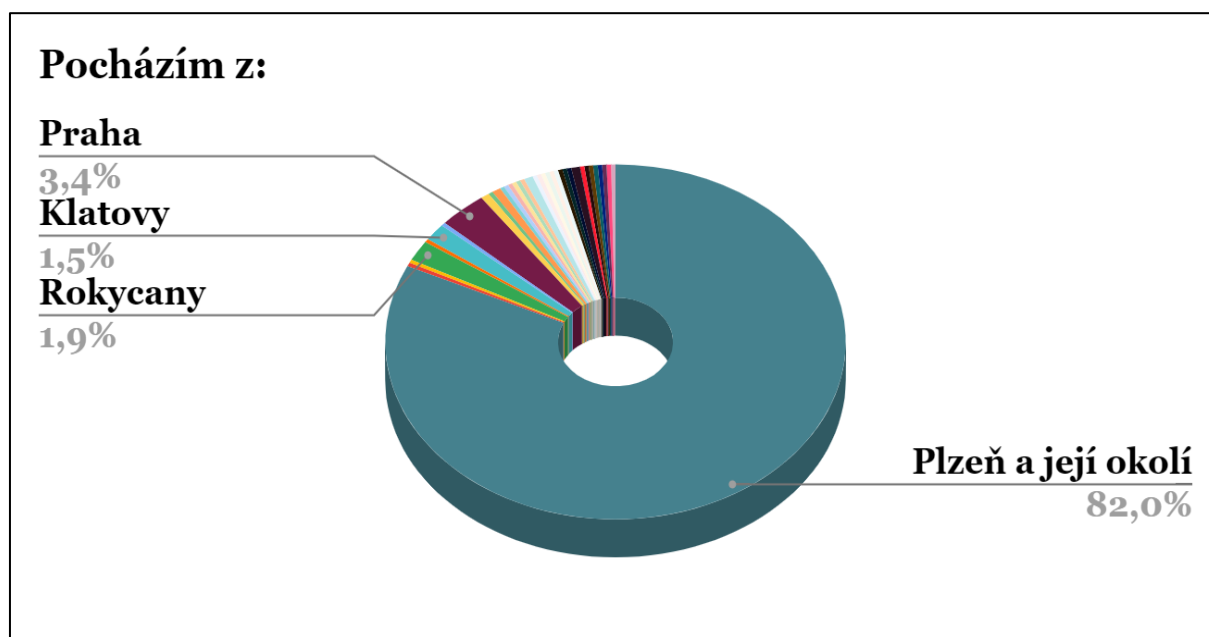
Údaj č. 2: Věk

Graf č. 2: Věk
(323 odpovědí)

Zkoumaný vzorek byl rozdělen do 5 věkových kategorií: **11-14: 4** respondenti, **15-18: 81** respondentů, **19-26: 81** respondenti, **36-50: 69** respondentů, **51+: 46** respondentů. S výjimkou nejmladší kategorie lze říci, že jsou jednotlivé skupiny relativně vyrovnané.

Údaj č. 3: Místo původu

Graf č. 3: Pocházím z:
(323 odpovědi)

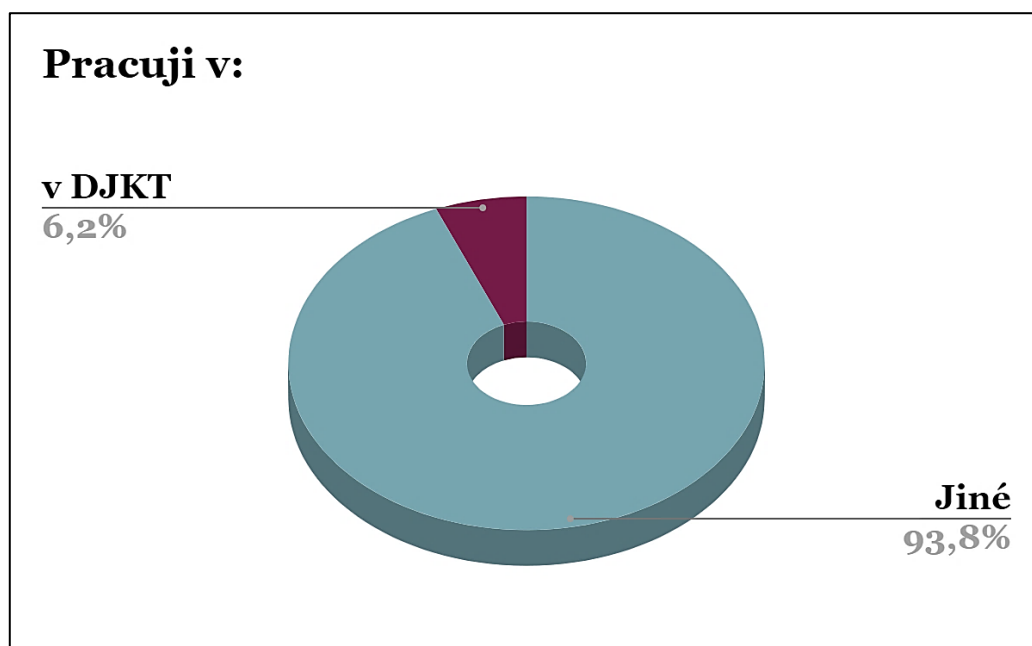
Na grafu č. 3 jsou v legendě znázorněné pouze nejčastější odpovědi. Z **Plzně a jejího okolí** pocházelo celkem **265** lidí. **58** respondentů ale pocházelo z celé republiky (a dokonce i z **Banské Bystrice**) včetně **Ostravy, Olomouce, Třebíče** a dalších měst.

Plzeň a její okolí	265
Praha	10
Rokycany	6
Klatovy	5
Střední Čechy	3
Domažlice	2
Chomutov	2
Jižní Čechy	2
Karlovy Vary	2
Liberec	2
Most	2
Olomouc	2
Ostrava	2
Třebíč	2
Banská Bystrica	1

Beroun	1
Beroun	1
Blovice	1
Česká Lípa	1
Horáždovice	1
Horšovský Týn	1
Kaplice	1
Kožlany	1
Mělník	1
Prachatice	1
Rožnov pod Radhoštěm	1
Sokolov	1
Tábor	1
Trutnov	1
Zlín	1

Tabulka č. 1: Přesné počty z grafu č. 3

Údaj č. 4: Zaměstnání

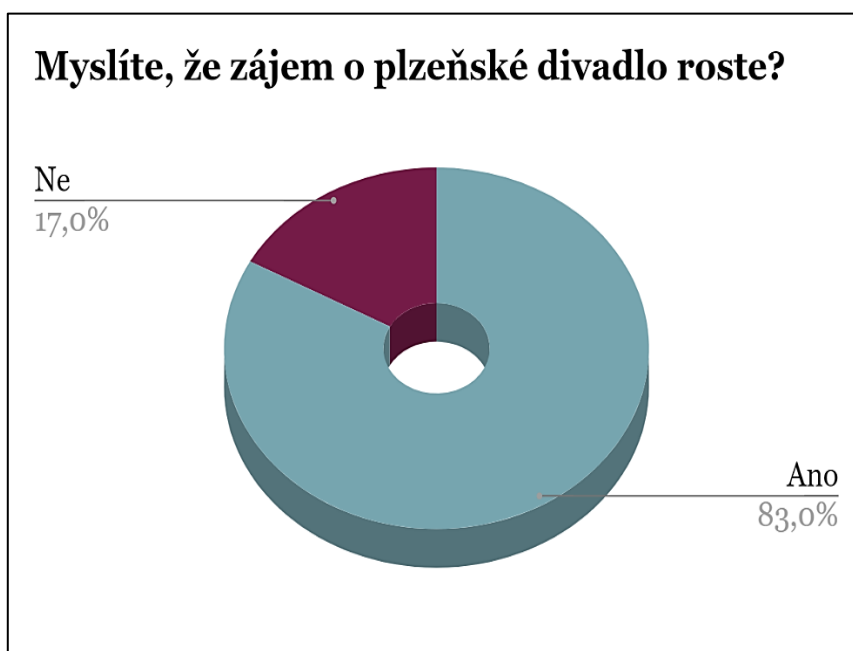

Graf č. 4: Pracuji v:
(323 odpovědí)

Výzkumu se podle grafu č. 4 zúčastnilo celkem **20** lidí pracujících v Divadle J. K. Tyla. Zbylé **303** lze charakterizovat jako běžné a nezaujaté návštěvníky.

3.2 Otázky

Otázka č. 1: Myslíte, že zájem o plzeňské divadlo roste?

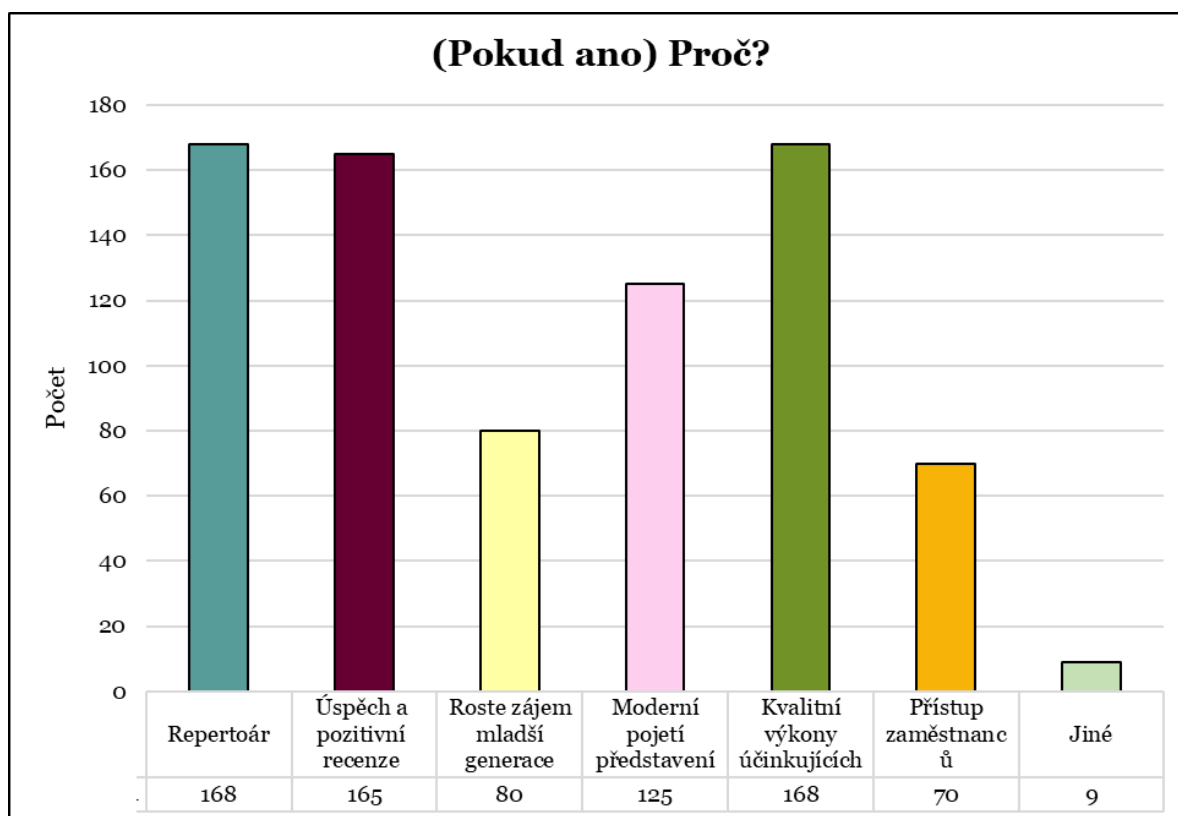

Graf č. 5: Myslíte, že zájem o plzeňské divadlo roste?

(323 odpovědí)

První uzavřená otázka se zaměřovala pouze na růst zájmu o plzeňské divadlo. Podle odpovědí lze usoudit, že návštěvníci se v poměru **268 : 55** shodli vcelku jednoznačně na odpovědi *Ano*.

Otázka č. 2: (Pokud ano) Proč?

Graf č. 6: (Pokud ano) Proč?

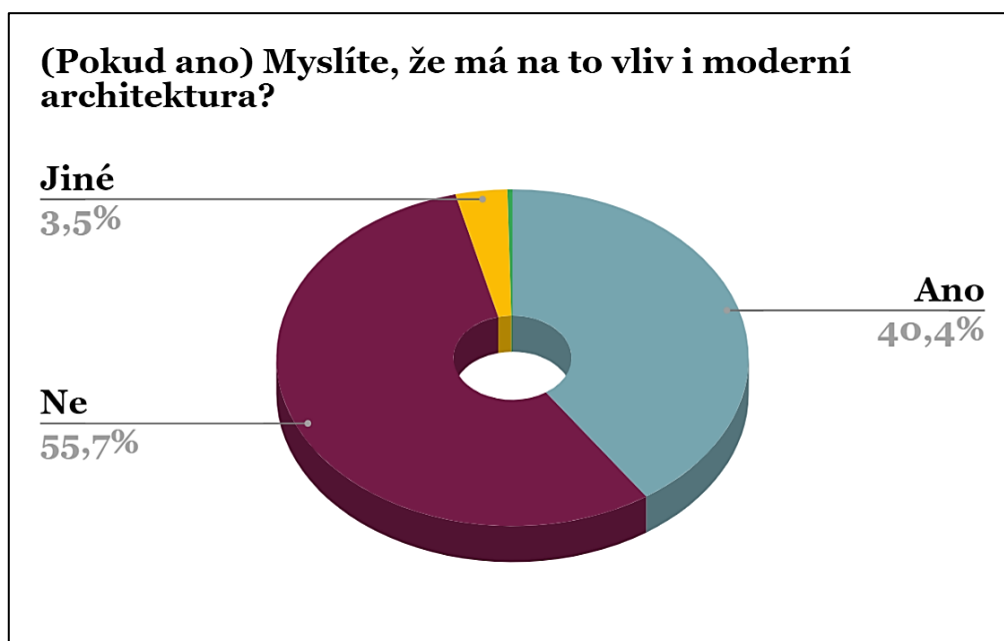
(271 odpovědí)

Následující otázka navazovala na tu předchozí. Pokud v ní respondent odpověděl *Ano*, zaškrtl zde všechny možnosti, se kterými souhlasil. Velká většina zaškrtnula 2-3 políčka.

Dle výsledků sloupcového grafu zájem roste zejména díky repertoáru, kvalitním výkonům účinkujících a modernímu pojetí jednotlivých inscenací. Diváky rovněž láká úspěch a pozitivní recenze.

Někteří respondenti (9) se vyjádřili v možnosti *Jiné*. Mezi nimi se jako důvod objevovala kvalita muzikálového souboru. Podle odpovědí lze tedy usoudit, že se na vzrůstu zájmu podílí více faktorů.

Otázka č. 3: (Pokud ano) Myslíte, že má na to vliv i moderní architektura?

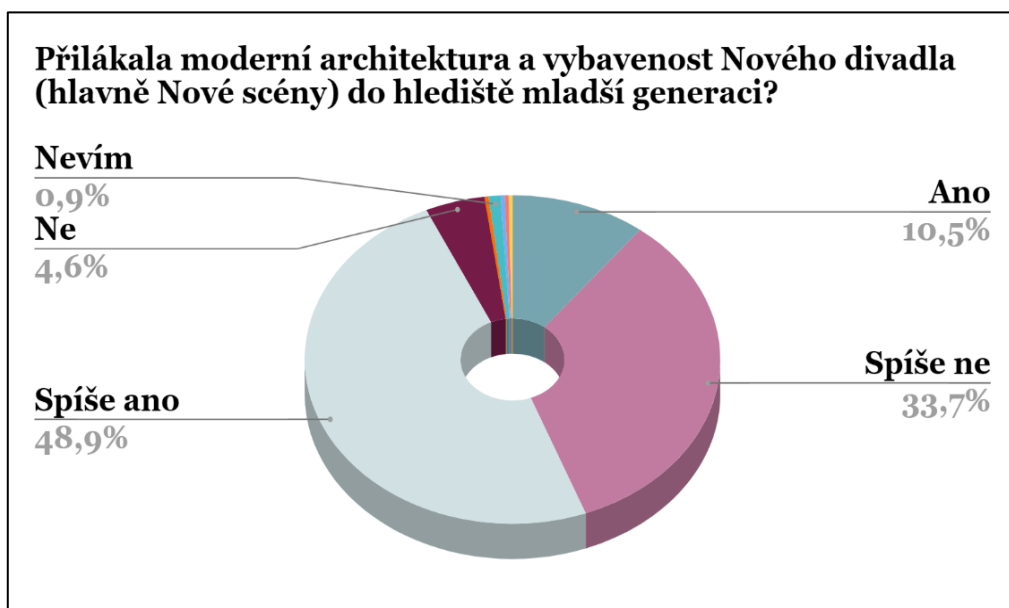

Graf č. 7: (Pokud ano) Myslíte, že má na to vliv i moderní architektura?
(283 odpovědí)

Třetí otázka rovněž navazovala na tu první, pokud si respondent myslel, že zájem o plzeňské divadlo roste, odpověděl i na otázku č. 3. Graf č. 3 ukazuje, že se lidé spíše přiklání názoru, že na rostoucí návštěvnost a zájem o *DJKT* moderní architektura vliv úplně nemá. Přesto jsou ale odpovědi víceméně vyrovnané, 157 pro *Ne*, 114 pro *Ano*. Z celkového počtu 283 jich vlastní názor vyjadřuje 9.

Podle některých se pro mladší stala příjemným bonusem, naopak konzervativnější starší generaci ze začátku spíše odrazovala i kvůli špatnému přístupu do spodních řad v hlavním sále. Větší kritika také pochází od lidí, kteří do divadla často nechodí. Další uvedli, že na návštěvnost nemá vliv přímo moderní architektura, ale hlavně jevištní technika *Nové scény*.

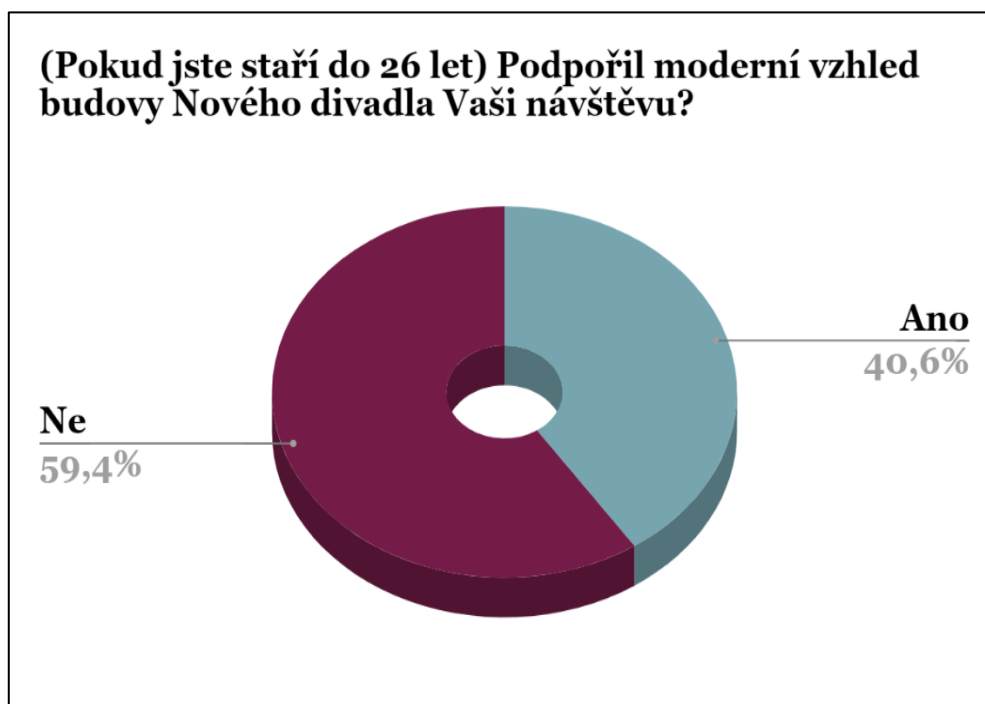
Otázka č. 4: Přilákala moderní architektura a vybavenost *Nového divadla* (hlavně *Nové scény*) do hlediště mladší generaci?

Graf č. 8: Přilákala moderní architektura a vybavenost *Nového divadla* (hlavně *Nové scény*) do hlediště mladší generaci?
(323 odpovědí)

Hlavním cílem moderní architektury bylo přilákat do publika mladou generaci diváků. Z výzkumu lze tento cíl považovat spíše za úspěšný než neúspěšný. Pro odpovědi *Ano* + *Spíše Ano* se vyjádřilo **192** odpovídajících. **124** s touto myšlenkou úplně nesouhlasilo. Zbylých **7** zůstalo neutrálních.

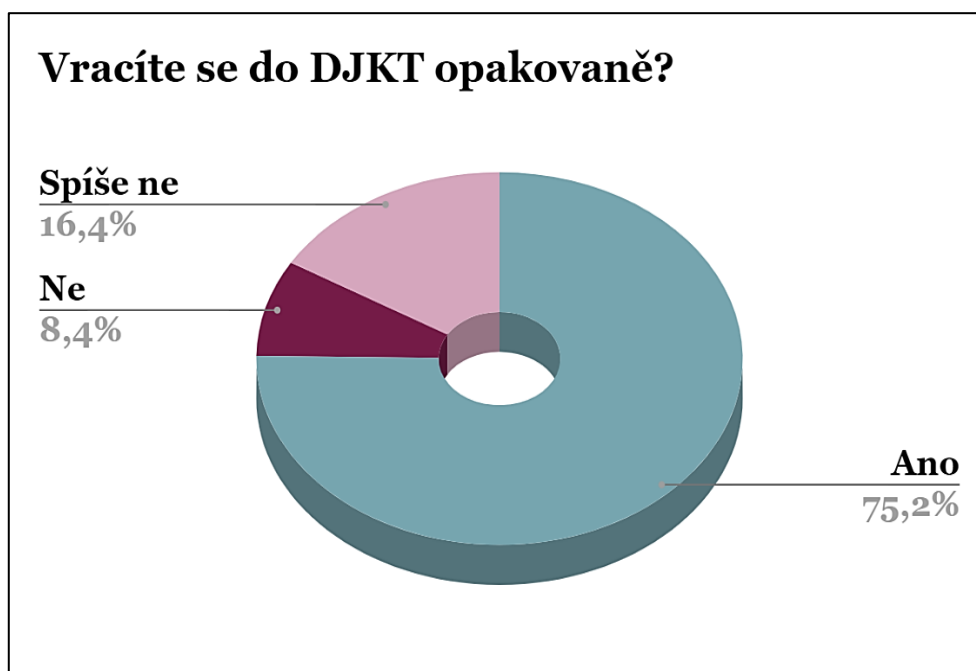
Otázka č. 5: (Pokud jste staří do 26 let) Podpořil moderní vzhled budovy *Nového divadla* Vaši návštěvu?

Graf č. 9: (Pokud jste staří do 26 let) Podpořil moderní vzhled budovy *Nového divadla* Vaši návštěvu?
(175 odpovědí)

Graf č. 9 se týkal pouze dotazovaných starších do 26 let. Z jejich odpovědí lze oponovat předchozímu závěru, neboť moderní architektura se na návštěvě divadla mladou generací spíše nepodílela. Ze **175** se pro *Ano* vyslovilo pouze **71**.

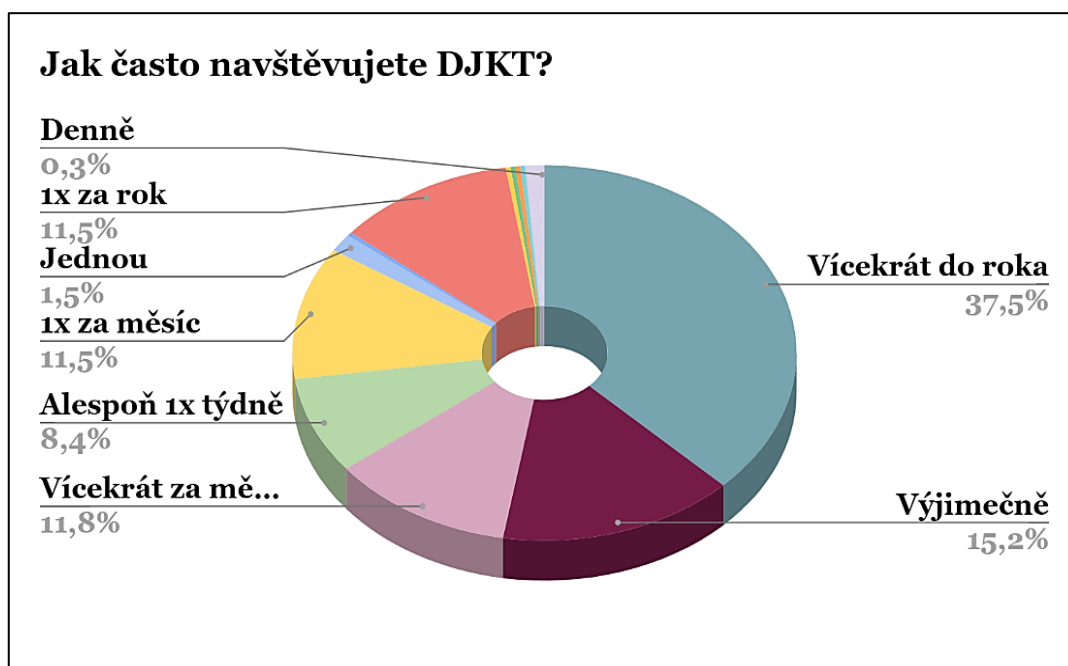
Otázka č. 6: Vracíte se do *DJKT* opakovaně?

Graf č. 10: Vracíte se do *DJKT* opakovaně?
(323 odpovědí)

Graf č. 10 ukazuje, že velká většina respondentů se do plzeňského divadla vracívá opakovaně, **53** se tam vrací výjimečně a posledních **27** tam bylo pouze jednou.

Otázka č. 7: Jak často navštěvujete *DJKT*?

Graf č. 11: Jak často navštěvujete *DJKT*?

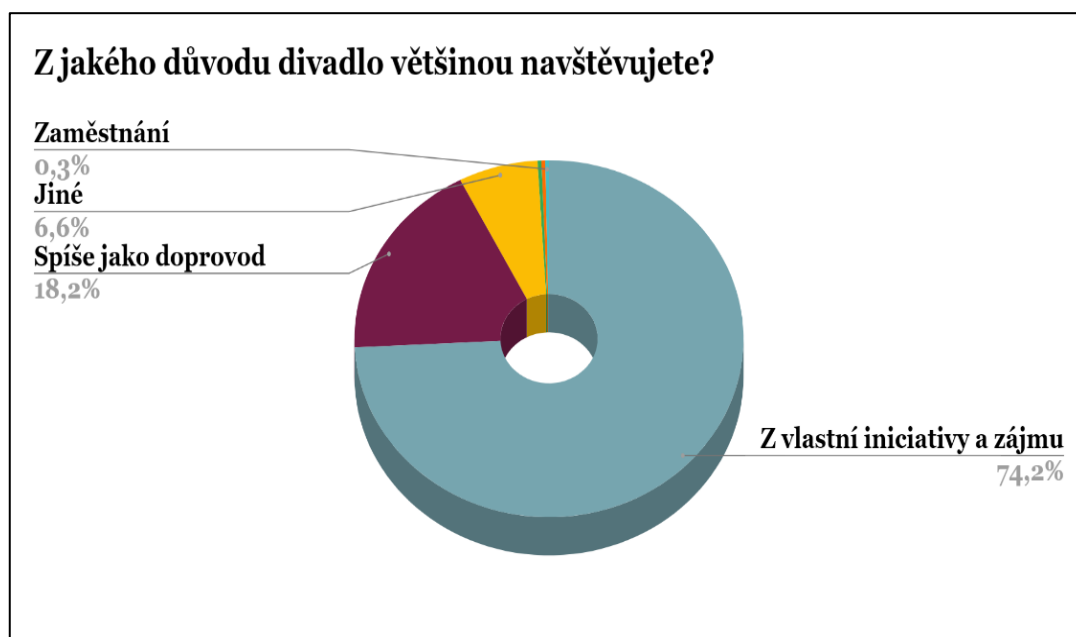
(323 odpovědí)

Vícekrát do roka	121
Výjimečně	49
1x za rok	37
1x za měsíc	35
Jednou	29
Vícekrát za měsíc	28
Alespoň 1x týdně	24

Tabulka č. 2: Přesné počty z grafu č. 11

Jak ukazuje graf č. 11 a tabulka č. 1 tak návštěvníci se nejčastěji vrací několikrát během roku. **87** respondentů se tam minimálně 1x za měsíc ale objeví.

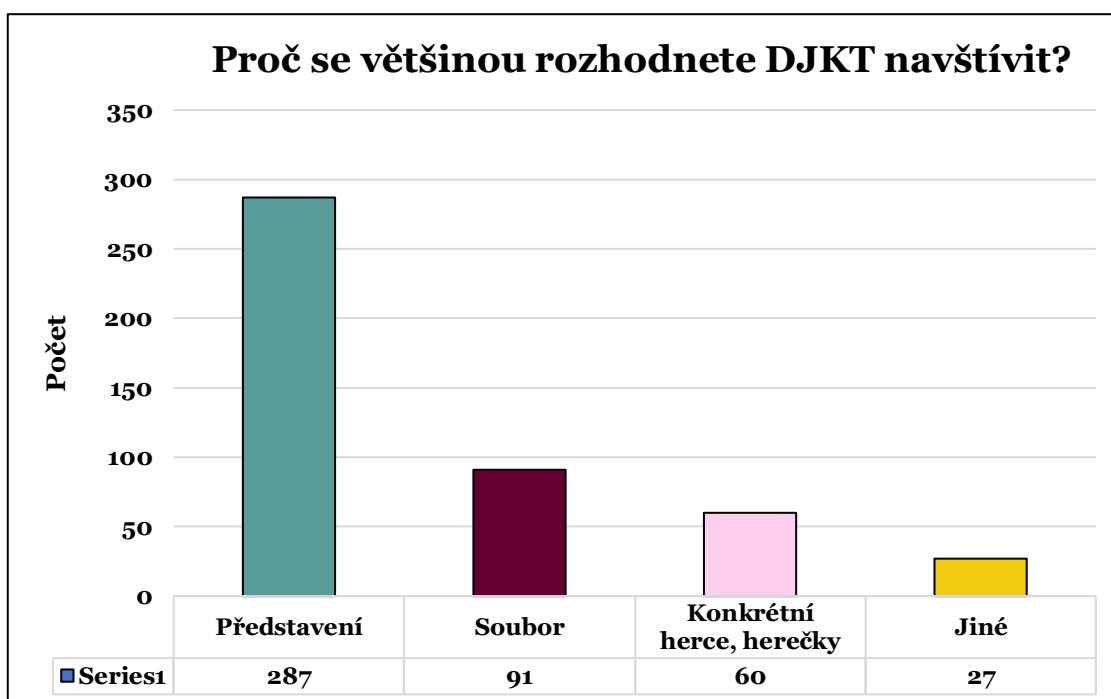
Otázka č. 8: Z jakého důvodu divadlo většinou navštěvujete?

Graf č. 12: Z jakého důvodu divadlo většinou navštěvujete?
(318 odpovědí)

Graf č. 12, u kterého byla na žádost otevřena možnost označit více odpovědí, zobrazuje, že **236** dotazovaných navštěvuje divadlo z vlastní iniciativy a zájmu, pouhých **58** kulturní večer v divadle úplně nevyhledává a přidává se spíše jako doprovod. **20** tázaných v DJKT pracuje. V možnosti *Jiné* se často objevovala jako důvod návštěvy školní exkurze.

Otázka č. 9: Proč se většinou rozhodnete *DJKT* navštívit?

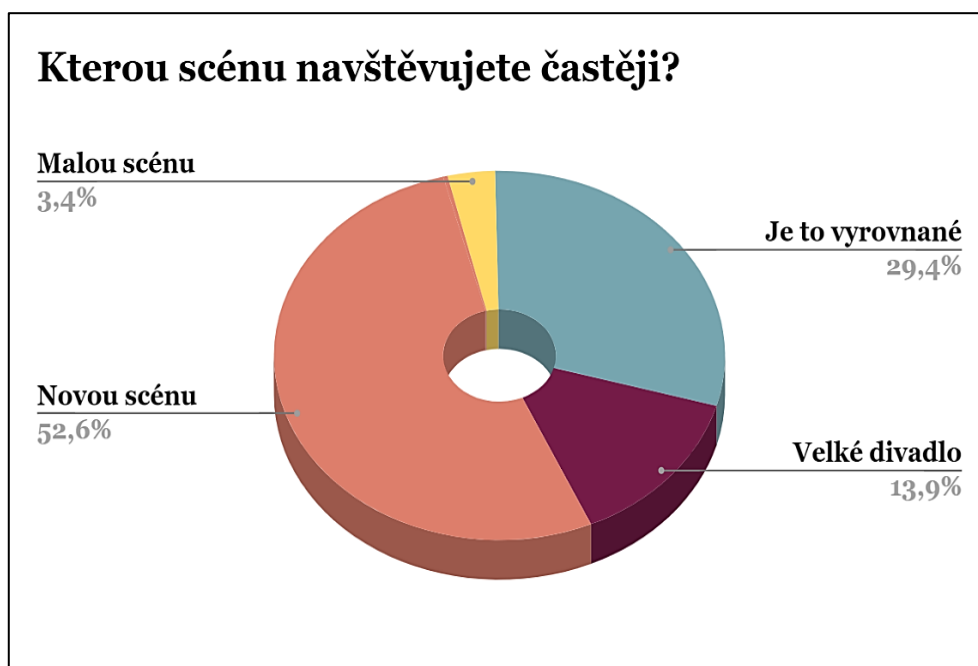

Graf č. 13: Proč se většinou rozhodnete *DJKT* navštívit?

(323 odpovědí)

U otázky č. 9 bylo rovněž možné označit vícero odpovědí. Návštěvu nejvíce ovlivňuje představení, ale i soubor a konkrétní účinkující mají na tom svůj podíl. V dalších odpovědích se objevovalo převážně předplatné.

Otázka č. 10: Kterou scénu navštěvujete častěji?

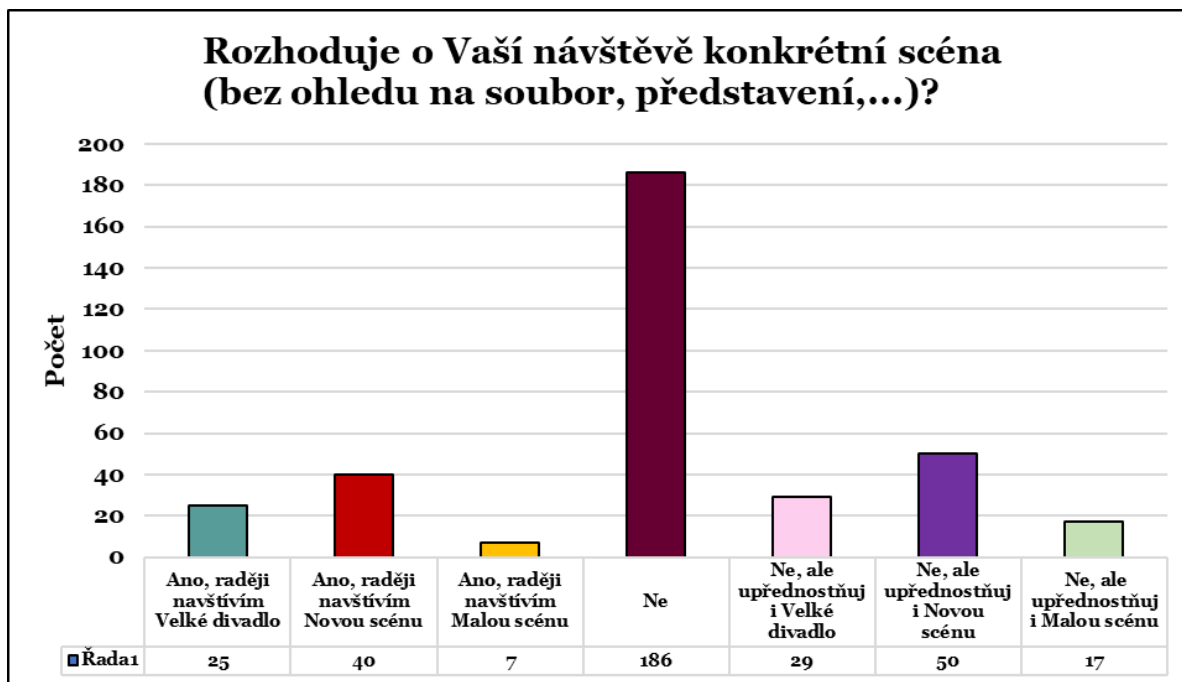

Graf č. 14: Kterou scénu navštěvujete častěji?

(323 odpovědí)

Z grafu č. 14 vyplývá, že **170** respondentů navštěvuje nejčastěji *Novou scénu*. **87** lidí ale sály pravidelně střídá, *Velkému divadlu* holduje **45** tázaných.

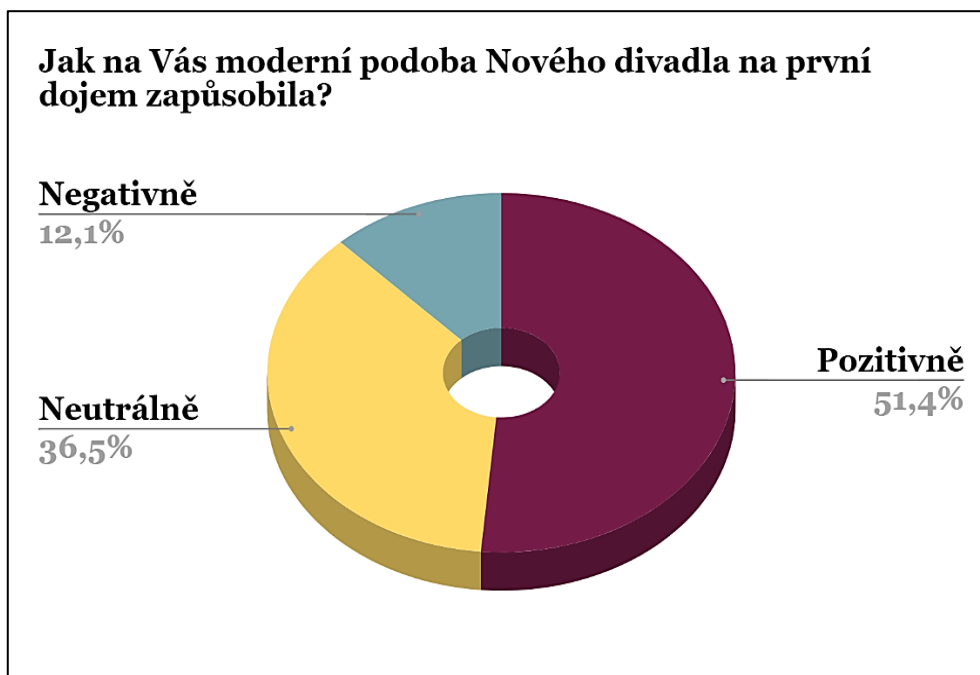
Otázka č. 11: Rozhoduje o Vaší návštěvě konkrétní scéna (bez ohledu na soubor, představení,...)?

raf č. 15: Rozhoduje o Vaší návštěvě konkrétní scéna (bez ohledu na soubor, představení,...)?
(323 odpovědí)

Podle výsledků grafu č. 15 lze určit, že pro většinu respondentů nemá konkrétní scéna na návštěvu vliv. Nicméně 72 respondentů má u jednotlivých scén své priority, z nichž vychází vítězně *Nová scéna*, a to i v případě, že o jejich návštěvě sice nerozhoduje, nicméně ji přesto upřednostňují.

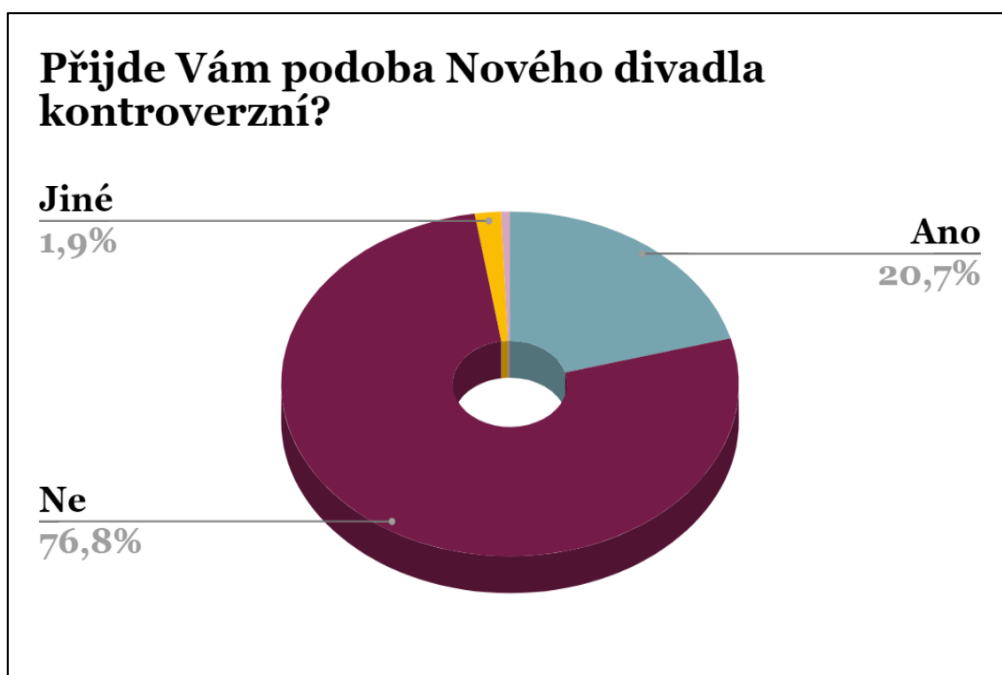
Otázka č. 12: Jak na Vás moderní podoba *Nového divadla* na první dojem zapůsobila?

Graf č. 16: Jak na Vás moderní podoba *Nového divadla* na první dojem zapůsobila?
(323 odpovědí)

Z grafu č. 16 je zřejmé, že u poloviny veřejnosti převládal pozitivní první dojem.

Otázka č. 13: Přijde Vám podoba *Nového divadla* kontroverzní?

Graf č. 17: Přijde Vám podoba Nového divadla kontroverzní?
(323 odpovědí)

Jak dokládá graf č. 17, tak převážná většina *Nové divadlo* za kontroverzní nepovažuje, podle 60 odpovědí ale rozporuplné pocity vyvolává. Z dalších reakcí lze vyvodit, že někteří si na jeho vzhled již zvykli a dnes už ji hodnotí spíše pozitivně.

Otázka č. 14: (Pokud ano) Čím?

(52 odpovědí)

Nepovinná otázka č. 14 navazovala na předchozí. Pokud dotazovaný odpověděl *Ano*, měl možnost se k odpovědi více vyjádřit.

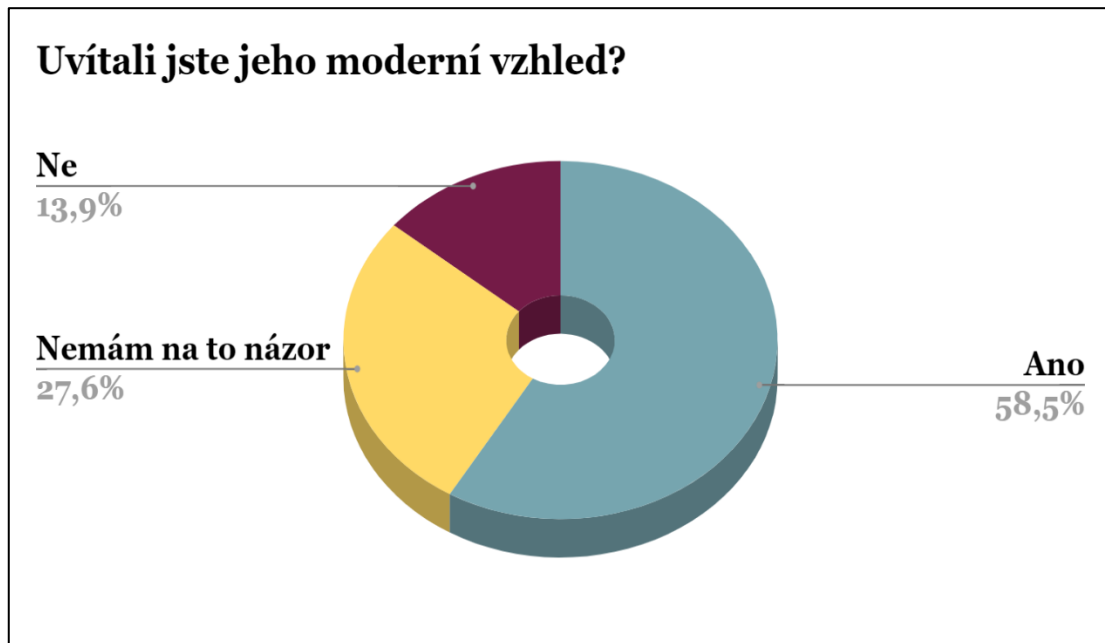
Podle respondentů jsou rozporuplné reakce způsobené hlavně vnějším vzhledem. Betonové části se s červenou fasádou až příliš podobají vedlejšímu obchodnímu centru, kvůli čemuž divadlo působí jakou jeho součástí. Moderní a neobyčejná budova je údajně velmi zajímavá, ale rozhodně nenadchla každého, neboť divadlo je všeobecně spojováno s historickou architekturou. Kritizují i odklon od původního portugalského návrhu, který byl estetičtější a více odpovídal vynaloženým nákladům.

*„Kvalita provedení a finální stavební projekt jsou na hony vzdálené původnímu architektonickému návrhu. Lacinost některých prvků provedení naprosto neodpovídají celkové ceně, za kterou byla budova postavena. Šetřilo se tam, kde se nemělo a naopak (např. cena betonového vejce před divadlem ve srovnání s cenou/hodnotou/kvalitou židlí pro diváky na **Malé scéně**)*, ‘‘ shrnul svůj pohled jeden z dotazovaných.

Za kontroverzní je označena také samotná hlavní scéna připomínající kinosál s velmi špatnou akustikou a bezbariérovým přístupem.

Dokonce se objevil i názor, že město mělo raději opravit chátrající **Komorní divadlo**. Tomu ale oponoval jiný respondent, že by původní scéna v Prokopově ulici tolik diváků nepřilákala.

Otázka č. 15: Uvítali jste jeho moderní vzhled?

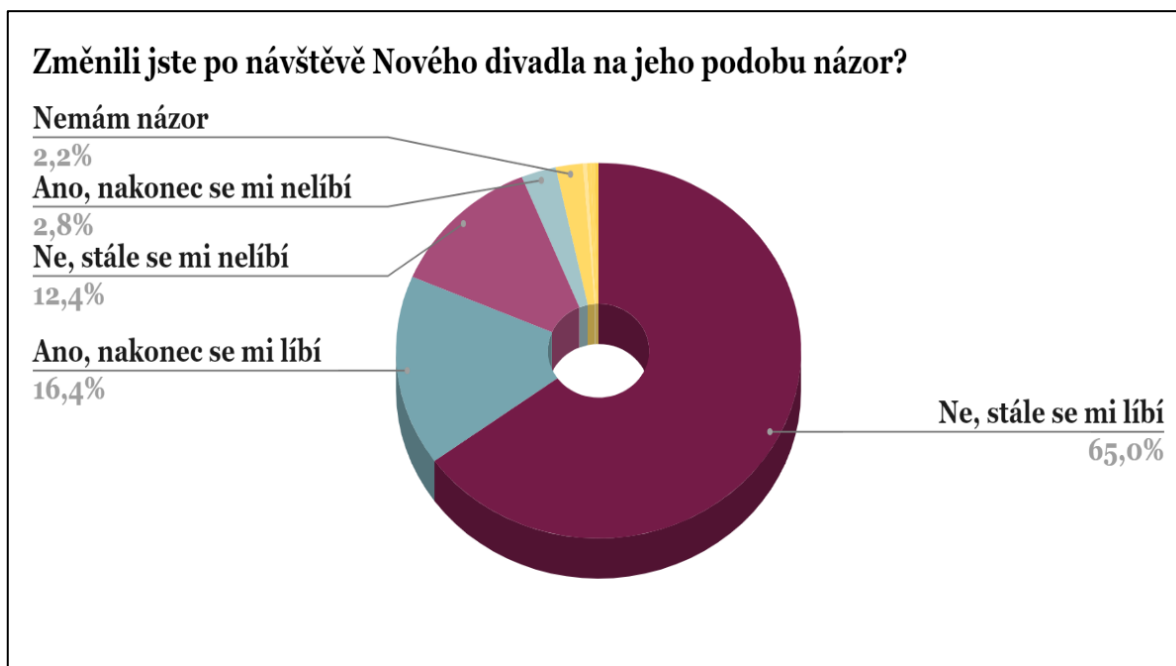

Graf č. 18: Uvítali jste jeho moderní vzhled?

(323 odpovědí)

I přes mnohé kritiky lze z grafu č. 18 vyčíst, že i přes vlnu kritiky většina moderní architekturu spíše uvítala.

Otázka č. 16: Změnili jste po návštěvě divadla na jeho podobu názor?

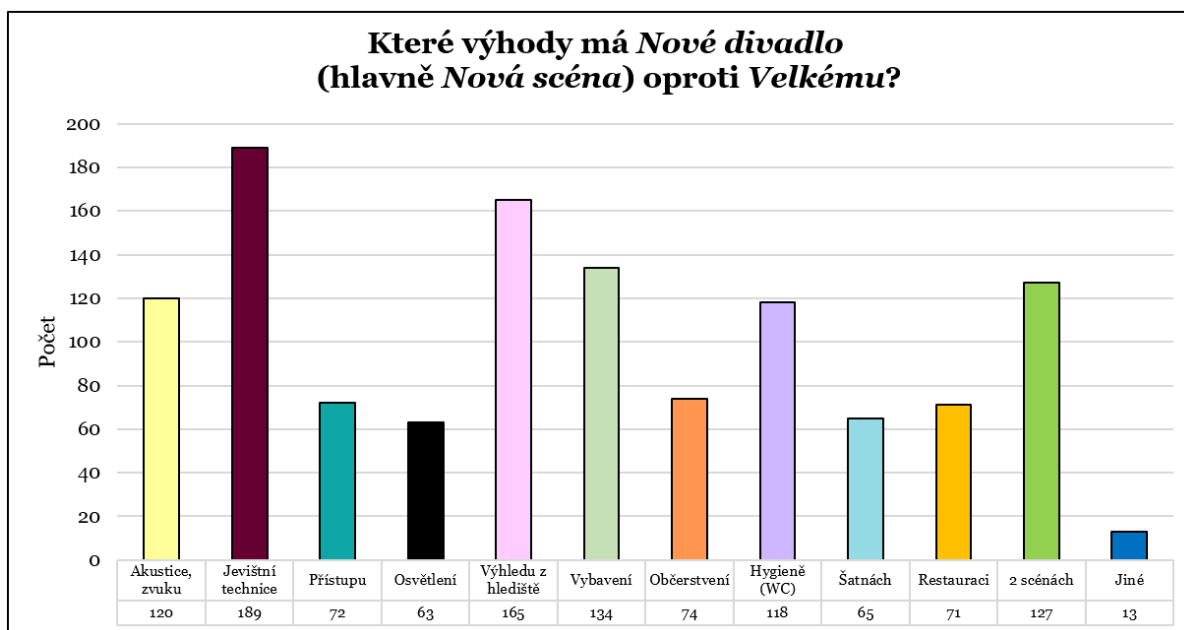

Graf č. 19: Změnili jste po návštěvě divadla na jeho podobu názor?

(323 odpovědí)

I když se mnoha dotazovaným názor po návštěvě nezměnil, tak jiné divadlo překvapilo natolik, že ovlivnilo jejich první dojem.

Otázka č. 17: (Z pohledu diváka) Které výhody má *Nové divadlo* (hlavně *Nová scéna*) oproti *Velkému*?

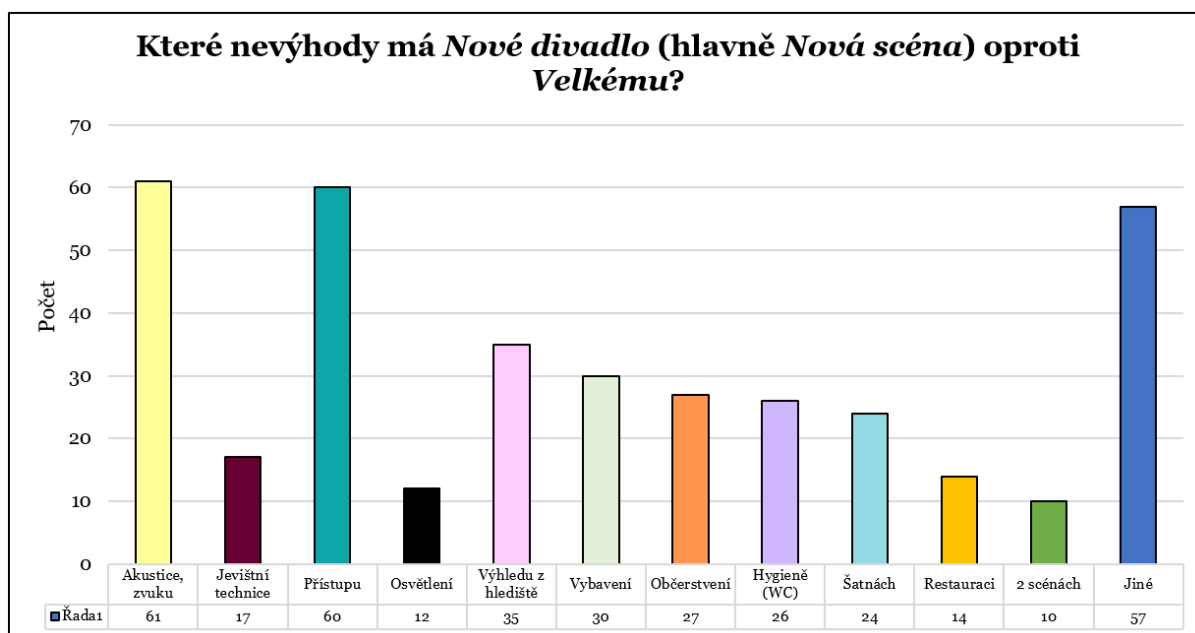

Graf č. 20: (Z pohledu **diváka**) Které **výhody** má *Nové divadlo* (hlavně *Nová scéna*) oproti *Velkému*?

(309 odpovědí)

Největší výhody *Nového divadla* tkví v jevištní technice, výhledu z hlediště, vybavení a 2 scénách. Velmi pozitivně bylo hodnocena také akustika s velkým množstvím toalet. V dalších možnostech se objevovala také možnost blízkého parkování.

Otázka č. 18: (Z pohledu diváka) Které nevýhody má *Nové divadlo* (hlavně *Nová scéna*) oproti *Velkému*?

Graf č. 20: (Z pohledu **diváka) Které **nevýhody** má *Nové divadlo* (hlavně *Nová scéna*) oproti *Velkému*?**

(225 odpovědí)

Z grafu č. 20 vyplývá, že největší nevýhody jsou převážně v akustice a zvuku a v bezbariérovém přístupu do spodních řad. V dalších možnostech se problém nepravidelných a dlouhých schodů v podstatě jen opakuje. Několikrát se tam objevily i chybějící divadelní atmosféra a pomyslný duch, který historické budově přebývá.

Otázka č. 19: V čem spatřujete největší výhodu *Nové scény*?

(170 odpovědí)

Nepovinnou otázku č. 19 vyplnilo celkem **170** respondentů. Jako největší výhodu *Nové scény* téměř shodně označili moderní jevištní techniku, ale také kvalitní výhled na jeviště téměř z každého místa s pohodlnými sedadly.

Jeden z respondentů svůj pohled podpořil také argumenty: „*Určitě v jevištní technice. Dokáže neskutečné věci, nad kterými přechází zrak. Také je zde možné přidat do představení moderní technologie a skvěle to zapadne (do hry i do interiéru divadla, ve **Velkém** by byly jako pěst na oko.*“

*Také samozřejmě bezbariérovost. V hledišti je krásně vidět že všech míst, i z těch v zadních řadách. Určitě si na této scéně mohou tvůrci více vyhrát s efekty, a tím přilákat další diváky. Ve **Velkém divadle** se člověk rád podívá na "klasiku" a v **Novém** naopak čeká už až šílenosti a moderní pojetí divadla. Obojí má něco do sebe samozřejmě.*“

Otázka č. 20: Je něco, co byste na *Nové scéně* změnili, upravili,...? Pokud ano, co?

(129 odpovědí)

Z odpovědí lze vyvodit jednoduchý závěr, neboť se téměř jednomyslně shodují v tom, že je nutno zlepšit bezbariérový přístup. Jako další problém se tam několikrát objevila i problémová akustika v případech, kdy herci nemají mikrofony.

Otázka č. 21: V čem spatřujete největší výhodu *Malé scény*?

(158 odpovědí)

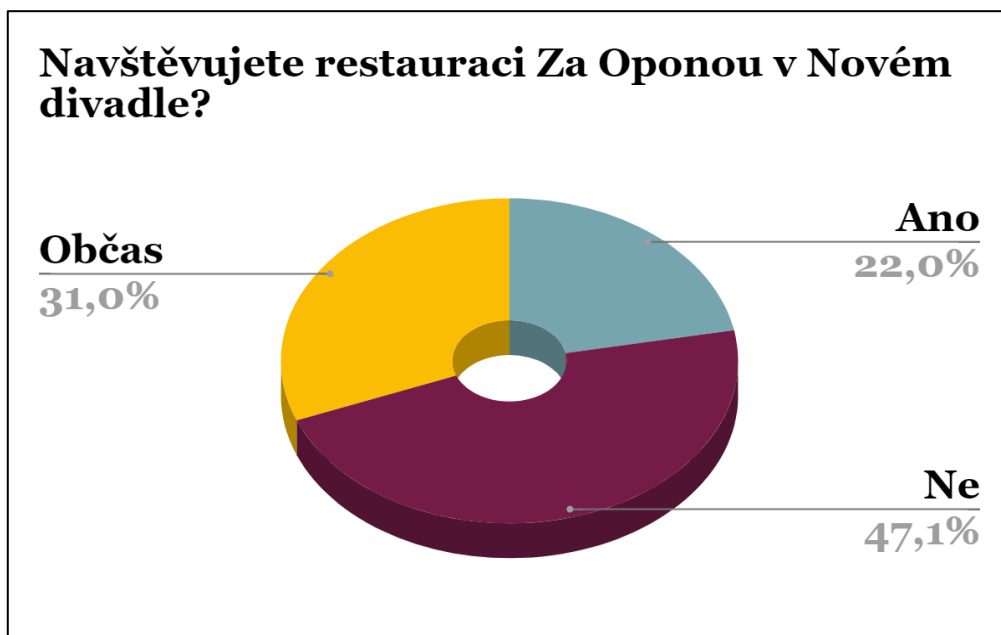
Jako největší přednost *Malé scény* diváci spatřují komornost a intimitu tzv. black boxu. Ten umožňuje tolik opěvovaný užší kontakt herců s obecnstvem a jeho zapojení do představení. Malý prostor také přidal možnost uvést inscenace pro náročnější publikum, která by kapacitu většího sálu pravděpodobně nevyplnila.

Otázka č. 22: Je něco, co byste na *Malé scéně* změnili, upravili,...? Pokud ano, co?

(107 odpovědí)

Na rozdíl od *Nové scény* by na *Malé scéně* návštěvníci maximálně nahradili židle pohodlnějšími sedadly, jinak jsou s ní ale velmi spokojení.

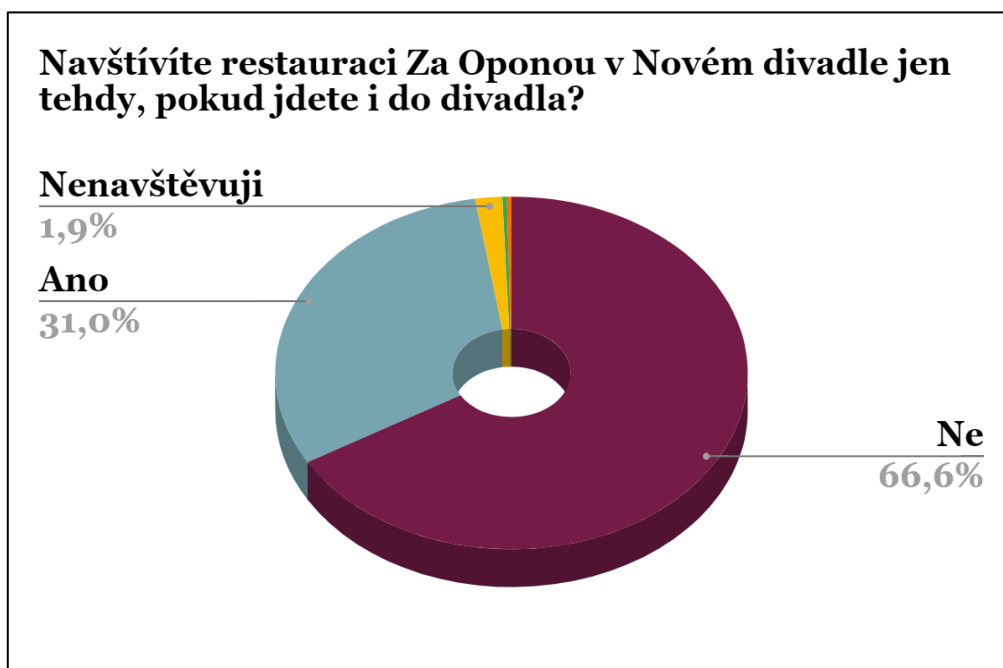
Otázka č. 23: Navštěvujete v restauraci *Za Oponou* v *Novém divadle*?

Graf č. 21: Navštěvujete v restauraci *Za Oponou* v *Novém divadle*?
(323 odpovědí)

Z průzkumu je restaurace *Za Oponou* spíše příjemným bonusem, ale cílem návštěv spíše nebývá.

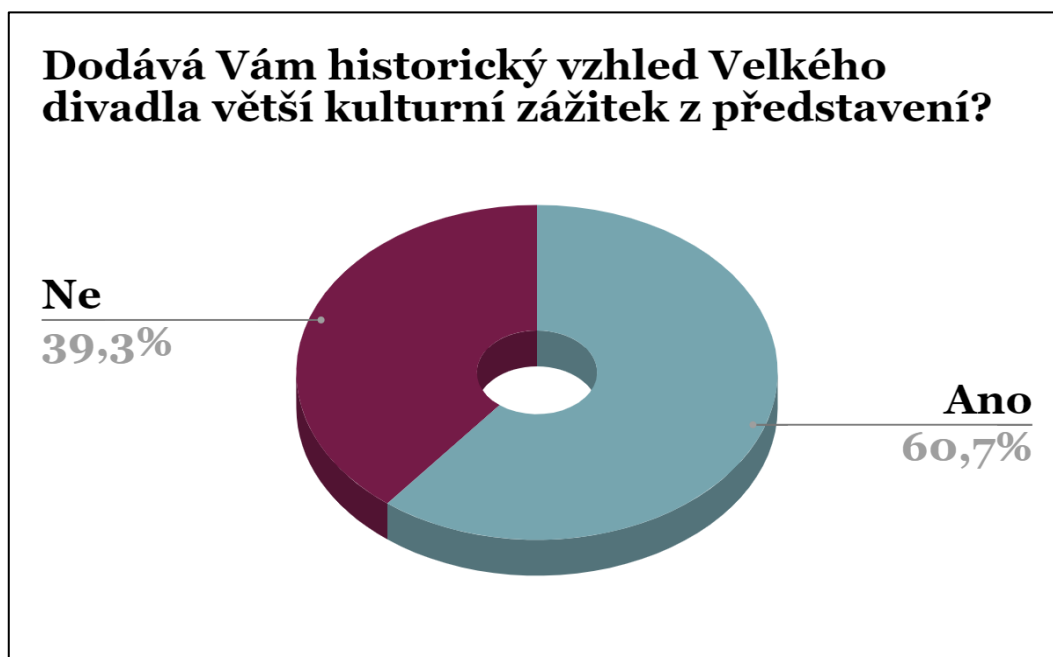
Otázka č. 24: Navštívíte restauraci *Za Oponou* v *Novém divadle* jen tehdy, pokud jdete i do divadla?

Graf č. 22: Navštívíte restauraci *Za Oponou* v *Novém divadle* jen tehdy, pokud jdete i do divadla?
(323 odpovědí)

Zároveň je zřejmé, že i když restaurace je považována za výhodu objektu, respondenti tam většinou zavítají jen, pokud se chystají i do divadla.

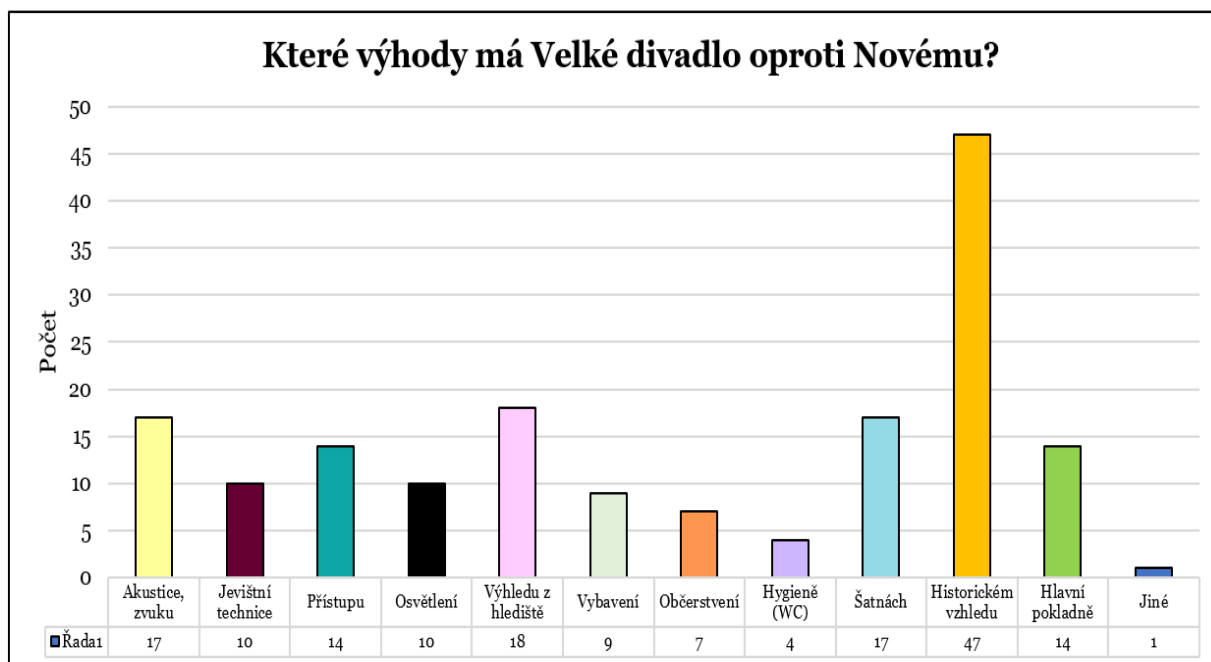
Otázka č. 25: Dodává Vám historický vzhled *Velkého divadla* větší kulturní zážitek z představení?

Graf č. 23: Dodává Vám historický vzhled *Velkého divadla* větší kulturní zážitek z představení?
(323 odpovědí)

Podle výsledků grafu č. 23 historická budova umocňuje divákům kulturní prožitek.

Otázka č. 26: Které výhody má *Velké divadlo* oproti *Novému*?

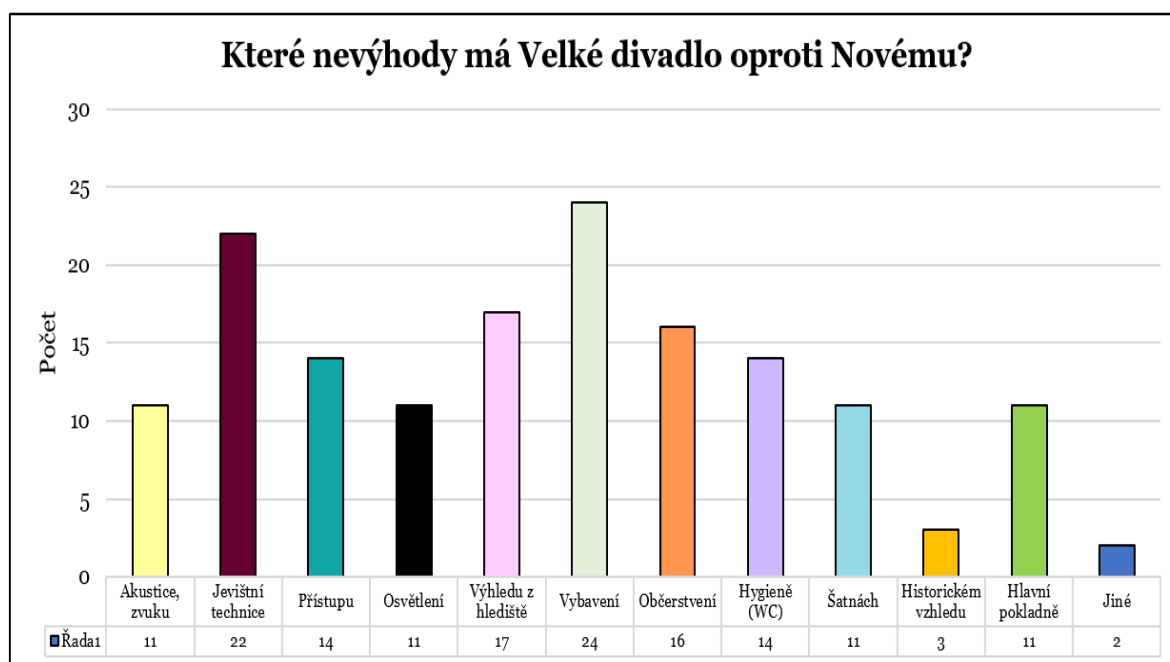

Graf č. 24: Které výhody má *Velké divadlo* oproti *Novému*?

(71 odpovědí)

Z grafu č. 24 lze usoudit, že *Velké divadlo* má v porovnání s *Novým* mnohem méně výhod. Ve shodě s výsledky grafů č. 20 i č. 23 se jako jeho největší přednost vyjevila historická podoba. Další body jsou zastoupeny v mnohem menším měřítku i vzhledem k výsledkům z grafu č. 20.

Otázka č. 27: Které nevýhody má *Velké divadlo* oproti *Novému*?

Graf č. 25: Které nevýhody má *Velké divadlo* oproti *Novému*?

(63 odpovědí)

Oproti výhodám, ve kterých *l* jasně převažovala nad ostatními, tak nevýhod má v konečném součtu *Velké divadlo* mnohem více. Vybavení a pohodlnost, jevištní technika i výhled z hlediště se v odpovědích objevovaly nejčastěji. Je zajímavé, že někteří preferují bezbariérový přístup *Nového divadla*, který naopak bývá spíše kritizován.

Otázka č. 28: V čem spatřujete největší výhodu *Velkého divadla*?

(116 odpovědí)

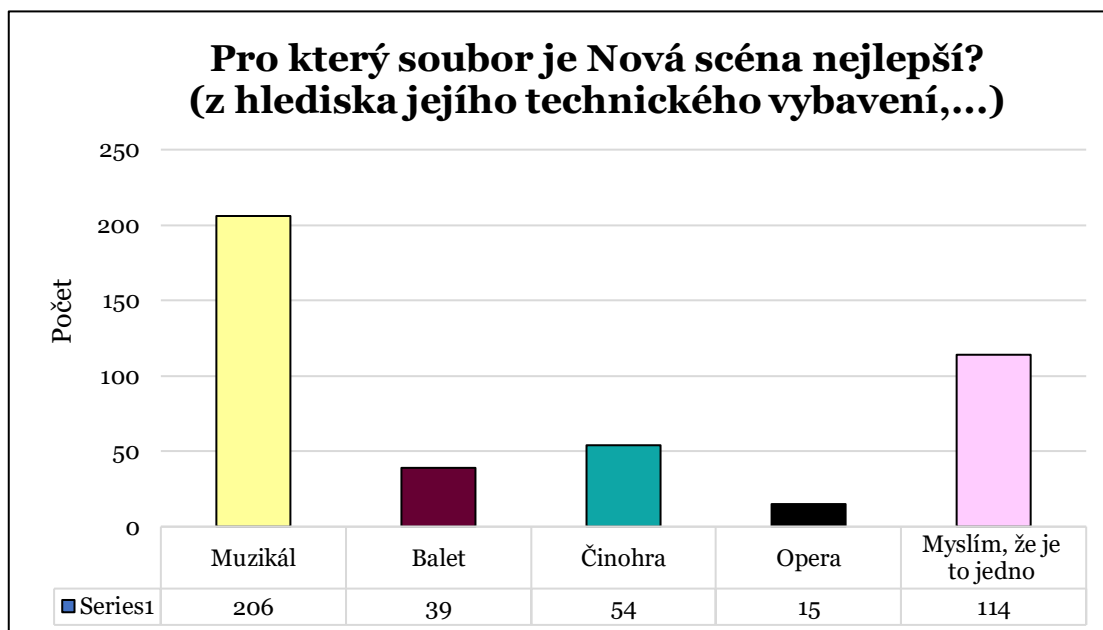
Největší výhoda *Velkého divadla* i podle individuálních odpovědí tkví v atmosféře, která tam díky secesnímu stylu panuje. Je chválena i kvalitní akustika a snadnější přístup.

Otázka č. 29: Je něco, co byste ve *Velkém divadle* změnili, upravili,...? Pokud ano, co?

(84 odpovědí)

Naopak by diváci vyměnili stará sedadla za pohodlnější, rozšířili by uličky a kapacitu toalet. Velmi kritizovaná je forma nápojů v plastových kelímcích, které působí lacině a nevkusně.

Otázka č. 30: Pro který soubor je *Nová scéna* nejlepší? (z hlediska jejího technického vybavení,...)

Graf č. 26: Pro který soubor je *Nová scéna* nejlepší? (z hlediska jejího technického vybavení,...)
(323 odpovědí)

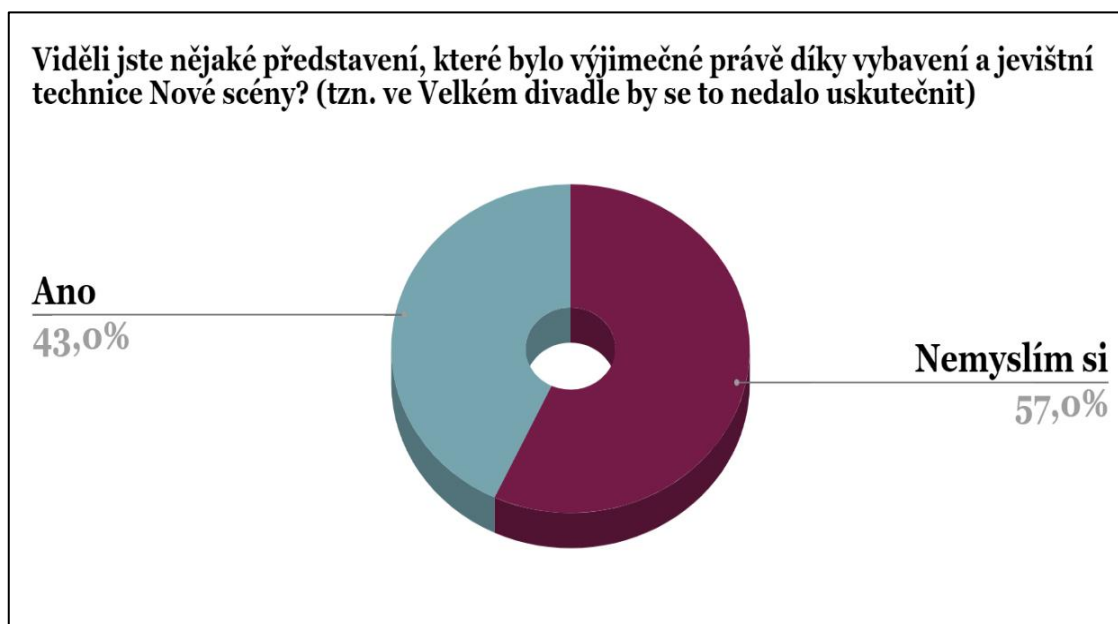
Podle grafu č. 24 se dá vyvodit, že podle respondentů je *Nová scéna* zcela jednoznačně nejlepší scénou pro muzikálový soubor.

Otázka č. 31: Pokud chcete, proč zrovna pro tento soubor?

(63 odpovědí)

Nepovinnou otázku č. 31 vyplnilo 63 dotazovaných. Podle nich muzikálový soubor dokáže naplno využít potenciál technického zázemí divadla. Díky používaným mikrofونům se také neprojevuje špatná akustika. Moderní architektura navíc dává souboru větší volnost v pojetí inscenací, neboť mu umožňuje představení pojmout tradičně i moderně. Jako příklad je uváděn *Jesus Christ Superstar*, který by kvůli svému postapokalyptickému pojetí působil v historické budově nepatřičně až směšně.

Otázka č. 32: Viděli jste nějaké představení, které bylo výjimečné právě díky vybavení a jevištní technice *Nové scény*? (tzn. ve *Velkém divadle* by se to nedalo uskutečnit)

Graf č. 27: Viděli jste nějaké představení, které bylo výjimečné právě díky vybavení a jevištní technice *Nové scény*? (tzn. ve *Velkém divadle* by se to nedalo uskutečnit)
(323 odpovědí)

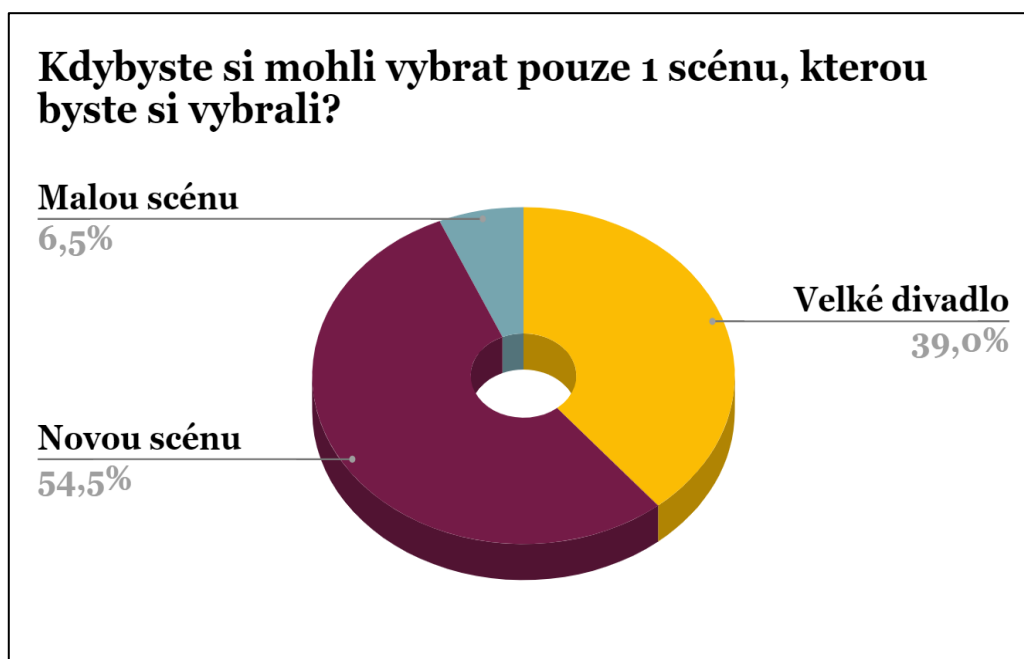
Technické zázemí v hlavním sále *Nového divadla* poskytuje spoustu možností, které jsou z poměrně velké části vnímány i diváky. **184** diváků uvedlo, že by za důvod kvality představení nepovažují možnosti jeviště, ale **139** s nimi nesouhlasilo.

Otázka č. 33: (Pokud ano) Které/á?

(122 odpovědí)

Představením výjimečným právě díky jevištní technice se jednoznačně stal muzikál *Elisabeth*. Dále se tam objevovaly muzikály *Jesus Christ Superstar*, *Sunset Boulevard*, *Billy Elliot* a *Něco shnilého!*.

Otázka č. 34: Kdybyste si mohli vybrat pouze 1 scénu, kterou byste si vybrali?

Graf č. 28: Kdybyste si mohli vybrat pouze 1 scénu, kterou byste si vybrali?
(323 odpovědí)

Z poměrně těsných výsledků vyšla vítězně *Nová scéna*.

Otázka č. 35: Pokud chcete, proč zrovna tato scéna?

(124 odpovědí)

Velké divadlo diváci upřednostnili pro jeho historickou hodnotu. Naopak *Nová scéna* zvítězila v technickém zázemí, aktuálním repertoáru a pohodlnějším zázemí. Navíc muzikály se momentálně hrají pouze v *Novém divadle*, což pro mnohé bylo rozhodující kritérium. Pro některé zvítězila *Malá scéna* pro své komorní zázemí.

Na závěr se respondenti mohli libovolně vyjádřit, pokud k tématu chtěli ještě něco dodat.
(43 reakcí)

Ti doplňují, že ač *Novému divadlu* chybí historický nádech, ale právě díky tomu láká nové diváky. I proto nelze obě budovy plzeňského Divadla J. K. Tyla porovnávat, neboť si nemají konkurovat ani se sobě podobat. Každá z nich je pouze odrazem doby a tradic, ve kterých byla postavena. Pokud mají zájem o moderní inscenaci, zamíří do *Nového divadla*, pokud chtějí zhlédnout klasické pojetí, zamíří do *Velkého*. O návštěvě však rozhoduje exponenciálně rostoucí úspěch hlavně muzikálového souboru, který je chválen po celé republice.

Nejzajímavější poznatky jednotlivých respondentů jsou uvedeny níže.

*„Kvůli mimořádně dobrému muzikálovému souboru navštěvuji **Nové divadlo** často, takže jsem si už zvykla na jeho kontroverzní vzhled, nicméně nedostatky v samotném projektu divadla mě velmi mrzí. Když už se buduje nový kulturní prostor za spoustu peněz, měl by se vybudovat pořádně a ne jako provizorium, které půjde jen těžko napravovat.“*

*„Jsem starší ročník, hodně jsem navštěvovala **Komorní divadlo** a měla jsem obavy, zda **Nová (i Malá) scéna** se mu vyrovná. Naopak! Divadlo je dostupné, možnost parkování a přístup pro diváky dobrý. O souboru a repertoáru (činoherním, muzikálovém i operním) nemluvě.“*

*„Fandím plzeňskému divadlu, mám předplatné cca 30 let. Zejména soubor muzikálu po příchodu pana Lumíra Olšovského a pana Pavla Bára postoupil o několik levelů výše. V činohře vidím velkou osobnost v panu režisérovi Adamu Doležalovi. Jsem ráda, když se hrají hry, které odrážejí aktuální dění, nikoli jen klasické a historické věci, proto preferuji **Nové divadlo**.“*

„Nové divadlo navštěvuji převážně kvůli muzikálu, ale jeho vnitřní prostory se mi moc nelíbí. Myslím tím přímo hlediště. Je to jako když vstupujete do kina, a těch schodů...rodičům koupit lístek do předních řad by bylo za trest.“

3.3 Vyhodnocení výzkumu

Z vyhodnocení výzkumu vyplývá, že se ho zúčastnila poměrně široká a různorodá skupina respondentů různých věkových kategorií z celé republiky. Diváci se do *Divadla J. K. Tyla* často vracejí, nejčastěji několikrát v roce, jedna třetina z nich minimálně jedenkrát za měsíc.

Zájem o plzeňské divadlo rozhodně roste, především díky repertoáru, kvalitě, pozitivním recenzím a muzikálovému souboru. Na úspěchu a rostoucí návštěvnosti se podílí i moderní architektura, které se do hlediště podařilo přilákat nové publikum i z mladší generace. Ačkoliv o návštěvě konkrétní scéna spíše nerozhoduje, svou kapacitu nejčastěji naplňuje *Nová scéna*.

Dotazník potvrdil, že moderní architektura *Nového divadla* dodnes vyvolává rozporuplné reakce, i když většina dotazovaných ho už kontroverzním neshledává, neboť část veřejnosti na něho po jeho návštěvě změnila názor. I přes velkou kritiku ale byl moderní vzhled v podstatě uvítán. Za příčinu negativních reakcí dotazovaní považují hlavně betonové části s červenou fasádou až příliš připomínající sousední obchodní centrum. Z odpovědí lze usoudit, že kdyby byla zvolena jiná barevná kombinace exteriéru, tak by zřejmě byla budova přijata mnohem pozitivněji.

Genius loci historického *Velkého divadla* dodává kulturnímu zážitku nenahraditelnou speciální atmosféru. Sál se také pyšní skvělou akustikou. Podle výsledků výzkumu ale má secesní budova v porovnání s novodobým divadlem mnohem více nevýhod, zejména v nedostatečném množství toalet, nepohodlnosti starých sedadel, chybějící jevištní technice i špatnému výhledu ze zadních řad přízemního hlediště.

Největší výhody *Nového divadla* tkví v jeho technickém zázemí, tzv. demokratickém hledišti, 2 scénách, vybavení a pohodlnosti i v poskytovaných službách (občerstvení, toalety). Moderní architektura navíc umožňuje i jiné než tradiční pojetí inscenací, které by v historické budově působilo nepatřičně. Dalším významným plusem je restaurace *Za Oponou*, kterou diváci často před představením navštěvují. Nejkritičtějším místem je rozhodně bezbariérový přístup, na něhož si stěžují všichni bez výjimky, a špatná akustika pro činohru a operu.

Nová scéna je chválena zejména díky své jevištní technice, kterou naplno využívá hlavně soubor muzikálu. Naplno zúročil její potenciál muzikál *Elisabeth*, který se i díky tomu zapsal do paměti mnoha diváků. Právě plzeňský muzikál měl na výsledcích významný podíl,

také proto, že ve *Velkém divadle* své hry neuvádí. Respondenti by *Nové divadlo* (hlavně *Novou scénou*) upřednostnili poměrně jednoznačně.

Na základě výsledků výzkumu lze projekt moderní divadelní budovy považovat z hlediska diváckých názorů za úspěšný. Nejen že se mu podařilo do hlediště přitáhnout mladší generaci, ale i pozvedlo regionální divadlo na vyšší úroveň. Jeho momentální úspěch tak překračuje veškerá původní očekávání.

ZÁVĚR

Plzeňská divadelní tradice je bohatá nejen svou historií, ale rovněž mnoha objekty, v nichž se divadelní činnost provozovala. Spousta jich už dnes nestojí, nebo prošla rekonstrukcí, či se v nich divadlo už jednoduše nehraje. I přesto ve městě ale zůstává celá řada míst, na něž se návštěvník může vydat za kulturním zážitkem.

Ze současného pohledu jedním z nejvýznamnějších budov právě budova *Nového divadla*, která se navzdory svému desetiletému životu potýká s mnoha negativními recenzemi. Díky své odborné studii jsem dospěla k závěru, že některé kritiky vycházejí spíše z neznalosti a nepochopení autorského záměru, jež jim na jednu stranu nelze vyčítat. Plzeňany nazvaný betonový „ementál“ totiž v metaforickém slova smyslu představuje divadelní oponu, která má návštěvníkům přivodit euforický pocit z přestavení a kulturní zážitek už před vstupem do budovy. To stejné měla představovat i často opovrhovaná betonová skulptura vejce. Původní architektonický záměr byl ale úplně jiný, protože měla být pokryta zrcadlovou plochou, díky níž by se návštěvník mohl stát součástí alternativního divadla také před příchodem. Nakonec však byla kvůli finančnímu omezení zvolena betonová stěrka. Možná právě to způsobilo nejasnosti v tom, co má vlastně představovat, neboť její nový význam už dohledatelný není. Možná kdyby se autorský záměr lépe propagoval veřejnosti, nevyvolával by tolik kritiky.

Vrchní mistr *Nového divadla*, BcA. Igor Staškovič, budovu odborně zhodnotil z několika hledisek. Uvedl, že největší výhodou *Divadla J. K. Tyla* je právě možnost uvádět představení na třech zcela odlišných scénách. Díky nim má dramaturgie širší škálu výběru, režiséři inscenace připravují na míru a neohýbají jednu scénu. Nejen účinkující, ale i umělecko-technický provoz tak neupadá do rutiny a neustále se rozvíjí, posouvá a zlepšuje. Také kriticky a objektivně porovnal technické zázemí historického i moderního divadla ze všech jeho aspektů. Je zajímavé, že ani jedna z budov z toho nevyšla výrazně lépe. Vyjádřil se i k akustice na *Nové scéně*. Podle jeho názoru nelze říci, jestli je akustika *Nového divadla* dobrá či špatná, nebo jestli elektro-akustický dozvuk funguje nebo nefunguje. Stejně jako nelze říci, jestli je lepší moderní budova s lepší strojní technologií nebo ta historická, v níž je zachován *genius loci* i nenahraditelný lidský cit. Obě mají své výhody i nevýhody a nejlépe tedy fungují dohromady jako jeden celek.

Výsledky mého dotazníkového šetření jsou ale mnohem pestřejší než můj teoretický výzkum. Díky velmi různorodému vzorku respondentů a jejich velké ochotě při vyplňování formuláře jsem ze shromážděných odpovědí byla schopna vyhodnotit velmi zajímavé závěry.

Z výsledků zcela jasně vyplynulo, že moderní architektura *Nového divadla* sice rozporuplné reakce vyvolává, ale většina veřejnosti ji dnes nejen toleruje, ale dokonce ji vítá. I přes velmi špatně řešený bezbariérový přístup by diváci upřednostnili *Novou scénu* nad historickou hodnotou *Velkého divadla*.

Zájem o plzeňské divadlo tedy rozhodně roste. Na tom se podílí nejen kvalita, repertoár a pozitivní recenze, ale hlavně vzrůstající popularita muzikálového souboru vedeného Lumírem Olšovským a Pavlem Bárem. Právě jejich příchod lze označit za přelomový, neboť tehdy začala do Plzně za kvalitními inscenacemi přijíždět celá republika. Dá se tedy říci, že i když muzikálová tradice v Plzni nemá příliš bohatou historii, neboť zde byl první muzikál uveden v 50. letech minulého století, může se dnes rozhodně pyšnit největším úspěchem. Z výzkumu vyplynulo, že právě plzeňský muzikál dokáže naplnit využití potenciál technického zázemí *Nového divadla*, které patří mezi nejlepší na celém světě. I díky tomu lze uvést, že na rostoucí návštěvnosti má moderní budova svůj výrazný podíl zčásti i proto, že se jí podařilo do hlediště přitáhnout zájem mladší generace, ba i úplně nové divácké základny.

Projekt moderní divadelní budovy je možno, i přes jeho výrazné nedostatky, považovat za úspěšný. Podařilo se mu naplnit jeho cíle, tedy přilákat do divadla mladší generaci a díky zázemí pro zaměstnance i moderní technice pozvednout kvalitu plzeňského divadelnictví na úroveň, o níž se prvním plzeňským ochotníkům mohlo jen zdát.

SUMMARY

Pilsen's theatre tradition is rich not only in its history, but also in the many buildings in which theatre activities took place. Many of them are no longer standing today, or have undergone renovations, or theatre activities simply no longer take place in them. Even so, there are still a number of places in the city where visitors can go for a cultural experience.

From the current point of view, one of the most important buildings is the building of *New Theatre*, which, despite its ten-year life, is facing many negative reviews. Thanks to my professional study, I came to the conclusion that some critics are more likely to be based on ignorance and misunderstanding of the author's intention, which, on the one hand, cannot be blamed on them. In the metaphorical sense of the word, the concrete "Emmental" called by the people of Pilsen represents a theatrical curtain, which is intended to give visitors a euphoric feeling from the reenactment and a cultural experience even before entering the building. The often despised concrete egg sculpture was supposed to represent the same thing. But the original architectural plan was completely different, as it was supposed to be covered with a mirror surface, thanks to which the visitor could become part of the alternative theatre even before arriving. However, in the end, due to financial constraints, a concrete trowel was chosen. Perhaps this is what caused confusion in what it is actually supposed to represent, because its new meaning is no longer traceable. Perhaps if the author's intention had been better promoted to the public, it would not have caused so much criticism.

Senior Master of the *New Theatre*, BcA. Igor Staškovič, expertly evaluated the building from several points of view. He stated that the greatest advantage of the *J.K. Tyl Theatre* is precisely the possibility of presenting performances on three completely different stages. Thanks to them, dramaturgy has a wider range of choices, directors prepare productions to measure and do not bend a single scene. Not only the performers, but also the artistic and technical operations do not fall into a routine and are constantly developing, moving and improving. He also critically and objectively compared the technical background of historical and modern theatre from all its aspects. Interestingly, none of the buildings fared significantly better. He also commented on the acoustics on the New Stage. In his opinion, it is impossible to say whether the acoustics of the *New Theatre* are good or bad, or whether the electro-acoustic reverberation works or does not work. Just as it is impossible to say whether a modern building with better mechanical technology is better or a historical one in which *genius loci*

and an irreplaceable human feeling are preserved. Both have their advantages and disadvantages and therefore work best together as a single entity.

The results made it quite clear that the modern architecture of the *New Theatre* evokes conflicting reactions, but the majority of the public today not only tolerates it, but even welcomes it. Despite the very poorly handled barrier-free access, the audience would prefer the *New Stage* over the historical value of the *Great Theatre*.

Interest in Pilsen theatre is definitely growing. This is due not only to the quality, repertoire and positive reviews, but mainly to the growing popularity of the musical group led by Lumír Olšovský and Pavel Bár. It is their arrival that can be described as a turning point, because it was then that the entire republic began to come here for high-quality productions. It can therefore be said that even though the musical tradition in Pilsen does not have a very rich history, as the first musical was performed here in the 1950s, today it can certainly be proud of its greatest success. The research showed that it is the Pilsen musical that can fulfilled the potential of using the technical facilities of the New Theatre, which are among the best in the world. Thanks to this, it can be said that the modern building has a significant share in the growing number of visitors, also because it partially succeeded in attracting the younger generation to the auditorium.

The project of a modern theatre building can be considered, despite its significant shortcomings for successful. He managed to fulfilled his goals, i.e. to attract the younger generation to the theatre and, thanks to facilities for employees and modern technology, to raise the quality of Pilsen theatre to a level that the first Pilsen volunteers could only dream of.

ZDROJE

ALMANACH

- KOSOVÁ, Petra. *Špalíček 100 let 1923 – 2023, Almanach ke 100. výročí založení loutkového divadla v Plzni na Letné*. Plzeň, červen 2023.

ČASOPIS

- MACHKOVÁ, Tereza. *Josef Skupa*. Online. Časopis kamarád. Únor, 2022. s. 4. Dostupné z: <https://zakrasnejsivimperk.cz/wp-content/uploads/2022/02/24/%C4%8Dasopis-kamar%C3%A1d-0122-1.pdf>. [cit. 2024-03-23].

ODBORNÁ LITERATURA

- ASCHENBRENNER, Vít a kol. *Dějiny města Plzně*. Plzeň: Statutární město Plzeň, 2018. ISBN 978-80-87911-01-3.
- BÁR, Pavel. *Od operety k muzikálu: zábavněhudební divadlo v Československu po roce 1945*. Praha: KANT, 2013. ISBN 978-80-7437-115-8.
- BARTOŠ, Jan. *Národní divadlo a jeho budovatelé*. V Praze. 1933. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:e5b3ff8e514dd826e80e6582e4d3ebf7>.
- BLAHNÍK, Vojtěch Kristián. *Světové dějiny divadla*. Praha: Ot. Štorch-Marien, 1929. ISBN 978-80-7106-576-0.
- CÍSAŘ, Jan. *Přehled dějin českého divadla*. Praha: AMU, 2006. ISBN 80-7331-072-4.
- FISCHER, Otokar. *Činohra Národního divadla do roku 1900*. V Praze. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:b6cc552e5867f112167546f050ceab1a>.
- FISCHER-LICHTE, Erika. *Divadelnost/teatralita a inscenace*. Online. Masarykova univerzita. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/podzim2012/DVD003/36459980/EFL_Divadelnost-teatralita_a_inscenace.pdf. [cit. 2023-11-25]. s. 129, 130.

- KOLÁR, Jaroslav. *Český mastičkář v dějinách vědy o kultuře*. Online. Divadelní revue. 1991. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/1421/jaro2011/DVHc025/Kolar__Cesky_mastickar_v_dejinach_vedy_o_kulture.pdf. [cit. 2023-11-23].
- MARTINOVSKÝ, Ivan. *Dějiny Plzně v datech*. NLN - Nakladatelství Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-723-7.
- NOVÁK, Jan. *Fenomén českého loutkářství*. Praha, 2016. ISBN 978-80-7437-205-6.
- PROCHÁZKA, Jan. *Sto let českého divadla v Plzni: 1865-1965*. Plzeň: Západočeské nakladatelství, 1965. ISBN: 44-016-65.
- PYPIN, Aleksandr Nikolajevič, SPASOWICZ, Włodzimierz, KOTÍK, Antonín. *Historie literatur slovanských*. V Praze. 1880-1882. ISBN 978-1247641638.
- STOČES, Jiří. *Tenkrát na západě (Čech): kapitoly z dějin kultury a každodennosti Plzně a Plzeňského kraje*. Plzeň, 2013. ISBN 978-80-261-0328-8.
- ŠANTORA, Jiří. *Divadelní návraty: 111 osobností vzpomíná na plzeňské angažmá*. Plzeň, 2000. ISBN 80-902908-0-9.
- VAŠÍČEK, Pavel. *Plzeňské loutkářství: historie a současnost*. Plzeň, 2000. ISBN 80-238-5457-7.
- VAVROUŠEK, Bohumil, TYL, Josef Kajetán. *Josef Kajetán Tyl*. V Praze: J. Otto. 1926. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:d6b1c090-42a4-11e3-b718-5ef3fc9bb22f>.
- VIKTORA, Viktor a FICTUMOVÁ, Zdeňka. *Divadelní tradice Plzně od 19. století do současnosti: Průvodce výstavou*. Plzeň: Státní vědecká knihovna, 1983. ISBN: 978-80-260-8647-5.
- VIKTORA, Viktor a ULRYCHOVÁ, Marta. *DJKT: 1965-2015: Divadlo J. K. Tyla v Plzni*. Plzeň. 2015. ISBN: 978-80-260-8647-5.

- VONDRÁČEK, Jan. *Dějiny českého divadla 1771-1824*. Praha: F. Svoboda. 1956. Dostupné z: Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:f94137b0-6993-11e8-a583-005056827e51>.
- WEIMANN, Mojmír. *Plzeň a divadlo*. NAVA, 2019. ISBN 978-80-7211-554-9.
- WINTER, Zikmund. *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje: kulturní obraz XV. a XVI. století*. Jubilejní fond Král. české společnosti nauk. 1899. Dostupné také z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:872f213f-c378-4d71-9a6b-569a9a7b966c>.
- WINTER, Zikmund. *V ohradě měst a městských zdech, Ř. 2*. Praha: J. Otto. 1913. Dostupné z: <https://ndk.cz/uuid/uuid:02518680-ab78-11e4-a357-5ef3fc9ae867>.

ODBORNÉ PRÁCE

- KALINOVÁ, Michaela. *Opereta a muzikál Divadla Josefa Kajetána Tyla v Plzni v proměnách času*. Online. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta pedagogická. 2019.
- MILOTOVÁ, Radka. *Loutky v Plzni*. Online. Diplomová práce. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta filozofická. 2014.

INTERNETOVÉ ZDROJE

- 11.5.1786 – Vznik divadla Boudy. *Dny české státnosti*. Online. Dostupné z: <https://www.dnyceskestatnosti.cz/novinky/kalendarium/11-5-1786-vznik-divadla-boudy/>. [cit. 2023-11-25].
- AUGUSTOVÁ, Zuzana. *Vídeňské lidové divadlo v 18. a 19. stol.* Online. Katedra divadelní vědy Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné z: http://web.ff.cuni.cz/ustavy/dv/index.php?menu=studium&sub=studium&id=16&nazev=V%C3%ADde%C5%88sk%C3%A9%20lidov%C3%A9%20divadlo%20v%2018.%20a%2019.%20stol.&str=sylaby_archiv.php. [cit. 2023-11-25].

- BARBORKOVÁ, Eva. *Hlavní architekt divadla v Plzni je rád za rozporuplné reakce*. Online. Designmag. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/hlavni-architekt-divadla-v-plzni-je-rad-za-rozporuplne-reakce>. [cit. 2024-03-10].
- *BcA. Igor Staškovič*. Online. Institut audiovizuální techniky a akustiky. Dostupné z: <https://iavt.cz/odbornici/bca-igor-staskovic>. [cit. 2024-04-06].
- *Cenu Thálie převzal Limonádový Joe Fiala i Spejbl s Hurvínkem*. Online. Lidovky. 2013. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/orientace/kultura/ceny-thalie-za-rok-2012.A130323_215914_ln_kultura_mtr. [cit. 2024-03-23].
- *České divadlo*. Online. Wikipedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/%C4%8Cesk%C3%A9_divadlo. [cit. 2023-11-25].
- *O divadle*. Online. DJKT. 2006. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/dalsi/o-divadle>. [cit. 2024-03-12].
- *Divadlo českého národního obrození*. Online. Abeceda českých reálií. Dostupné z: <https://www.abczech.cz/Divadlo-ceskeho-narodniho-obrozeni-P7035076.html>. [cit. 2023-11-25].
- *Divadlo J. K. Tyla*. Online. Památkový katalog. Dostupné z: <https://pamatkovykatalog.cz/divadlo-j-k-tyla-15043786>. [cit. 2024-03-23].
- *Divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. Wikipedia. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Divadlo_Josefa_Kajet%C3%A1na_Tyla. [cit. 2024-03-12].
- *Divadlo v Plzni dostane fasádu, jakou mělo v roce 1902*. Online. Stavbaweb. 2009. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/clanek/divadlo-v-plzni-dostane-fasadu-jakou-mlo-v-roce-1902-4626/>. [cit. 2024-03-08].
- FAJMON, Kamil. *Spejbl a Hurvínk: Zvuková historie 17*. Online. European Theatre Architecture. 2020. Dostupné z: <https://naposlech.cz/tema/spejbl-a-hurvinek-zvukova-historie-17>. [cit. 2024-02-23].
- *Historie Divadla S+H*. Online. Divadlo Spejbla a Hurvínka. Dostupné z: <https://spejbl-hurvinek.cz/historie-divadla-sh/>. [cit. 2024-03-12].

- *Historie divadla.* Online. Divadlo ALFA. Dostupné z: <https://www.divadloalfa.cz/index.php/cz/o-divadle/historie-divadla>. [cit. 2024-03-12].
- Historie opery DJKT. *DJKT* [online]. [cit. 2024-03-12]. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/opera/historie-opery-djkt>.
- HNÍDKOVÁ, Vendula. *Národní divadlo.* Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/database.html?filter%5Blabel%5D=n%C3%A1rodn%C3%AD%20divadlo&filter%5Bcity%5D=&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=38. [cit. 2023-11-25].
- HOLÝ, Tomáš. *Plzeň v létě otevře nové divadlo s magickou fasádou.* Online. Designmag. 2014. Dostupné z: <https://www.designmag.cz/architektura/46450-plzen-v-lete-otevre-nove-divadlo-s-magickou-fasadou.html>. [cit. 2024-03-10].
- *Hrabě František Antonín Špork.* Online. Geisslers. Dostupné z: <https://www.geisslers.cz/hrabe-frantisek-antonin-spork/>. [cit. 2023-11-23].
- HŮRKOVÁ, Ludmila. *Divadlo Alfa.* Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=512>. [cit. 2024-03-12].
- *ILJA RACEK - ŽIVOTOPIS.* Online. Národní divadlo moravskoslezské. Dostupné z: <https://www.ndm.cz/cz/osoba/888-racek-ilja.html>. [cit. 2024-03-10].
- *Informace o nás.* Online. V Boudě. Dostupné z: <https://www.vboude.com/o-nas/>. [cit. 2024-01-12].
- *Informativní zpráva: Ve věci: Nová divadelní budova v Plzni.* TN/3. Zastupitelstvo města Plzně. Plzeň. 22. ledna 2009. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/res/archive/016/001878.pdf?seek=1234175770>.
- *Jedenáctiletá střední škola Julia Fučíka (Plzeň, Česko).* Online. Knihovna Památníku národního písemnictví. Dostupné z: https://arl.pamatniknarodnihopisemnictvi.cz/arl-pnp/en/detail-pnp_us_auth-0058043-Jedenactileta-stredni-skola-Julia-Fucika-Plzen-cesko/. [cit. 2024-03-18].

- JEŽEK, Petr. *Soud se zabývá vejcem z betonu. Plzeň zaplatila jen část, že je malé.* Online. iDnes. 2017. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/vejce-spor-soud-nove-divadlo-plzen.A170524_135054_plzen-zpravy_pp. [cit. 2024-03-10].)
- *Jiří Trnka.* Online. Filmový přehled. Dostupné z: <https://www.filmovyprehled.cz/cs/person/28391/jiri-trnka>. [cit. 2024-03-23].
- *Josef Kajetán Tyl.* Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/profil/josef-kajetan-tyl-1594657>.
- JUŘENÍKOVÁ, Petra. *Kvantitativní výzkum.* Online. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/lf/js19/metodika_zp/web/pages/07-quantitativni.html. [cit. 2024-03-17].
- KLOSOVÁ, Ljuba. *Švanda ze Semčic, Pavel st.* Online. Česká divadelní encyklopedie. 2006. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1188:svanda-ze-semcic-pavel-st&Itemid=286&lang=cs. [cit. 2024-03-01].
- KOSOVÁ, Petra. *V Plzni byl položen základní kámen nového divadla.* Online. Český rozhlas Plzeň. 2012. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/v-plzni-byl-polozen-zakladni-kamen-noveho-divadla-6757690>. [cit. 2024-03-10].
- KRUŽÍK, Vladimír a kol. *Nové divadlo v Plzni.* Online. eBeton. Dostupné z: <https://www.ebeton.cz/wp-content/uploads/2014-5-12.pdf>. [cit. 2024-03-10].
- KUKLÍKOVÁ, Kateřina. *Recenze Nového divadla.* Online. Google. Dostupné z: https://www.google.com/search?sa=X&sca_esv=0de2c0e88a68ba99&hl=cs-CZ&biw=638&bih=583&tbm=lcl&q=Divadlo%20J.%20K.%20Tyla%20Nov%C3%A1%20sc%C3%A9na%20Recenze&rflfq=1&num=20&stick=H4sIAAAAAAAAAAONgkxIxNDYyNzE0MTQwtDS1NLI0NzEzN93AyPiKUd0lsywxJSdfwUtPwVtPIaQyJ1HBL7_s8EKF4uTDK_MSFYJsk1PzqlIXsRKRgCy44r7bwAAAA&rldimm=13274141019592974675&ved=0CBUQ5foLahcKEwip-ymzfuEaxUAAAAAHQAAAAQCQ#lkt=LocalPoiReviews&arid=ChZDSUhNMG9nS0VJQ0FnSUR0cjlDc0Z3EAE. [cit. 2024-03-17].

- *Loutkářské centrum – historie.* Online. Loutkář. Dostupné z: <http://www.loutkar.eu/index.php?lch>. [cit. 2024-03-02].
- *Loutkové divadlo Feriálních osad.* Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=17019>. [cit. 2024-02-23].
- *Loutkové divadlo Karla Nováka, Národní jednota pošumavská / Okresní péče o mládež.* Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=7441>. [cit. 2024-03-12].
- MACHAR, Josef Svatopluk a kol. *Manifest české moderny.* Online. Česká literatura. Dostupné z: <https://www.ceskaliteratura.cz/dok/mmoderny.htm>. [cit. 2023-11-25].
- MARSCHALL, Brigitte a TRÜMPI, Fritz. *Burgtheater.* Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/internetove-muzeum/?theatreId=323>. [cit. 2023-11-25].
- MAYEROVÁ, Barbora. *Miroslav Horníček má v Plzni divadlo.* Online. České noviny. 2001. Dostupné z: <https://www.ceskenoviny.cz/zpravy/10250>. [cit. 2024-03-12].
- *Národní divadlo - historie.* Národní divadlo [online]. [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/narodni-divadlo/historie>.
- *O nás.* Online. Divadlo Dialog. Dostupné z: <https://www.divadlodialog.cz/o-nas/>. [cit. 2024-03-02].
- *Návrh divadla pro Plzeň zásadně změněn a odtajněn.* Online. Opera plus. 2010. Dostupné z: <https://operaplus.cz/navrh-divadla-pro-plzen-zasadne-zmenen-a-odtajnen/>. [cit. 2024-03-10].
- *Nová scéna.* Online. DJKT. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/nova-scena>. [cit. 2024-03-10].
- *Nové divadlo v Plzni čekají změny.* Musical-opereta [online]. 2023. Dostupné z: <https://www.musical-opereta.cz/nove-divadlo-v-plzni-cekaji-zmeny>. [cit. 2024-03-10].
- *Nové divadlo v Plzni je zkolaudováno, nic nebrání jeho otevření.* Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-zkolaudovano-nic-nebrani-jeho-otevreni>. [cit. 2024-03-10].

- *Nové divadlo v Plzni navrhnu Angličané a Portugalci*. Online. Český rozhlas Plzeň. 2008. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/nove-divadlo-v-plzni-navrhnu-anglicane-a-portugalci-6772520>. [cit. 2024-03-10].
- *Nové divadlo v Plzni za miliardu se dostalo do seznamu investic*. Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-za-miliardu-se-dostalo-do-seznamu-investic>. [cit. 2024-03-10].
- *Nové divadlo*. Online. Visit Plzeň. Dostupné z: <https://www.visitplzen.eu/lokalita/nove-divadlo/>. [cit. 2024-03-10].
- *Nové divadlo*. Online. Wikipedia. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A9_divadlo_\(Plze%C5%88\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/Nov%C3%A9_divadlo_(Plze%C5%88)). [cit. 2024-03-10].
- *Nové plzeňské divadlo navrhne portugalský atelier Contemporânea*. Online. European Theatre Architecture. 2009. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/soucasnost/nove-plzenske-divadlo-navrhne-portugalsky-atelier-contempor-nea.htm>. [cit. 2024-03-10].
- *Ostravský muzikál Fantom Londýna triumfoval na festivalu v Jižní Koreji*. IDnes [online]. 2015 [cit. 2023-11-25]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/ostrava/zpravy/ostravsky-muzikal-fantom-londyna-triumfoval-na-festivalu-v-jizni-koreji.A150715_2177378_ostrava-zpravy_jog
- *Pamatujete staré loutkové divadlo Bouda na Borech?* Online. Český rozhlas Plzeň. 2018. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/pamatujete-stare-loutkove-divadlo-bouda-na-borech-7160177>. [cit. 2024-01-12].
- PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-02-11].
- PANOCH, Pavel. *Městské divadlo Josefa Kajetána Tyla*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=9>. [cit. 2024-02-18].

- PEŠKOVÁ, Lada. *Plzeň požádá o studii divadla ateliéry, které už divadlo stavěly*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-pozada-o-studii-divadla-ateliery-ktere-uz-divadlo-stavely>. [cit. 2024-03-10].
- PEŠKOVÁ, Lada. *Zastupitelé Plzně schválili stavbu divadla za 818 milionů Kč*. Online. Archiweb. 2012. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/zastupitele-plzne-schvalili-stavbu-divadla-za-818-milionu-kc>. [cit. 2024-03-10].
- PETRBOK, Václav. *Komareck, Johann Nepomuk*. Online. Česká divadelní encyklopedie. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=340:komareck-johann-nepomuk&lang=cs&Itemid=108. [cit. 2024-02-11].
- *Plzeň bude chtít návrh na nové divadlo od třech evropských firem*. Online. StavbaWEB. 2008. Dostupné z: <https://www.stavbaweb.cz/clanek/plze-bude-chtit-navrh-na-nove-divadlo-od-tech-evropskych-firem-2824/>. [cit. 2024-03-10].
- *Plzeň chce návrh na nové divadlo jen od třech ateliérů*. Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-chce-navrh-na-nove-divadlo-jen-od-trech-atelieru>. [cit. 2024-03-10].
- *Plzeň otevřela Nové divadlo Smetanovou Prodanou nevěstou*. Online. Zprávy aktuálně. 2014. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/regiony/plzensky/plzen-otevrela-nove-divadlo-smetanovou-prodanou-nevestou/r~4705234a32d311e4a7300025900fea04/>. [cit. 2024-03-10].
- *Plzeň plánuje zastřešení atria Nového divadla*. Online. Operaplus. Dostupné z: <https://operaplus.cz/plzen-planuje-zastreseni-atrria-noveho-divadla/>. [cit. 2024-03-17].
- *Plzeň se dočká nové scény*. Online. Lidovky. 2009. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/domov/plzen-se-docka-nove-sceny.A090331_000088_ln_noviny_sko. [cit. 2024-03-10].
- *Plzeň slavnostně otevřela své Nové divadlo, vyvolává různé reakce*. Online. Blesk. 2014. Dostupné z: <https://www.blesk.cz/clanek/zpravy-live-kulturni->

servis/272138/plzen-slavnostne-otevrela-sve-nove-divadlo-vyvolava-ruzne-reakce.html?utm_source=blesk.cz&utm_medium=copy. [cit. 2024-03-10].)

- *Plzeň vybrala návrh divadla, zvítězil členitý objekt Portugalců.* Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-vybrala-navrh-divadla-zvitezil-clenity-objekt-portugalcu>. [cit. 2024-03-10].
- *Plzeň vybrala návrh divadla, zvítězil členitý objekt Portugalců.* Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-vybrala-navrh-divadla-zvitezil-clenity-objekt-portugalcu>. [cit. 2024-03-10].
- *Plzeň vyhlásí soutěž na dodavatele nového divadla za 800 milionů.* Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-vyhlasi-soutez-na-dodavatele-noveho-divadla-za-800-milionu>. [cit. 2024-03-10].
- *podobě nového divadla v Plzni se rozhodne před Vánoci.* Online. Archiweb. 2008. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/o-podobe-noveho-divadla-v-plzni-se-rozhodne-pred-vanoci>. [cit. 2024-03-10].
- PROKŠ, Václav. *Hochtief odmítá nátlak na Plzeň, na úhradě víceprací však trvá.* Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/hochtief-odmita-natlak-na-plzen-na-uhrade-vicepraci-vsak-trva>. [cit. 2024-03-10].
- PROKŠ, Václav. *Nové divadlo v Plzni je hotové; zbývá stěhování a parkovací dům.* Online. Archiweb. 2014. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-hotove-zbyva-stehovani-a-parkovaci-dum>. [cit. 2024-03-10].
- PROKŠ, Václav. *Plzeň vyhlásí soutěž na dodavatele nového divadla za 800 milionů.* Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-vyhlasi-soutez-na-dodavatele-noveho-divadla-za-800-milionu>. [cit. 2024-03-10].
- PROKŠ, Václav. *Plzeň začne hledat stavitele divadla.* Online. Archiweb. 2011. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/plzen-zacne-hledat-stavitele-divadla>. [cit. 2024-03-10].

- PROKŠ, Václav. *V Plzni dnes začala stavba nového divadla za 820 milionů*. Online. Archiweb. 2012. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/v-plzni-dnes-zacala-stavba-noveho-divadla-za-820-milionu>. [cit. 2024-03-10].
- PROKŠ, Václav. *Změny předpisů EU na technologii zdraží nové divadlo v Plzni*. Online. Archiweb. 2013. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/zmeny-predpisu-eu-na-technologie-zdrazi-nove-divadlo-v-plzni>. [cit. 2024-03-10].
- PURKERT, Jan. *Divadlo feriálních osad*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=5483><https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=5483>. [cit. 2024-03-02].
- PURKERT, Jan. *Divadlo Miroslava Horníčka*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/database.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=1336. [cit. 2023-12-12].
- PURKERT, Jan. *Měšťanská beseda*. Online. European Theatre Architecture. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/internetove-muzeum/?theatreId=1101>. [cit. 2024-03-12].
- PURKERT, Jan. *Německé divadlo Plzeň*. Online. European Theatre Architecture. 2006. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/database.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=500. [cit. 2024-03-12].
- RÁMUS, loutkové divadlo ZUŠ Plzeň Nýřany / Lochotín / Loutkářský spolek Rámus / RÁM U. S. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=1762>. [cit. 2024-01-12].
- ROHÁČKOVÁ, Kristýna. *Cimrman se podívá za oceán. Anglický soubor představí tvorbu českého génia v USA a Kanadě*. Online. Český rozhlas iRozhlas. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/kultura_divadlo/cimrman-se-podiva-za-ocean-anglicky-

soubor-predstavi-tvorbu-ceskeho-genia-v-usa-a-kanade_201703080815_krohackova.
[cit. 2023-11-25].

- SEDMIDUBSKÝ, Jan. *Josef Skupa*. Online. Český rozhlas PLUS. 2013. Dostupné z: <https://plus.rozhlas.cz/josef-skupa-6541692>. [cit. 2024-03-23].
- *Seznam činných souborů v jednotlivých krajích - Plzeňský kraj*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&list=soubor31&id=130>. [cit. 2024-03-12].
- *Současné soubory*. Online. Divadlo Dialog. Dostupné z: <https://www.divadlodialog.cz/soubory/>. [cit. 2024-03-02].
- *Státní opera - historie*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/statni-opera/historie>. [cit. 2023-11-25].
- *Stavovské divadlo - historie*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/sceny/stavovske-divadlo/historie>. [cit. 2023-11-25].
- *Střípek / Šafrán a MateříDaška, LD*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=725>. [cit. 2024-01-12].
- ŠVEC, Martin. *Architekt: Divadlo teď vidím všude*. Online. Deník. 2014. Dostupné z: <https://www.denik.cz/plzensky-kraj/architekt-divadlo-ted-vidim-vsude-20140905-3u7c.html>. [cit. 2024-03-10].
- *Tyl, spolek div. ochotníků / divadelní družstvo ochotníků / SDO Tyl v Plzni-Doubrovce*. Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=17009>. [cit. 2024-03-23].
- *Úspěchy Laterny magie v zahraničí*. Online. Národní divadlo. Dostupné z: <https://www.narodni-divadlo.cz/cs/aktuality/uspechy-laterny-magiky-v-zahranici-cs>. [cit. 2023-11-25].

- *Vedení města Plzně chce postavit nové divadlo.* Online. Archiweb. 2007. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/vedeni-mesta-plzne-chce-postavit-nove-divadlo>. [cit. 2024-03-10].
- *Velké divadlo.* Online. DJKT. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/velke-divadlo>. [cit. 2024-03-10].
- PAULUSOVÁ, Zuzana. *Vinohradské divadlo.* Online. Divadelní měsíčník. 2012. Dostupné z: <https://bulletiny.divadlonavinohradech.com/m2012-11/historie.html>. [cit. 2023-11-25].
- VONDRÁČKOVÁ, Michaela. *Stínání žáby a střelení do vody - i to patřilo mezi květnové zvyky na Plzeňsku.* Online. Český rozhlas Plzeň. 2015. Dostupné z: <https://plzen.rozhlas.cz/stinani-zaby-a-strileni-do-vody-i-patrilo-mezi-kvetnove-zvyky-na-plzensku-6744038>. [cit. 2024-03-12].
- *Vývoj českého divadla mezi dvěma válkami a po roce 1945.* Online. Vysoké školy. Dostupné z: <https://www.vysokeskoly.cz/maturitniotazky/cesky-jazyk/vyvoj-ceskeho-divadla-mezi-dvema-vačkami-a-po-roce-1945>. [cit. 2023-11-25].
- *Zahraniční turné Divadla Spejbla a Hurvínka.* Online. Planetka Spejbla a Hurvínka. Dostupné z: <http://www.spejbl-hurvinek.eu/index.php?page=page&kid=24>. [cit. 2023-11-25].
- *Zdeněk Julina: I v dnešní době má divadlo smysl.* Online. Jakub Malovaný. Dostupné z: <https://jakubmalovany.cz/zdenek-julina-v-dnesni-dobe-ma-divadlo-smysl/>. [cit. 2023-11-25].
- *Zítek, Ota.* Online. Česká divadelní encyklopedie. Dostupné z: https://encyklopedie.idu.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=2891:zitek-ota&Itemid=281&lang=cs. [cit. 2024-03-12].
- *ZK ROH Škoda I / ZK ROH Závodů V. I. Lenina / Divadlo Dialog.* Online. Databáze českého amatérského divadla. Dostupné z: <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&id=3789>. [cit. 2024-02-03].

- ZLESA, Miloš. *Recenze Nového divadla*. Online. Google. Dostupné z: https://www.google.com/search?sa=X&sca_esv=0de2c0e88a68ba99&hl=cs-CZ&biw=638&bih=583&tbm=lcl&q=Divadlo%20J.%20K.%20Tyla%20Nov%C3%A1%20sc%C3%A9na%20Recenze&rflfq=1&num=20&stick=H4sIAAAAAAAAAAONgkxIxNDYyNzE0MTQwtDS1NLI0NzEzN93AyPiKUd0lsywxJSdfwUtPwVtPIaQyJ1HBL7_s8EKF4uTDK_MSFYJsk1PzqlIXsRKRgCy44r7bwAAAA&rldimm=13274141019592974675&ved=0CBUQ5foLahcKEwignymzfuEaxUAAAAAHQAAAAAQcQ#lkt=LocalPoiReviews&arid=ChZDSUhNMG9nS0VJQ0FnSUR0cjlDc0Z3EAE. [cit. 2024-03-17].)

ORÁLNÍ ZDROJE

- Rozhovor s BcA. Igorem Staškovičem, vrchním mistrem *Nového divadla DJKT* v Plzni, ze dne 4. dubna 2024. Záznam v archivu autorky.

PŘÍLOHY

I. Rejstřík plzeňských míst a objektů, které byly využívány pro divadelní účely

II. Rejstřík divadelních ochotnických společností v Plzni

III. Obrazová příloha

I. Rejstřík plzeňských míst a objektů, které byly využívány pro divadelní účely

(Dodnes využívaná místa a objekty jsou podtrženy.)

- **Besedy a kulturní domy:**

- Kulturní dům v Zábělské 54b, Plzeň-Doubravka
- Kulturní sál Obchodního centra Doubravka (Pluto)
- Městská knihovna (pobočka Plzeň-Skvrňany) (V Boudě)
- Moving station (JOHAN)
- Na Staré poště
- Měšťanská beseda
- Občanská beseda
- Radnice (Velká síň)
- Řemeslnická beseda

- **Budovy jen pro divadelní účely:**

- Deutscher Theaterverein
- Divadlo Alfa
- Divadlo Dialog
- Divadlo Josefa Kajetána Tyla
 - Velké divadlo
 - Malé divadlo
 - Komorní divadlo (bývalé kino Univerzita)
 - Divadlo v klubu
 - Nové divadlo
- Divadlo Miroslava Horníčka a divadlo Kruh (původně Dům kultury Inwest)
- Divadlo Pod lampou (dnes rockový klub)
- Městské právovárečnické divadlo
- Na Zámečku

- **Hostince:**
 - Langrova hospoda
 - Maškův hostinec
 - U arcivévody
 - U Baumanů
 - U Bílé růže
 - U Fialů
 - U Jonáků
 - U Kočovských
 - U Korunního prince
 - U Kosů
 - U Kozů
 - U Labutě
 - U Nováků
 - U Nových
 - U Zlatého anděla
 - U Zlatého orla
 - V Nuslích

- **Hotely:**
 - Waldek (původně U Arcivévody Ferdinanda, později Slovan)

- **Měšťanské domy:**
 - dům č.p. 320 v Riegrově ulici
 - Německý dům (rytířská síň)
 - Skupův byt v Plzni
 - Štumpfův dům
 - U Dvou zlatých klíčů
 - vila Medřických (známá jako Rehwaldova vila)
 - Wankův dům

- **Školy:**
 - 1. Základní škola (Plzeň-Bolevec)
 - Obecná a měšťanská škola v Plzni-Lobzích
 - tělocvična školy Nad Hamburkem
 - Základní umělecká škola v Nýřanech

- **Zahrady a venkovní prostory:**
 - Amfiteátr Lochotín
 - dřevěná aréna na Obcizně
 - Kotěšovská zahrada
 - Lochotínský pavilonek
 - Na Jíkalce
 - Proluka

II. Rejstřík divadelních ochotnických společností v Plzni³⁴⁷

- Činné:
 - Plzeň: Amceth (od 1999)
 - Plzeň: DC Eagle, herecký spolek, pod záštitou Jednoty Orel (od 2011)
 - Plzeň: DeKA, DKr o. s. A BASTA! (od 2004)
 - Plzeň: Dětské studio Alfa / profesionální Divadlo Alfa (od 1962)
 - Plzeň: Divadelní soubor Boženy Němcové (od 2005)
 - Plzeň: Divadlo JakoHost (od 2008)
 - Plzeň: Divadlo Meluzína (od 2010)
 - Plzeň: Divadlo MO / Ludvíci / exLudvíci (od 1992)
 - Plzeň: Divadlo MY (od 1994)
 - Plzeň: Divadýlko Kuba / divadlo Petra Mláda, nezávislý profesionální soubor (od 1993)
 - Plzeň: Dramacentrum Johan, Teens / AFrMa (od 202x)
 - Plzeň: Druhé nástupiště / Ateliér CH207 Johan o. s. (Centrum Johan) (od 2010)
 - Plzeň: Gymnázium a Základní škola Františka Křižíka, různé soubory (IDI klub, Smršť, Sekunda A) (od 198x)
 - Plzeň: Herecká škola Blanky Luňákové (od 2019)
 - Plzeň: Herecký spolek D&D School (od 2010)
 - Plzeň: Histrío (od 2013)
 - Plzeň: Chlupatej kaktus (od 2002)

³⁴⁷ <https://www.amaterskedivadlo.cz/main.php?data=soubor&list=soubor31&id=130>

- Plzeň: Jezírko, divadelní spolek (od 1993)
- Plzeň: Johan & Petr Vydarený (od 2023)
- Plzeň: Karavana deseti slov (od 2013)
- Plzeň: Klenba, divadelní spolek (od 2015)
- Plzeň: Kostým, malá divadelní společnost (od 1997)
- Plzeň: Kühlschränke, div. spolek (od 2010)
- Plzeň: Lidová škola umění / 3. Základní umělecká škola Vejprnická / ZUŠ Terezie Brzkové Plzeň – Myšáci, Myšáci II, Dramouš, Sluníčko, Soubor neslyšících, Kapka, Louže (od 1972)
- Plzeň: MAEBH (od 1999)
- Plzeň: Malá scéna / Divadlo dopravy a spojů / ČAS (železničáři) (od 195x do 1996)
- Plzeň: Máňa v županu (od 2007 do 2009)
- Plzeň: NoTa (od 1995)
- Plzeň: Orákulum (od 2015)
- Plzeň: Ragueneau, div. soubor (od 2019)
- Plzeň: RÁMUS, loutkové divadlo ZUŠ Plzeň Nýřany / Lochotín / Loutkářský spolek Rámus / RÁM U. S. (od 1989)
- Plzeň: Ratataverita / Ztraceni v obýváku (od 2022)
- Plzeň: Rozruch, DS (od 2012 do 201x)
- Plzeň: Skorodivadlo, tvůrčí skupina div. spolku Žumbera (od 2017)
- Plzeň: Skoronarváno, tvůrčí skupina div. spolku Žumbera (od 2000)
- Plzeň: Sofranza / Théta, divadelní spolek (od 2009)

- Plzeň: Sokol / ZK ROH Průmstav / V Boudě / Spolkové loutkové divadlo V Boudě, LD (od 1928)
- Plzeň: Strípek / Šafrán a Mateřídáška, LD (od 1978)
- Plzeň: Teátr Vaštar Plzeň / Teátr Vaštar Ostružno (od 2008)
- Plzeň: Tyan, div. společenství / Tyánek, činohra i loutky (od 1999)
- Plzeň: VÝSKUM (od 2018)
- Plzeň: Waldorfská základní škola Dobromysl, Dramaťák (od 2018)
- Plzeň: Základní škola (15. ZŠ), Před Oponkou (od 2018)
- Plzeň: Základní škola Západní (1. ZŠ Plzeň), V Koši, Haga Čaga (od 2002)
- Plzeň: Základní škola Západní (1. ZŠ), Divadýlko Strašidýlko, Traple (od 1998)
- Plzeň: Základní umělecká škola B. Smetany, NoTa (od 1996)
- Plzeň: Základní umělecká škola Trnka, Aleštolové / Buddeto! / Mrož v krabici / Katmon / Kastrol / Čtvrteční třída / Klub divných dětí / Páteční třída a další skupiny (od 2009)
- Plzeň: Základní umělecká škola, SaVo, DS i LD (od 2005)
- Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, PedF, Jiná tvář (od 2016)
- Plzeň: Záv. klub ETD / Div. soubor II. ZK ROH Škoda / Divadlo Propadlo (od 1951)
- Plzeň: ZK ROH Škoda I / ZK ROH Závodů V. I. Lenina / Divadlo Dialog (od 1949)
- Plzeň: ZUŠ Sokolovská (od 2018)
- Plzeň: Žumbera, divadelní společnost (od 1994)
- Plzeň: K.A.II.E.II. (od 202x)

- **Již zaniklé:**

- Plzeň 8-Černice: Sluníčko, dět. recitační soubor ZŠ Plzeň-Černice (od 1978 do 200x)
- Plzeň: Antidivadlo Plzeň / Antidivadlo RIP (od 1994 do 201x)
- Plzeň: Červený Kohout, div. seskupení (od 2008 do 201x)
- Plzeň: Dominikáni (od 2000 do 200x)
- Plzeň: L. S. Věk, loutkové divadlo (od 2007 do 2008)
- Plzeň: Pozor! Padají! / Pozor, padáme (od 2008 do 200x)
- Plzeň: Skupina pantomimy (od 2007 do 200x)
- Plzeň: SPODINA (od 1998 do 2010)
- Plzeň-Lochotín: Thália a Sebranka (od 1985 do 200x)
- Plzeň-Valcha: Sokol, Společnost pro vysmátý dnešek a zítřek (od 201x do 201x)

III. Obrazová příloha

Příloha č. 1: hostinec *U Zlatého orla*

Příloha č. 2: hostinec *U Zlatého anděla*

Příloha č. 3: průčelí domu *U Bílé růže*

Příloha č. 3: hotel *Slovan*

Příloha č. 5: *Městské právovárečné divadlo*

Příloha č. 6: *Německé divadlo* (později *Malé divadlo*)

Příloha č. 7: *Řemeslnická beseda* v Dominikánské ulici

Příloha č. 8: loutkové divadlo *V Boudě* v městské knihovně na Skvrňanech

Příloha č. 9: divadlo *Špalíček*

Příloha č. 10: *Velké divadlo*

Příloha č. 11: *Komorní divadlo*

Příloha č. 12: původní návrh na *Nové divadlo*

Příloha č. 13: *Nové divadlo*

Příloha č. 14: vstupní sál *Nového divadla*

Příloha č. 15: hlediště *Nové scény*

Příloha č. 16: ukázka jevištní techniky z muzikálu *Elisabeth*

Příloha č. 17: *Malá scéna*

Příloha č. 18: náčrt projektu na zastřešení atria *Nového divadla*

Příloha č. 1: hostinec *U Zlatého orla*³⁴⁸

Příloha č. 2: hostinec *U Zlatého anděla*³⁴⁹

³⁴⁸ *Plzeň-hotel Central*. Zaniklé obce. Online. Dostupné z: <http://www.zanikleobce.cz/index.php?detail=58392>. [cit. 2024-03-10].

³⁴⁹ *Výstava o tradičních plzeňských hospodách chystá vernisáž. České nápoje*. Online. Dostupné z: <https://www.ceskenapoje.cz/beer/vystava-o-tradicnich-plzenskych-hospodach-chysta-vernisaz.html>. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 3: průčelí domu *U Bílé růže*³⁵⁰

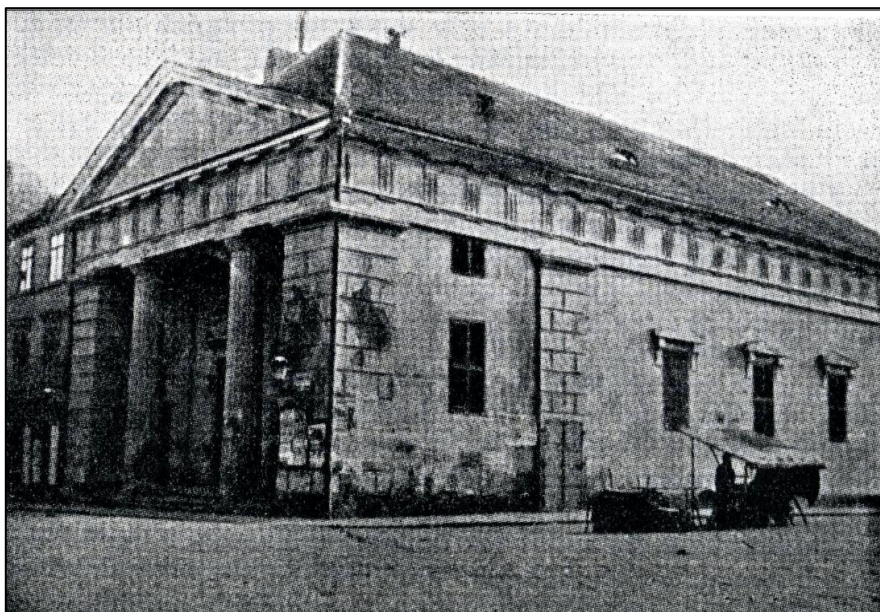
Příloha č. 3: hotel *Slovan*³⁵¹

³⁵⁰ *Dům U Bílé růže (Plzeň)*. Wikipedia. Online. Dostupné z: [https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C5%AFm_U_B%C3%ADl%C3%A9_r%C5%AF%C5%BE_\(Plze%C5%88\)](https://cs.wikipedia.org/wiki/D%C5%AFm_U_B%C3%ADl%C3%A9_r%C5%AF%C5%BE_(Plze%C5%88)). [cit. 2024-03-10].

³⁵¹ *Hotel Slovan*. Aukro. Online. Dostupné z: <https://aukro.cz/11d7716-plzen-pozdrav-z-plzne-hotel-slovan-7052583939>. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 5: Městské právovárečné divadlo³⁵²

Příloha č. 6: Německé divadlo (později Malé divadlo)³⁵³

³⁵² *Městské právovárečné divadlo*. European Theatre Architecture. Online. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=966>. [cit. 2024-03-10].

³⁵³ *Německé divadlo*. European Theatre Architecture. Online. Dostupné z: https://www.theatre-architecture.eu/cs/databaze.html?filter%5Blabel%5D=&filter%5Bcity%5D=plze%C5%88&filter%5Bstate_id%5D=0&filter%5Bon_db%5D=1&filter%5Bon_map%5D=1&searchMode=&searchResult=&theatreId=500. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 7: Řemeslnická beseda v Dominikánské ulici³⁵⁴

Příloha č. 8: loutkové divadlo V Boudě v městské knihovně na Skvrňanech³⁵⁵

³⁵⁴ *Řemeslnická beseda*. Antikvariát Beneš. Online. Dostupné z: <https://www.antikvariát-benes.cz/detail/50685-u-rechtu-stara-remeslnicka-beseda-dominikanska-ulice-v-plzni-foto-grafie/eshop/zasady-ochrany-osobnich-udaju/>. [cit. 2024-03-10].

³⁵⁵ *Kontakt*. V Boudě. Online. Dostupné z: <https://www.vboude.com/kontakt/>. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 9: divadlo *Špalíček*³⁵⁶

Příloha č. 10: *Velké divadlo*³⁵⁷

³⁵⁶ Divadlo Špalíček. Mapy. Online. Dostupné z:

<https://mapy.cz/zakladni?source=firm&id=2269287&x=13.4223245&y=49.7583382&z=17>. [cit. 2024-03-10].

³⁵⁷ Divadlo J. K. Tyla opět otevírá pokladnu, v pondělí 11. května hrát ale nezačne. Český pohled. Online.

Dostupné z: <https://www.ceskyphled.eu/divadlo-j-k-tyla-opet-otevira-pokladnu-v-pondeli-11-kvetna-hrat-ale-nezacne>. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 11: *Komorní divadlo*³⁵⁸

Příloha č. 12: původní návrh na *Nové divadlo*³⁵⁹

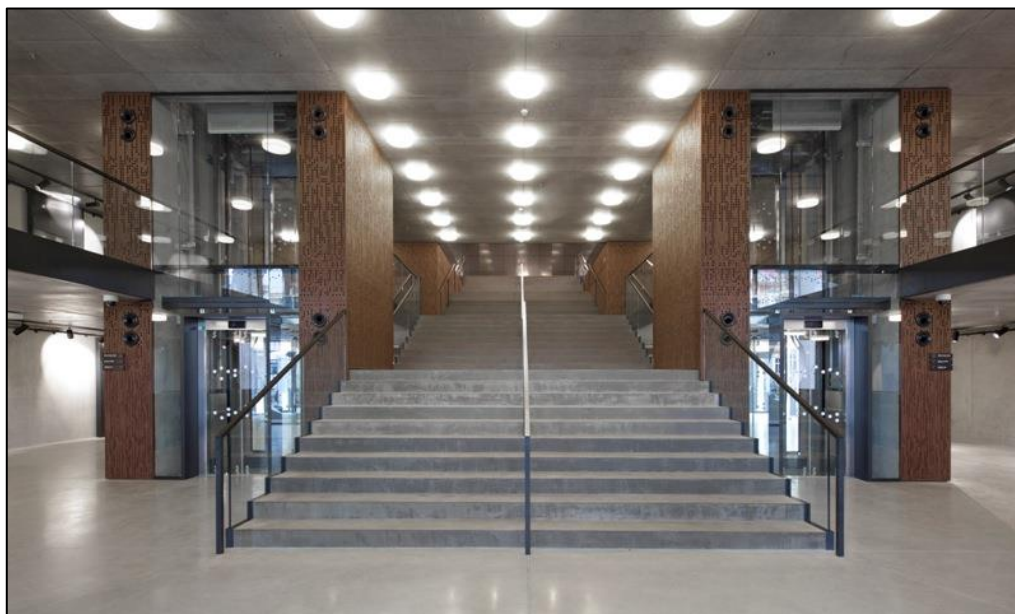
³⁵⁸ *Komorní divadlo*. European Theatre Architecture. Online. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/db/?theatreId=24>. [cit. 2024-03-10].

³⁵⁹ *Nové plzeňské divadlo navrhne portugalský ateliér Contempor Nea*. European Theatre Architecture. Online. Dostupné z: <https://www.theatre-architecture.eu/cs/soucasnost/nove-plzenske-divadlo-navrhne-portugalsky-atelier-contempor-nea.html>. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 13: *Nové divadlo*³⁶⁰

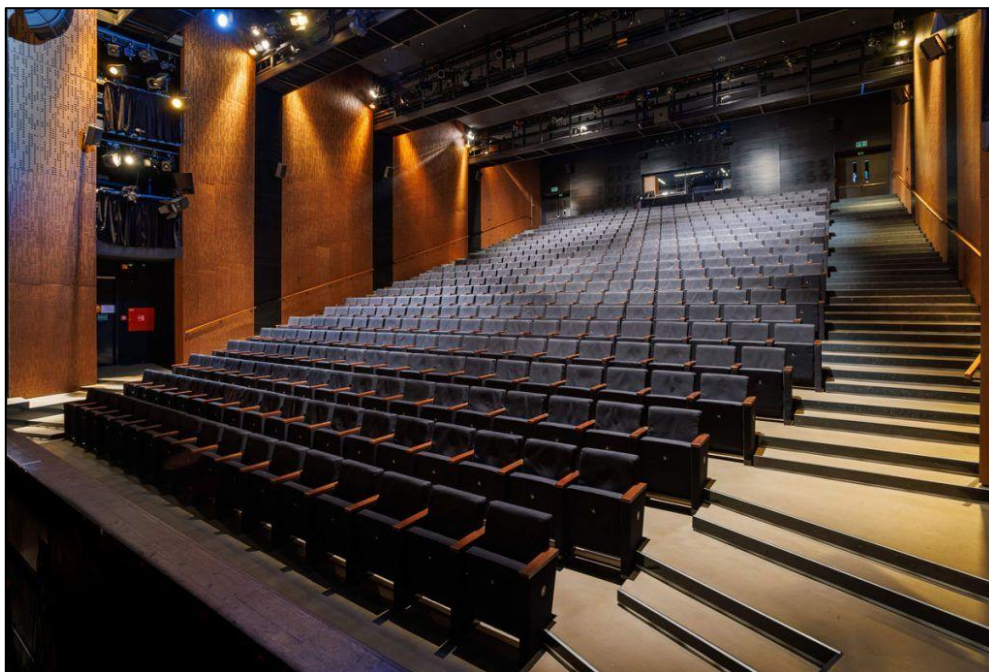
Příloha č. 14: vstupní sál *Nového divadla*³⁶¹

³⁶⁰ *Nové divadlo v Plzni je zkolaudováno, nic nebrání jeho otevření.* Online. Archiweb. 2014. Online. Dostupné z: <https://www.archiweb.cz/n/domaci/nove-divadlo-v-plzni-je-zkolaudovano-nic-nebrani-jeho-otevreni>. [cit. 2024-03-10].

³⁶¹ *Nové divadlo.* Stavba roku. Online. Dostupné z: <https://www.stavbaroku.cz/printDetail.do?Dispatch=ShowDetail&siid=1163>. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 15: hlediště *Nové scény*³⁶²

Příloha č. 16: ukázka jevištní techniky z muzikálu *Elisabeth*³⁶³

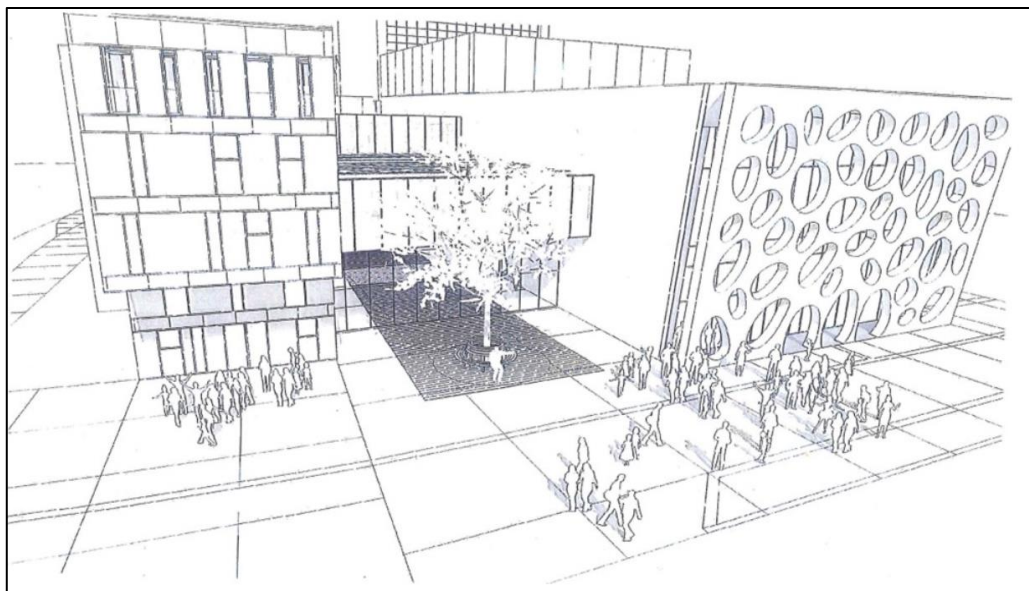
³⁶² *Systém virtuální akustiky L'Acoustics Ambiance poprvé na světě na Nové scéně Divadla J. K. Tyla.* Promusic. Online. Dostupné z: <https://www.promusic.cz/content/system-virtualni-akustiky-l-acoustics-ambiance-poprve-na-svete-na-nove-scene-divadla-jk-tyla>. [cit. 2024-03-10].

³⁶³ *Elisabeth.* DJKT. Online. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/repertoar/elisabeth-2019>. [cit. 2024-03-10].

Příloha č. 17: *Malá scéna*³⁶⁴

Příloha č. 18: náčrt projektu na zastřešení atria *Nového divadla*³⁶⁵

³⁶⁴ *Malá scéna*. DJKT. Online. Dostupné z: <https://www.djkt.eu/mala-scena>. [cit. 2024-03-10].

³⁶⁵ ŠPALKOVÁ, Gabriela. *Nové divadlo v Plzni čekají změny*. Musical-opereta. Online. Dostupné z: <https://www.musical-opereta.cz/nove-divadlo-v-plzni-cekaji-zmeny>. [cit. 2024-03-10].